

SOIHTU

3/82

SKP:n ylimääräinen: farssi?

Onko kilpailupuolueelle vaihtoehtoa?

Nainen työväenliikkeessä

RKP:n teistä ja mutkista

Keskustelua rauhanliikkeestä

SKP:n yhtenäisyyttä etsimässä

Elämäntavat ja

politiikka

SOIHITU

Perustettu 1931

JULKAISIJA
SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

Joukot luistivat, taisto jatkuu – Pertti Rovamo, Martin Scheinin	2
PUHEENVUORO Ajatuksia ylimääräisen edustajakokouksen jälkeen – Juhani Lehto	6
Ranskan malli Länsi-Saksan väreissä? – Keijo Ahola	8
J. P. Roos elämäntavoista – Staffan von Martens	15
Naiset ja työväenliike – Aino Saarinen	18
Onko kilpailupuolueelle vaihtoehtoja? – Matti Hyvärinen	22
Fraktioiden liitosta"vallankumoukselliseksi puolueeksi, osa II – Pertti Rovamo	27
KESKUSTELU END ja rauhanliike, keskustelua – Mika Böök ja Leevi Lehto, Jeddi Hasan, Juhani Lehto	34
KIRJAT Raul Palmgrenin Vapaa Sana – Antti Alanen	38

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere
ISSN 0356-6056 Soihtu

Rajatila- farssi

... ja latteassa kunnon fraasissa on aina ja ikuisesti enemmän inhimillisyyttä kuin jossakin uudessa löydössä. Sellaista huomattavaa ajatusta ei olekaan, jota tyhmyys ei osaisi käyttää hyväkseen, sehän on monipuolisen notkea ja voi pukea ylleen kaikki totuuden vaatteet. Mutta totuudella on aina vain yksi puku kerrallaan ja yksi tie, ja aina se on heikommista kantimissa. – Robert Musil.

Herruudesta vapaa keskustelu on varmaankin kaukaista utopiaa, mikäli sitä ajatellaan yhteiskunnan johtamisen tapana. Mutta pitäisikö sen kuitenkin olla nykyisyyttä ja todellisuutta yhteiskunnalliselle voimalle, joka pyrkii tekemään ihmisestä oman historiansa subjektin? Voiko yhteiskunnan ja ihmisen vapauttaa puolue tai liike, jolle herruus, alistaminen, kuurous, kaikkivoipa vehkeily ja puhemaailman sulkeutuminen ovat arkipäivää?

Näitä ongelmia tuli väkisininkin ajatelleeksi Kulttuuritalon ovien ulkopuolella, tango soidessa ja toinen toistaan merkillisempien huhujen levitessä SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen tapahtumista. Yleensä jokaisella kertojalla oli eri käsitys siitä, mitä oli tapahtunut. Edustajana oleminen, äänestämisen ja muu ankara toiminta ei välttämättä merkinnyt sitä, että olisi tiennyt kokouksen todellisista tapahtumista. Huhujen kynninen tehtailu ja hysteerinen ilmapiiri: siinäkö perusedot ihmisen vapauttamisen etujoukon päätöksenteolle?

Muoto ja sisältö kulkivat käsi kädessä: kokous epäonnistui mahdollisimman tehokkaasti ja vaarallisella tavalla.

Tulos ei ollut pelkästään osapuolipuhdistus, se ei ollut pelkästään toisen puolen jättäytyminen johdosta. Hassattiin myös mahdollisuus siihen, että puolueen ylin päättävä elin olisi uskottavan yhtenäisesti tehnyt puolueen tilannetta muuttavia ja uudistavia päätöksiä. Tuloksena saatiin mahdollisimman kapea johto puolueelle. Nujertamisen suuressa huumassa tehtiin juuri päinvastainen – viitoitettiin tie pirstalepuolueisiin tai paluuseen osapuolisopimuksiin. Pelin säännöt: se joka pelaa osapuolipeliä, menettää pallonsa jokaisen voittonsa kunniaksi – toiselle osapuolelle.

Runsaat puoli vuotta on "kapinaliike" uhitellut sillä, miten vaivattomasti puolueen johdossa voidaan tehdä puhdistuksia. Arvo Aalto kehaisi jo Suomen Kuvalehdessä, että mitään "tiedonantajaliikettä" ei enää ole. Kummankin suuressa ylimielisyydessä taisi jäädä näkemättä, että juuri näillä suurenmoisilla siivouspäätöksillä ja puolueen todella merkittävän osan turhautamisella on tehty kaikki voitava tämän liikkeen synnyttämiseksi uudelleen.

Yrjö Rautio puhui vielä edustajakokouksessa, ettei "kapina" ja tyytymättömyys rajoitu vain pohjoiseen tai vain enemmistöön. Tyytymättömyyttä on ollut, sehän on selvää. Mutta juuri näiltä tyytymättömiltä Rautionkin piirin ajama linja on vienyt jalat alta.

Masentavinta edustajakokouksen päätöksissä on se tapa, jolla liikkeen uudistamisen prosessissa mukana olleita tovereita on siihen kytketty. Valittiinhan keskuskomiteaan myös tovereita, jotka ovat polttaneet monia siltoja ja monia lupaavia karriärejä takanaan kriittisellä esiintymisellään. Nyt heitä syytetään sala-liitteilusta milloin kenenkin kanssa oman uran edistämiseksi. Toki esimerkiksi Leevi Lehto ja Juhani Ruotsalo olisivat saaneet paikkansa kivuttomamminkin, pysymällä Arvo Aallon ja

Taisto Sinisalon sihteerinä ja älykkäiden puheiden kirjoittajina, kuten jokainen varman päälle pelaava karriäristi olisi tehnyt.

SKP:llä vain ei ole olemassa demokraattisia menettelytapoja, joilla puoluejohto voitaisiin avoimesti valita. Sääntöjen vastaisen osapuolikeskustusten ehdotukset on ollut helppo tuoda esiin piirijärjestöjen esityksinä. Osapuolet itse tekivät ennen kokousta mahdottomaksi keskustella avoimesti ja julkisesti puolueen johdon kokoonpanosta – syytellen "kolmaslinjalaisten junttalistoista". Mikäli Soihtu olisi osapuolilehti, pitäisi meidän kaiketi pidättäytyä Jouko Kajanojan menettelyn kritiikistä, pitääksemme kiinni jostain "omasta" yhtenäisyydestämme. Mutta ainakin itse lainaan mieluusti kritiikko Esko Seppästä (KU 23. 5.):

"Eräs tällainen (toistumaton historiallinen käännekohta) oli se puolitoistatuntinen, jonka aikana SKP:n ylimääräisessä edustajakokouksessa koottu ns. uusi vaalivaliokunta teki työtään. Se oli Jouko Kajanojan tilaisuus vaikuttaa SKP:n kehityksen suuntaan. Sitä tilaisuutta ei ollut kenelläkään toisella henkilöllä yli kymmenen vuoteen ja siinä tilaisuudessa Jouko Kajanoja sai osoittaa suuruutensa – tai pienuutensa.

Se, että Jouko Kajanoja käytti tuosta puolitoistatuntisesta suurimman osan ryhmäkokoukseen Arvo Kemppaisen, Ossi Virtasen ja Päivi Elovuoren kanssa ja että hän toi tuon ryhmäkokouksen jälkeen Taisto Sinisalon, Ensio Laineen ja Heikki Sneekin hyväksyttäväksi suurin piirtein samanlaisen ehdotuksen keskuskomitean jäsenistä kuin mitä 'viraltapantu' vaalivaliokunta oli esittänyt, avasi yhdet padot ja pani vedet virtaamaan. Nähtäväksi kuitenkin jää, syntyikö tästä menettelystä uusi akan-virta."

Voineeko tuohon muuta lisätä, kuin että Päivi Elovuorikaan ei tunne eikä tunnusta saaneensa näkemyksiään läpi kyseisessä valiokunnassa.

ooo

Täysi lamaantuminen ja rapautuminen, todellinen demoralisoituminen ja vetäytyminen odottavat nurkan takana. Kansan Tahto juhlii, silminnäkijöiden kertoman mukaan niin Markus Kainulainen kuin Urho Jokinenkin loistivat tyytyväisyyttään edustajakokouksen päättyessä. Puolue on pattitilanteessa, mutta osapuolet julistavat itsevarmoina: "Jokainen valitkoon nyt puolensa".

Alkaako nyt "epäluotettavien" yleinen metsästysaika? Jako kahteen ja tilit selviksi -liike? Suuret johtajat tarjoavat halpaa terapiaa syntipukkien metsästyksen merkeissä, mutta kokonaisuus on edelleenkin kansallista huvinäytelmää. Ja siinä ei viihdy kukaan pitkään.

ooo

Näytelmässä on meneillään jakso "vedotaan kenttään". Esitetään, että jäsenistö on sentään tervettä, vaikka johto riitelee. Puolueen uudistamisen ja yhdistämisen kannalta tämä on riittämätön näkökulma. Puolueessa ei ole kerta kaikkiaan mitään "hyvää" elementtiä, valmista tukipilaria, johon voisimme nojautua. Ratkaisu ei ole luottaminen johtoon, jäsenistöön, koneistoon, sääntöihin, lehdistöön (ei edes Soihtuun), vanhaan hyvään teoriaan tai uuden tutkijan päässä olevaan uuteen teoriaan.

Kenties sanottu kuulostaa ahdistavalta tai kirjoittajaa voidaan syyttää nihilismistä. Mutta on uskallettava katsoa maailmaa, jos aikoo muuttaa sitä.

Esimerkiksi Soihtuun teoreettiset pohdinnat ja kritiikit jäävät voimattomiksi, elleivät ne yhdy todelliseen käytännön toimin-

taan ja luo sille uusia virikkeitä. Ja kun puhumme käytännöstä, emme todellakaan voi rajata sitä puolueen tai osastotoiminnan sisäiseen käytäntöön. Kyseessä on välttämättä yleistyksen tekeminen koko edistyksellisen liikkeen ajankohtaisesta kansainvälisestä ja kansallisesta kokemuksesta. Tässä mielessä puolue ei voi vakavasti uudistua vain jonkin sisäisen prosessin kautta. Se uudistuu tai on uudistumatta vain suhteessa laajempaan yhteiskunnalliseen liikkeeseen.

Kysymys on paljolti siitä, onko kommunisteilla kykyä dialogiin, vai hallitsevatko he vain ja ainoastaan polemiihin. Nythän kommunistit omaksuvat pääsääntöisesti besserwisserin asenteen, jossa he ovat tietävinään jo ennen keskustelua, miten asiat ovat. Jo ennen asioihin perehtymistä on kommunisteilla ikään kuin salattu oikea tieto, heidän roolinsa on opastaa muut yhteiskunnalliset voimat "vapautumaan" pikkuporvarillisista harhoistaan jne. – Tulos on pääsääntöisesti kommunistien eristäytymisen, koska toimintaan ryhtyneet ihmiset eivät halua itselleen itsensä yläpuolella olevia opettajia.

Juuri tällaisessa uuden kokemuksen hankkimisen ja puoluetta laajemman kokemuksen kokoamisen mielessä on kysymys siis myöskin puolueen perustan uudistamisesta ja aktivoimisesta, eikä vain yksioikoisesta "kenttään vetoamisesta" tuen keräämiseksi "oikeille" johtajille ja "oikealle" politiikalle. Pitkän byrokraattisen taipaleen jälkeen on kysymys myös jäsenistön aidon täysikasvuisuuden vaatimuksesta.

ooo

Koko edustajakokous valmisteluineen, tapahtumineen ja seurausineen on ollut mahtava argumentti puolueen välttämättömyyden ja kiireellisen demokratisoinnin puolesta. Piirikohtainen enemmistövaali edustajakokouksen edustajista takaa vallan puolueessa jähmettyneille piiribyrokraatioille, vanhoille osapuolille. Enemmistövaali merkitsee bunkkeroitumista kaikenlaista kritiikkiä, yhteiskunnan muutosta ja demokratiaa vastaan. Piirien mahtavaa asemaa kuvaa hyvin se, että puolueen yksikään piirijärjestö ei ole muuttanut suuntaustaan 15-vuotisen taistelun aikana. Piiri valitsee jäsenensä ja piilottaa heidät tarvittaessa siirtomappeihinsa.

Vastaisten edustajakokousten kannalta on alkeellisin onnistumisen edellytys, että näistä masinoitavista vaalitavoista päästään eroon. Samalla on pakko kysyä, miten puolueen piirijärjestöjen aito demokratisointi olisi mahdollista? Kysymys on tällä hetkellä äärimmäisen tärkeä, kun kiristyneessä ilmapiirissä ollaan ilmeisesti jälleen kerran lähdössä siivoamaan "epäluotettavia" aineksia piiritoimistoista, piirikomiteoista ja siitä eteenpäin. On syytä vaatia keskuskomiteaa, joka kykenee edustamaan puolueen kaikkia olennaisia virtauksia, eikä vain eri piirijärjestöjen kärkinimiä. Tässä mielessä vaatimus piirijärjestöjen oikeudesta nimetä edustajansa keskuskomiteaan on vanhoja rakenteita jäykistävä.

On pakko odottaa myös varsin uudenlaista järjestökuultuuria. Niin kauan kuin asioiden hoitelu järjestötekniikan hienouksilla, juntauksilla ja jyräämisillä on paitsi sallittua myös normaalksi katsottu asiantila, tulee puolue tuomitsemaan itsensä kaiken uuden ja kehittyvän ulkopuolelle. Edustajakokous otti jo monia askelita vapaampaan suuntaan, mutta loppuratkaisut veivät toivoa muutoksesta. Ja juuri tämä tyyli on yksi syy siihen, miksi nuorisoinnin usein hylkää puolueet ja myös SKP:n oman toimintansa foorumina.

Aikaa suunnan muuttamiseen ja puoli vuotta huolellisesti valmistellun yhteenoton seurausten paikkaamiseen on vähän. Sitä aikaa ei ole varaa käyttää uhoamiseen, siihen samaan jolla tähän uuteen farssiin jouduttiin. Ensi kerralla ei nimittäin soi tango vaan hautajaismusiikki, jos suunta jatkuu.

23. 5. Matti Hyvärinen

Joukot luistivat, taisto jatkuu

Pertti Rovamo, Martin Scheinin

Tätä kirjoitettaessa emme vielä tiedä SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen lopullisia ratkaisuja ja vaikutuksia, mutta itse kokous päättyi lopputulokseen, johon emme yhdy.

Oma vakaumuksemme on varsin lähellä käsitystä, jonka puolueen nykyinen puheenjohtaja toveri Kajanaja kiteytti edustajakokouksen puhevuorossaan seuraavasti:

"Tämän edustajakokouksen merkitys SKP:lle on historiallinen. On sanottu, että nyt on viimeinen tilaisuus eheyttää puolue. Kaksijakoisen toiminnan jatkuminen vie nyt lopulliseen pesäeroon varmemmin kuin koskaan. Ellei keskinäinen nahistelu loppu, on myös puolueen yhteiskunnallinen vaikutus vaarassa radikaalisti vähetä.

Yhtä totta näyttää olevan, että nyt on myös viimeinen tilaisuus hajottaa puolue. Kaikista vaikeuksista huolimatta puolueen eheytyminen ja uudistumisen prosessi on käynnissä ja saavuttaa kasvavaa vastakaikua jäsenistön keskuudessa. Tämän edustajakokouksen kulku on havainnollinen esimerkki tuon prosessin voimasta. Tänne kokoontuivat vuosi sitten valitut edustajat yhteenötörmäystunnelmissa. Kuitenkin kokouksen aikana tuntuvat mielialat olevan liikkeessä seuraten herkästi myönteisiä virikkeitä. Siksi uskon, että tämä kokous voi olla myönteisellä tavalla merkitykseltään historiallinen."

Kajanojan puhe sai ironisen merkityksen kokouksen myöhempien tapahtumien valossa. Mitä siis tapahtui?

"Näinä viitenä vuosikymmenenä, joina olette ahertaneet tämän huijausprojektin parissa – turhahan sitä on sievistellä – pakotienne on katkaistu, eikä teillä ole muuta vaihtoehtoa kuin jatkaa monta vertaa merkittävämmän projektin parissa, joka oli ja on edelleen meidän varsinainen suunnitelmamme.

Tätä silmällä pitäen olemme sijoittaneet teidät sellaiselle planeetalle sellaisena ajankohtana, että olette ajautuneet puolen vuosisadan kuluessa tilanteeseen, jossa teillä ei ole enää toimintatapautta. Teidän on tästä lähtien edettävä vuosisatojen ajan väijäämättömään suuntaan, ja saatte vastaanne sarjan kriisejä, joista ensimmäinen on nyt edessänne. Joka kerran toimintatapautenne on samalla tavoin rajoittunut, joten teidän on pakko valita yksi ainoa kulkusuunta.

Juuri tuo kulkusuunta on laskelmoitu huolellisesti psykologiamme menetelmin – eräästä tietyistä syistä. – Isaac Asimov, Säätiö

Mitkä prosessit johtivat ylimääräiseen edustajakokoukseen?

Taustalla on kasvava ja laajeneva tyytymättömyys puolueen tilaan. Noin 15-vuotinen

hajaannus on vähitellen muodostanut patti-tilanteen, joka halvaannuttaa puolueen.

Tähän tilanteeseen on hahmottunut pääpiirteissään kolme erilaista ratkaisumallia, joita voisi luonnehtia seuraavasti:

1. Pyrkimys osapuolivoittoon. Pyrkimys nykyisen kaksisoisvallan ongelman ratkaisemiseen siten, että jompikumpi perinteinen osapuoli ottaa selvästi vallan puolueessa ja alistaa toisen. Tämän sisällä on kaksi vaihtoehtoista linjaa: malli, jossa vähemmistö pakotetaan alistumaan tai se ajetaan ulos puolueesta. Toinen on vähemmistön pyrkimys luoda puolueeseen "uusi enemmistö" irroittamalla perinteisestä enemmistöstä "politiikan terävöittämistä" vaativia voimia.

2. Status quo-politiikka. Pyrkimys pitää puolue nykyisen kaltaisena osapuolten federaationa. Sen kannattajien määrä on ollut voimakkaassa laskussa.

3. Pyrkimys uudelleenrakentaa, eheyttää ja uudistaa puolue. Se kumpuaa laajenevasta havainnosta, että puolue on sekä käytännöllisesti että teoreettisesti vakavasti jälkeenyänyt ja että kummankaan perinteisen osapuolen politiikka ei ole oikeaa eikä riittävää, vaikkakin niissä molemmissa on oikeita elementtejä. On siis tavallaan käynyt selväksi, että osapuolijaolle ei ole oikeutusta, että koreiden vaatteiden alla ei olekaan keisaria.

Nämä eivät ole puhtaita vaihtoehtoja. Monia välittäviä muotoja esiintyy, mutta ne havainnollistavat perussuuntia.

Orastavasti nämä mallit olivat olemassa jo ennen 19. edustajakokousta. Jollain tapaa mm. pyrkimystä puolueen jälkeenyäneisyyden voittamiseen ylimääräiseen edustajakokoukseen, jonka tuli "ratkais-

on vasemmistopolitiikka" että toveri Saarisen 19. edustajakokouksessa pitämä toimintaselostus, sekä useat edustajakokousasiakirjat.

19. edustajakokouksen ongelma oli ennen muuta se, että vaikka se orasteli suuntaa puolueen eheytymiseen ja uudistumiseen, se ei samaan aikaan kyennyt tekemään konkreettisia siihen suuntautuvia päätöksiä. Syntyi tilanne, jossa ne, joita tällaisen kehityksen näköala ei tyydyttänyt, arvioivat, että koska perinteisten osapuolten legitimaatio oli romahtamassa, oli selvästi viimeinen mahdollisuus pyrkiä osapuolivoittoon tai puolueen hajottamiseen perinteistä osapuolirajaa pitkin. Syksyn -81 kuluessa molemmissa osapuolissa juuri ne voimat saivat aloitteen ja ylioitteen.

Aloite eteni kahtaalla: julkisuudessa se käynnistyi osapuolilehdistön kautta ja kiteytyi kahteen asiaan; presidentinvaaleihin sekä syksyisiin tapahtumiin eduskuntaryhmässä. Puolueen sisällä se eteni niin, että puolueen johtoehtojen toiminta halvaannutettiin. Sihteeristö isännöi poliittisessa toimikunnassa, jossa sen jäsenet kävivät vain vieraillessaan saamatta otetta johtotyöhön, keskuskomiteassa odotettiin ratkaisuja ylhäältä, osapuolijohtajilta. Puolueella ei itse asiassa ollut johtoa lainkaan.

Koko vuoden tämä kehitys peitti alleen myönteiset prosessit puolueen perustasolla, ay-liikkeessä, nuorisoliitossa ja SOL:ssa. Ainoa selvä särö siinä oli eduskuntaryhmän eheytyminen ennen edustajakokousta.

Yhteenötörmäyslinjaa ajaneiden voimien painetta kuvaa, että vähemmistön puolella mm. toveri Sinisalo vetäytyi eduskuntaryhmän yhtenäisyyskysymystä lukuunottamatta koko kevään ajaksi osapuolensa jyrkimpien kantojen taakse ja näin pois mm. oman kirjansa viitoittamalta linjalta. Vastaavasti myös enemmistön jyrkkälinjaisten onnistui halvaannuttaa keskuskomitean työ lähes kokonaisuudessaan.

Puoluejohtoon halvaannuttamisen ja julkisen yhteenötörmäyksen rakentamisella pyrittiin ylimääräiseen edustajakokoukseen, jonka tuli "ratkais-

ta" osapuolivoiton avulla puolueen ongelmat.

Syntyneessä ilmapiiirissä edustajakokousta ei voitu valmista demokraattisesti – vaikka valmisteluissa puolueen uusiutumista ja eheytymistä vaativien voimien painostuksesta johtuen olikin uudenlaisen demokratian ainekasia, jotka ilmenivät mm. Tampereen puoluekonferenssin valmisteluissa ja sen työskentelyssä – edellytykset siihen oli tuhattu. Johto oli halvaannut ja kokousedustajina olivat vanhalla osapuolikäytännöllä valitut "luotettavat" edustajat. Mutta päätöksenteossa ei enää menetellyt vanha epädemokratia: osapuolisopimukseen. Niin jouduttiin uuteen tilanteeseen; etukäteen ei kukaan voinut sanoa kokouksen lopputulosta.

Mitä edustajakokouksessa tapahtui?

Heti kokouksen alussa putkahti esiin kaksi vastakkaista mahdollisuutta kokouksen kulle. Kokouksen avasi puheenjohtaja Saarinen. Koko 70-luvun sen oli tehnyt puolueen varapuheenjohtaja. Näin vähemmistö oli alkuasetelmasta syrjäytetty ja sen saattoi tulkita sisältävän osapuolinkituksen makua.

Toisen mahdollisuuden toi esiin edustaja Päivi Elovuori. Hän muistutti puolueen tarkastuskomitean lausunnosta, jonka mukaan piirien edustajistot eivät ole sääntöjen mukaisia päättäviä elimiä, eivätkä siten voi tehdä yksittäisiä edustajia sitovia päätöksiä. Hän esitti tämän lausunnon liittämistä kokoussääntöihin, mikä sitten tehtiinkin. Samalla hän kuvaili molempien osapuolikeskusten nihilististä suhdetta ns. yhtenäisyysadressiin, ja varoitti tällaisen suhtautumisen vaarallisuudesta puolueelle.

Kokouksen käsiteltävänä olleista asiakirjoista mainittakoon, että niissä oli pyrkimys ylittää eräs 19. edustajakokouksen asetelma.

Koska siinä kokouksessa oli kaksi keskeistä asiakirjaa, helpottui kahden erilaisen tulkinnan mahdollisuus. Koko kulu-

vain järjestöpoliittista asiakirjaa ja kapinallike siitä vain yhtä lausetta: "on noudatettava puolueen päätöksiä". Vähemmistö puolestaan luki vain poliittista asiakirjaa. Nyt oli käsiteltyä vain yksi asiakirja, jotta jatkossa puhuttaisiin edes samasta päätöksestä.

Poliittisessa suhteessa nyt hyväksytty asiakirja ei käsittelemme sisällä olennaisesti uusia analyyseja, vaan jatkaa 19. edustajakokouksen perustalta. Sen uusi piirre on, että siinä on kyetty etenemään konkreettisuuden suuntaan, mm. rauhantyyöstä ja työllisyyskysymyksestä on varsin konkreettisia muotoiluja, jotka ehkä jatkossa vaikeuttavat erilaisten tulkintojen syntymä.

Kokouksen kuluessa edustajien itsenäinen suhtautuminen kokoustyöskentelyyn kehittyi hiljalleen kokoustyöskentelyn aikana. Se kävi ilmi yleiskeskustelusta; ensimmäisen kokouspäivän puheet olivat varsin ritualistisia, ennakolta tehtyjä ja toistensa ohi puhuvia, toisena päivänä esiintyi jo oireita todellisesta keskustelusta. Se näkyi myös päätöskäsittelyssä, jossa syntyneissä äänestysasetelmassa oli jonkinmoista liikehdintää, joka sitten huipentui uuden vaalivaliokunnan asettamisesta. Myös valiokunnissa tapahtui perinteisiä osapuolirajoja rikkovia tapahtumia ja mm. pääasiakirjaa käsiteltäessä sellainen kiinnostava piirre, että kapinallike hävisi kaikki äänestykset valiokunnassa varsin selvin numeroin.

Turvattu vaalivaliokunta

On tarpeen varsin yksityiskohtaisesti selvittää sitä tapahtumainkulkua, jonka tuloksena ylimääräinen edustajakokous valitsi SKP:lle uuden keskuskomitean.

Henkilövalintojen valmistelu edustajakokoukselle tapahtui puhtaasti osapuolivalmisteluna. Julkista keskustelua toki käytiin, mutta lähinnä ns. ylimmän johdon osalta, ja sekin tavalla joka oli varsin kaukana sen kysymyksen asettamisesta, mikä itse asiassa on kommunistisen puolueen johto. Keskuskomitean ja poliittisen toimikunnan valintaa valmistelivat osapuolikeskukset

toisiltaan ja puolueen jäseniltä salassa.

Jo varsin varhaisessa vaiheessa ryhdyttiin kokoamaan edustajakokouksen vaalivaliokuntaa. Tämä tapahtui pyytämällä piirijärjestöjen huolellisesti valituilta edustajistoilta esitykset. Tuloksena oli kokoonpano, jolta ei voinut edes odottaa myönteistä panosta edustajakokouksen työskentelyssä. Viikkoa ennen edustajakokousta pidetty keskuskomitea löi lukkoon piirien esitykset, jolloin vetoamukset puolueen kentässä tapahtuvia prosesseja heijastavasta kokoonpanosta kaikuivat kuuroille korville.

Edustajakokoukseen tultiin siten yhteenötörmäyskurssilla. Osapuolet olivat asettaneet keskuskomitean kokoonpanon suhteen liki antagonistiset tavoitteet: vähemmistö halusi säilyttää oman kiintiönsä ennallaan ja henkilöiden osalta täysin omassa määräysvallassaan, kun taas enemmistön henkilövalintoihin se halusi aktiivisesti puuttua. Vähemmistön "voimasuhdetavoite" oli entinen 29–21 -suhde. Enemmistön osapuolivalmistelu taas asetti tavoitteiksi vähemmistön osuuden selvän kaventamisen, vähemmistön henkilövalintoihin puuttumisen sekä epäluotettaviksi katsottujen karsimisen omasta kiintiöstään. Voimasuhdetavoitteeksi asetettiin 35–15.

Tässä asetelmassa tapahtui koko edustajakokouksen ensimmäisen vaalivaliokunnan kymmeniä tunteja kestänyt työ. Valiokunnan kokoonpano oli niin huolellisesti valmisteltu, ettei koko 31-jäsenisessä joukossa ollut ainuttakaan toveria, joka olisi tehnyt edes vakavan yrityksen tilanteen laukaisemiseksi.

Yksi ratkaisumalli

Luonnollisesti valiokunnan työn kestäessä käytiin edustajakokouksen käytävillä erilaisia tunnusteluja ja neuvotteluja. Vähemmistö pyrki aktiivisesti kokoamaan enemmistöpiirien edustajien joukosta selalaista vaa'ankielia, joka salissa tapahtuvassa äänestyksessä toteuttaisi vähemmistön asettamat tavoitteet. Tässä odotukset kohdistuivat ennen kaikkea Lapin ja Helsingin piirijär-

jestöihin. *Tunnusomaista näille vähemmistön yrityksille oli, että niissä haluttiin totaalisesti kieltää mahdollisuus valita vähemmistön kiintiössä edes muutama osapuolista irtautuja.*

Lukkiintuneessa tilanteessa eräät ns. yhtenäisyysvetoomuksen allekirjoittajat laativat oman ratkaisumallinsa, joka esitettiin sekä ns. kapinalinjan että vähemmistön edustajille, ja lisäksi pääpiirteissään vielä edustajakokouksen puhujapöytästä. Malli olisi yhdistänyt osapuolten antagonistisilta tuntuvat tavoitteet siten, että keskuskomitean "voimasuhteiksi" olisi tullut 30–20, kuitenkin siten, että kummankin osapuolen kiintiön olisi sijoitettu kaksi osapuolista irtautunutta toveria. Näin molempien osapuolten omassa päätösvallassa oleva kiintiö olisi supistunut.

Samalla keskuskomitean työkyky olisi olennaisesti parantunut, sillä jo muutaman osapuolista irtautuneen toverin mukanaolo keskuskomiteassa olisi mitä todennäköisimmin johtanut tuon elimen merkityksen olennaiseen kasvuun ja pakottanut jokaisen keskuskomitean jäsenen itseensä vastuuseen. Ratkaisumalliin sisältyi lisäksi kummankin osapuolen suuntaan periaatteita, jotka olisivat kaventaneet osapuolten autonomista päätösvaltaa oman kiintiönsä henkilövalintoihin. Kapinalinjan vaatimuksesta ratkaisu olisi edellyttänyt, ettei vähemmistön kiintiöön sijoiteta tovereita Jokinen ja Kainulainen. Enemmistön suuntaan olisi edellytetty, ettei kehtänyt entisen keskuskomitean yhteistyöhalua osoittanutta jäsentä syrjäytetä.

Sekä vähemmistön että kapinalinjan edustajat ehtivät alustavasti ilmoittaa kiinnosuksensa ratkaisumalliin. Vaikka vähemmistön puolelta oli annettu ymmärtää, että Jokisen ja Kainulaisen jääminen pois keskuskomiteasta on sopivaa menettelyä käyttäen mahdollista, ei sen päätöksentekojärjestelmä kyennyt ratkaisemaan tätä kysymystä. Näin vähemmistö jäi passiiviseksi ratkaisumallin suhteen, ja ilmeisesti asetti toivonsa tavoitteitaan tukevan vaa'ankielen löytymiselle kokouksalista.

Näin myönteisen ratkaisun syntyminen estyi sen vuoksi, ettei vähemmistö ollut valmis hyväksymään yhtenäisyysvetoomuksen periaatetta, jonka mukaan yksikään toveri puolueen johdossa ei ole korvaamaton.

Myytti Ruotsalosta

Myös kapinalinja oli ratkaisumallin suhteen passiivinen. Tietävästi se oli omassa valistelussaan hahmotellut ratkaisumallin, joka ei ollut kovin kaukana edellä selostetusta. Esitystä eikä myöskään aktiivista tukea eräiden yhtenäisyysvetoomuksen allekirjoittajien rakentamalle mallille ei kuitenkaan koskaan tullut, kenties sen vuoksi että enemmistön sisäinen "sopuliijoiden" rangastusoperaatio oli tavoitteiden joukossa liian korkealla sijalla, jotta siitä olisi voitu luopua.

Jälkeenpäin on lehdistössä ja osapuolten sisäisessä selostuksessa esitetty jos jonkinlaista kertomusta muun muassa toveri Juhani Ruotsalon toiminnasta keskuskomitea-ratkaisun aikaansaamiseksi. Tosiasia kuitenkin on, että niin Juhani Ruotsalo kuin muutkin edellä selostetun ratkaisumallin puolesta toimineet esittivät kaikki esityksensä täsmälleen samanlaisina niin kapinalinjalle kuin vähemmistöllekin.

Ratkaisumallin ydinkohta oli keskuskomitean kokoonpano, mutta lisäksi siihen sisältyi toveri Kajanojan valinta puheenjohtajaksi, toveri Toiviasen varapuheenjohtajaksi ja toveri Aitamurron tulo pääsihteeriksi. Poliittiseen toimikuntaan olisivat tulleet niin toveri Sinisalo kuin toveri Kemppainenkin. Näihin seikkoihin ratkaisu ei kuitenkaan kaatunut, vaan siihen, etteivät osapuolekkyenneet tekemään yhteensovitettavia päätöksiä keskuskomitean voimasuhdekysymyksessä.

Osapuolek murenevät . . .

Ensimmäisen vaalivaliokunnan työn epäonnistuttua käytiin kokouksissa melko pitkät kamppailu uuden valiokunnan asettamisesta. Keskuskomitean kokoonpano ehdittiin muun muassa palauttaa

alkuperäisen valiokunnan käsiteltäväksi, ja vaalia varten oli jo monistettu vaaliliput.

Pitkällisen keskustelun jälkeen edustajakokous päätti Esko Malmbergin esityksestä ja Martin Scheininin esittämässä henkilökokoonpanossa asettaa uuden, suppeamman ja paremmin puolueen kentässä esiintyviä erilaisia virtauksia heijastavan vaalivaliokunnan. *Päätös asiasta tehtiin äänin 269–246 siten, että voitaneella kannalla oli vähemmistön ohella nelisenkymmentä enemmistöpiirien edustajaa, lähinnä Helsingistä, Lapista, Etelä-Savosta ja Keski-Suomesta.*

Tuo äänestys, jossa ei ollut kysymys minkään "kolmaslinjalaisen" vaa'ankielen liitosta vähemmistön kanssa, muodosti edustajakokouksen aikana tapahtuneen edustajien itsenäisen harkinnan kasvun ja osapuolten murenemisen prosessin huippukohdan. Tuo prosessi ei rajoittunut enemmistöön, mutta vähemmistön osalta se ei voinutkaan tulla näkyviin kokouksissa, vaan lähinnä piirien edustajaryhmien kokouksissa.

Niinpä heti äsken mainitun äänestyksen jälkeen pidetyissä Uudenmaan ja Turun edustajaryhmien kokouksissa joutuivat piirisihteerit Kainulainen ja Forss ensimmäistä kertaa kokemaan asemansa edustajien johtajina todella horjuvan.

Toiseen vaalivaliokuntaan kohdistuivat suuret odotukset. Sen valinta koettiin läpimurtona, joka johtaa ainakin lähes yksimielisen ratkaisun syntymiseen keskuskomitean kokoonpanosta. Valiokunnan puheenjohtajaksi oli valittu toveri Kajanoja, jolla näin oli elämänsä tilaisuus osoittaa kykynsä osapuolirakenteiden murtamisessa ja yhteisten ratkaisujen löytämisessä. Parhaan pohjan valiokunnan työlle olisi muodostanut yhtenäisyysvetoomuksen allekirjoittajien edellä selostettu ratkaisumalli, joka oli valiokunnan puheenjohtajan ja miltei jokaisen jäsenen tiedossa.

. . . noustakseen tuhasta

Valiokunta ei kuitenkaan tehnyt yhteistä esitystä, vaan

epäonnistui työssään. Saattaa olla, että syynä tähän olivat osapuolten salaiset reunaehdot, joita oli mahdollon sovittu yhteen. Mutta saattaa olla niinkin, että ratkaisun esti yksinkertaisesti osapuolten kyvyttömyys hyväksyä kaikkien tuntema ja kaikille kohtuullinen ratkaisumalli. Toveri Sinisalo meni valiokunnan kokoukseen uhittehuasenteella, jota kuvaa hänen Juhani Ruotsalolle juuri ennen kokousta esittämänsä tokaisu: "Myö tehään parempi. Älä sie sekkaannu tähän". *Valiokunnassa Sinisalo jatkoi esiintymistä vähemmistön alkupe- räisen osapuolitaivoiteen (29–21, ei irtautujia vähemmistön kiintiöön) puolesta.*

Yhtään kunniakkaampi ei ollut tässä asiassa enemmistön osapuolijohtajana toimineen toveri Kajanojan menettely. Sinisalon jyrkän esiintymisen jälkeen Kajanoja hajotti valiokunnan kokouksen ja ryhtyi valmistelemaan omaa esiintymistään lähinnä edellisen vaalivaliokunnan puheenjohtaja toveri Virtasen kanssa.

On ehkä ymmärrettävää, ettei toveri Kemppainen voinut vaalivaliokunnassa tehdä esitystä keskuskomitean valitsemisesta eräiden yhtenäisyysvetoomuksen allekirjoittajien rakentaman mallin pohjalta, mutta toveri Kajanojalta tätä voitiin, ottaen huomioon hänen aikaisempi esiintymisensä ja uuden vaalivaliokunnan asettamiseen johtanut prosessi, odottaa.

Toisin kuitenkin kävi. Vaalivaliokunnan tauon aikana Kajanoja laati oman listansa pitäen pohjana edellisen vaalivaliokunnan esitystä ja ottaen "tasapuolisesti" huomioon toveri Päivi Elovuoren ja tovereiden Kemppainen ja Virtanen esityksiä. Näin syntyi lista, jossa "voimasuhteet" olivat 32–18, jossa vähemmistön kiintiöön oli kajottu muiltakin osin kuin korvaamalla toverit Jokinen ja Kainulainen kahdella irtautujalla, jossa enemmistön sisällä toteutettiin joukko rankaisutoimia edellisen keskuskomitean yhteistyöhalua osoittaneita jäseniä (toverit Inger Hirvelä, Helvi Niskanen, Reijo Kaunola, Martin Scheinin ja Lea Toh-

mo) kohtaan, mutta johon oli lisäksi kirjoitettu eräitä osapuolista irtaantuneita tovereita. Näin syntyi lopputulos, joka kaikessa muussa vastasi enemmistön osapuolivalistelussa asetettuja tavoitteita, mutta johon oli sisällytetty muutama toveri, jotka olivat aktiivisesti tehneet työtä kokonaan toisenlaisen ratkaisun puolesta.

Väkinä läpi

Vaalivaliokunnan jälleen kokoontuessa toveri Kajanoja esitti oman listansa. Osapuolirakenteiden kyvyttömyyttä reagoida ratkaisutilanteissa kuvaa se, ettei toveri Sinisalo edes esittänyt vastaehdotusta tai vaatinut valiokunnassa äänestystä, vaan tyytyi siihen, että asia viedään kokouksaliin.

Ratkaisumallia rakentaneiden tovereiden toiminta tilanteen laukaisemiseksi ei kuitenkaan päättynyt. Martin Scheinin teki kokouksalissa vielä esityksen asian palauttamisesta vaalivaliokunnalle saatteella, että vähemmistön osuutta tulisi lisätä kahdella paikalla.

Vaalivaliokunnan kokoontuessa tekemään suositusta ylimmän johdon kokoonpanosta toveri Päivi Elovuori esitti tilanteen purkamista siten, että muutama enemmistön kiintiössä valittu toveri luovuttaa paikkansa vähemmistön täytettäväksi.

Toverit Nils Torvalds, Leevi Lehto sekä eräät enemmistön kiintiössä valitut ilmoittivat luovuttavansa paikkansa vähemmistölle. Tällainen esitys tehtiin vielä kokoustaolla kokouksessa keskuskomitean järjestäytymiskokouksessa. Esityksiä ei kuitenkaan otettu käsiteltynä, ja edustajakokouksen päätösistunnossa puheenjohtajana toiminut toveri Aalto kieltäytyi edes myöntämästä Leevi Lehdelle puheenvuoroa.

Nuijan kopahdessa pöytänsä edustajakokouksen päätöksen merkiksi tuli keskuskomitean kokoonpano SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen osalta lopullisesti ratkaisuksi.

Kun vähemmistön edustajat keskuskomiteassa kieltäytyivät ottamasta paikkaansa, muodostui ratkaisu käytännössä osapuolipuhdistukseksi.

On syytä tuoda esiin, ettei ulosmarssiin johtanut vain se, että vähemmistön osuutta oli kavennettu ja että siihen oli enemmistön toimesta kajottu. Käsitteellisesti varsin ratkaiseva oli se *tapa*, jolla enemmistö puuttui vähemmistön esityksiin keskuskomitean kokoonpanoksi. Vähemmistön esittämältä listalta karsittiin nimittäin systemaattisen tunteisuuden kansanedustajatoverit Liedes, Söderström ja Tennilä. Kun jo ennen edustajakokousta oli saman ilmansuunnan piirijärjestöistä kuulunut ääniä, joiden mukaan kyseisiä tovereita ei enää seuraavissa eduskuntavaaleissa huolitaisi SKDL:n ehdokaslistoille, oli varsin ymmärrettävää, että vähemmistön puolella saattoi syntyä käsitys, jonka mukaan edustajakokouksen loppuratkaisussa oli kysymys muustakin kuin vain uuden keskuskomitean valinnasta.

Tehty ratkaisu osoittaa, että jossakin on laadittu ainakin toissijainen suunnitelma, joka lähtee puolueen kahtiajaon olettamuksesta.

Jälkipyykki: muta lentää

Jälkeenpäin on edustajakokouksen loppuratkaisusta tarjottu jos jonkinlaista selitystä. Vähemmistön puolella väitetään "kolmannen linjan pelkurimaisten johtajien", joihin mainitaan erityisesti Juhani Ruotsalo ja Leevi Lehto, suorittaneen edustajakokouksessa petoksen omien henkilökohtaisten valtaapyyteidensä ajamiseksi.

Kokonaan vaietaan siitä, että lopputulos johtui suurelta osin vähemmistön omasta kyvyttömyydestä ratkaista omaa sisäistä ongelmaansa: Jokisen ja Kainulaisen kohtaloa.

Niinikään vaietaan siitä, että esimerkiksi toverit Juhani Ruotsalo ja Leevi Lehto toimivat koko kokouksen ajan aivan toisenlaisen ratkaisun puolesta ja ilmoittivat heti keskuskomitean valinnan jälkeen pidättäytyvänsä keskuskomitean työstä siihen saakka kunnes edellytykset kollektiiviselle johtotyölle on palautettu.

Vähemmistö on myös laajasti pahoitellut sitä, että

enemmistö suoritti keskuudessaan rankaisutoimia yhteistyöhalua osoittaneita keskuskomitean jäseniä kohtaan, vaikka tällainen "solidarisuuden" avoin ristiriita vähemmistön omalle tavoitteelle pitää loppuun asti kiinni määräysvallasta oman kiintiönsä suhteen pitäisi näkyä jokaiselle. Tiedonantaja vei tämän ristiriidan äärimmilleen pa-hoitellessaan sitä, etteivät toverit Sakari Hänninen ja Yrjö Haila – joita vähemmistö ei missään vaiheessa edes esittänyt ja jotka se siis olisi halunnut sijoitettavan enemmistön kiintiöön – "kelvanneet" keskuskomiteaan.

Suurin vastuu tapahtuneesta lepää kuitenkin enemmistön harteilla. Se toteutti ratkaisun, joka ainakin vielä tätä kirjoitettaessa on käytännössä muodostunut osapuolipuhdistukseksi. On aihetta lukea toveri Esko Seppästä (KU 23. 5. 1982, ks. pääkirjoitus).

Vaikka toveri Seppäsen kuvaus toisen vaalivaliokunnan työstä on epätarkka, heijastaa hän varmasti monen SKP:n jäsenen ja ystävän tunteja korostaessaan toveri Kajanojan vastuuta tapahtuneesta.

Tämän kirjoittajille – jotka olivat omalla vaatimattomalla panoksellaan olleet rakentamassa Kajanojalle "tilaisuutta" – Kajanoja on kertonut, etteivät vähemmistön ja kapinalinjan tavoitteet olleet yhteensovittavissa, ja että syntynyt ratkaisu oli paras mahdollinen, koska vaihtoehtona olisi ollut puolueen lopullinen kahtiajako kapinaliikkeen ulosmarssin kautta.

Nyt puolestaan on toveri Kajanojan mukaan mahdollista saada vähemmistö mukaan keskuskomitean työhön ja jatkaa puolueen uudistamisen ja eheyttämisen prosessia. Meillä ei ole käytettävissämme tietoa, jotka oikeuttaisivat pitämään ylimääräisen edustajakokouksen lopputulosta parhaana mahdollisena. Tätä kirjoitettaessa ei myöskään ole tiedossa, onnistuuko Kajanoja yrityksissään palauttaa keskuskomitean toimintayhtenäisyys. Voimme vain toivoa – ja omalta osaltamme toimia sen puolesta – että toveri Kajanoja käyttää tämän toisen "tilaisuutensa" paremmin kuin edellisen.

Aineksia puolueen perusprosessien arviointiin

Oltiinpa kokouksessa tapahtuneista yksittäisistä toimista ja ratkaisuksista mitä mieltä tahansa, osoittaa kokous kiistatta sen, että perinteisten osapuolikeskusten ehdoilla toimiminen johtaa puolueen tuhoon.

Niillä on ollut 15 vuotta aikaa näyttää, että niillä on perspektiivi puolueen ongelmien ratkaisemiseen. Sitä näyttöä ei ole tullut.

Jotta eteenpäin voidaan päästä, on molempien osapuolten selvästikin suoritettava sisällään rajanveto omaa "osapuolivoittoon" tähtäävää ja hallinnollisin menetelmin erikoistunutta juonnettaaan vastaan.

Mutta uutta tilanteessa on myös, että vaikka puolueessa on kaksi valta- ja informaatiotekijää, perinteiset osapuolek siis, on puolueen kentässä nyt selvästi useampia enemmän tai vähemmän kiinteitä ryhmittymiä. Ehkä tässä on paikallaan sanoa jotain niiden luonteesta ja konstituuti-on perustasta.

On ensinnäkin *perinteinen vähemmistö*. Sillä on oma päätöksentekojärjestelmänsä ja oma julkisuutensa. Tiedonantaja. Puolueen tulevan kehityksen valossa on ehkä olennaista nostaa esiin siitä kaksi tendenssiä:

Vähemmistön sisällä on voimakas 'stalinistinen', dogmaattinen ja vanhakantainen traditio, joka järjestöllisesti kiinnittyy ennen muuta Uudenmaan ja Turun piirien johtoon. Vähemmistön koko poliittisen taktiikan pitkäaikainen ongelma on ollut kyvyttömyys sisäisen rajanvetoon tämän voimaryhmittymän suuntaan.

Mutta sen sisällä on myös puolueen kannalta hyvin olennainen traditio: eurooppalaisen radikaalin älymystöperinteen ja aidon vasemmistolaisen politiikan perinne.

Tämä linja on myös ollut näkyvissä jo kauan, ehkä selvemmin sen kantajana poliittikan alueella on ollut toveri Toiviasen hahmo. Siksi Toiviasen nousu on ehkä hedelmällisempää nähdä oireena tämän juonteen voimasta kuin

varsinaisesti Sinisalon vastaisuutena. Toiviainen on koettu sekä puolueessa että sen ulkopuolella laajasti hahmona, johon kuvailemamme traditio voisi kiinnittyä. Ulkoa katsoen näyttää siltä, että Toiviaisen poliittinen tragedia on siinä, ettei hän osapuolen sisäisen solidaarisuuden vuoksi ole kyennyt henkilökohtaiseen rajanvetoon vähemmistön dogmaattisen siiven kanssa – johon hänellä vuosien saatossa olisi lukuisia kertoja ollut mahdollisuus – ja näin nousemaan laajemminkin kokoaivaksi voimaksi puolueessa. Tuloksena on ollut se, että kun hän ei ole "pettänyt" vähemmistön ryhmäsolidaarisuutta, vaan on ottanut sen politiikan kritiikittömän selittäjän roolin, hän on tullut "pettäneeksi" – tahtomattaan – vähemmistön sisällä ja sen ulkopuolella häneen kohdistuneet odotukset.

SKP:n kannalta on nyt ongelmallista, jos tämä aidosti marxilainen ja vasemmistolainen traditio joutuu puolueen ulkopuolelle tai sen suhteen passiiviseksi.

Toiseksi on olemassa *perinteinen enemmistö*. Laajasti ottaen tätä osapuolta luonnehtii ehkä se, että se on varsin vaistonvarainen reaktio dogmatismiin ja yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten suhteen. Ehkä sen positiivisin edellä sanotusta seuraava piirre on, että sen riveissä on helpompi olla olematta dogmaattinen ja helpompi toimia tässä yhteiskunnassa. Ongelma on kuitenkin, että juuri sen vaistonvaraisuus – toki joukossa on huomattavaa marxilaistakin perinnettä – on jättänyt puolueen yhteiskunnalliseksi ajopuuksi ja puolueen sisällä olevan teknokraattisbyrokraattisen ja porvarillisliikkeenjohdollisen ryhmittymän käsiin.

Viime vuonna on perinteisen enemmistön siäiseen päätöksentekoon varsin voimakkaasti vaikuttanut ns. *kupinaliike*. Sen hallitsevin piirre on sitä koossapitävä voima on nähdäksemme pohjaltaan katkeran sävyinen reaktio puolueen halvaantunutta tilaa vastaan. Se sisältää annoksen moralismia: on se kumma, ettei puolueen sääntöjä noudateta.

Jatkuu sivulla 37

Ajatuksia ylimääräisen edustajakokouksen jälkeen

Juhani Lehto

On sanottu, että yhteiskunnallinen, poliittinen ja kansainvälinen kehitys on ajanut ohi 60-luvulla SKP:ssa syntyneen osapuolijaon. Sanotaan, että 80-luvun aatteellisiin ja poliittisiin linjanvetoihin ei löydy ratkaisua "palaamalla" 60-luvun vanhentuneille osapuolijaon lähteille. Siksi puolueyhtenäisyys edellyttää "uudistumista" ja "irrottautumista osapuolista".

Vierastan osapuolijaon samaistamista ryhmäkuntiin tai fraktioihin, kuten Pertti Rovamo tekee Soihtu 2/82:ssa – ja kuten tekevät ne, jotka kieltävät kahden osapuolen olemassaolon. Osapuolijako liittyy ennen muuta alkeellisen jäsendemokratian turvaavaan 70-luvun järjestölliseen menettelyyn, jolla estettiin puo-

lueen hajoaminen (ks. oma juttuni Soihtu 2/82:ssa). Nämä erimielisyydet eivät tuolloin eivätkä vieläkaan jaa puoluetta ylhäältä alas kahteen ryhmäkuntaan. Mieli-piteiden kirjo on paljon monipuolisempi ja selvää ohjelmalista poikkeamaa yhteisestä linjasta ovat edustaneet tietyt järjestöllisesti vaikutusvaltaiset henkilöt ja pienet ryhmitymät.

Siinä mielessä on oikein korostaa, ettei paluu erimielisyyksien lähteille ole mielekästä, että 60-luvun oloissa syntyneissä vastauksissa silloiseen tilanteeseen on paljon vanhentunutta, olivatpa vastaukset tuolloin "oikeita", "väärä" tai "yksipuolisia", yhteisen "kyvyttömyyden" tai joidenkin "revisionistisuu-

den" tai "dogmaattisuuden" ilmauksia. Toki on paljon selailstakin, mikä ei ole vanhentunut, mikä on edelleen oikeaa, väärää tai yksipuolista. Nyt on kuitenkin tärkeintä oman ja kansainvälisen kokemuksen ja tutkimuksen pohjalta "ylittää" tuolloiset erimielisyydet, eteneminen 80-luvun aatteellisen ja poliittisen taistelun kehittämisen.

Toinen puoli asiaa on, että 80-luvun yhteiskunnallinen, poliittinen ja kansainvälinen tilanne ei synnytä puolueen sisälle vain perinteisiä ongelmia ja aatteellisia virtauksia, vaan myös uusia. Siksi ei riitä, että käydään taistelua yhden, toisen tai kahden osapuolen näkemysten vastaan. Eikä aatteellispoliittisessa mielessä riitä, että irrottaudutaan "osa-

puolista", ennen muuta pitäisi irrottautua joistakin konkreettisista aatteellisista linjanvedoista. Ja todellinen puolueessa vaikuttava "irrottautuminen" edellyttää, että tällainen irrottautuminen johtaa oman ja vaikutuspiirissä olevien puoluejärjestöjen käytännön työn parantamiseen. Muuten irrottautuminen merkitsee – kuten se osin näyttää merkinneen – aatteellisen keskustelun välttelemistä ja näpertelemistä järjestöllisissä ja henkilöratkaisujen yksityiskohdissa. Eräs puolueeseen kuulumaton tutkijaystäväni ihmettelikin luettuaan pitkänäperjantaina 1982 toista nk. kolmaslinjalaista vetoomusta osapuolista irrottautumisen puolesta: "Miten noin viisaat ja syväiset ihmiset esiintyvät julkisuudessa noin sisällyksettöminä vetoomusten allekirjoittajina?"

On yli kaksi aatteellista virtausta

Lenin korosti sekä sanoissa että teoissaan sitä, että puolueessa käytävässä aatteellisessa keskustelussa ja väittelyssä on oltava selkeä ja konkreettinen eikä myöskään pidä silotella erimielisyyksiä. Minusta tuntuu, että me olemme valittavan usein kaukana tästä. Puhutaan "toisesta osapuolesta" revisionisteina tai stalinisteina. Ja nyt uutena "kolmas linja" puhuu molempien osapuolten "kyvyttömyydestä".

Ei sekään ole vielä konkreettisuutta, että erottelee puolueen piiristä enemmän kuin kaksi aatteellista virtausta. Mutta ehkä se suuntaa kuitenkin konkreettisempaan suuntaan. Mielestäni ainakin seuraavat erilaiset – ja erilliset käsittelyn edellyttämät – ilmiöt on nähtävissä:

- 1) sosialidemokraattinen virtaus, jonka linjanvedoksi näyttää muodostuneen Arvo Aallon nimissä oleva artikkeli "suomalaisesta historiallisesta kompromisista". Suuntaus on parlamentaristinen ja luokkayhteistyön linja.
- 2) nationalistinen ja usein neuvostovastainen virtaus, joka osittain, mutta ei täysin yhtyy edelliseen ja jonka näkyvänä nimenä on ollut Arvo Kemppainen,
- 3) vasemmistoradikaali virtaus (uusvasemmistolainen?) joka kritisoi usein terävästi sosialidemokraattista suuntausta, mutta voi samaan aikaan esittää teesiä työväenluokan keskiluokkaistumisesta, marginaaliryhmien muodostamasta todellisesta vallankumouksesta potentiaalista tai maailman jakautumista valtaisteluksi käyviin supervaltoihin.
- 4) kaavaoppinut virtaus, jonka viime aikoina on tunnistanut erityisesti "peilikuvaparlamentarismista" – linjasta, joka ylikorostaa parlamenttityötä ei parlamenttissa tehtävien kompromissien vaan parlamentissa noudatettavan kompromissittomuuden muodossa. Mielenkiintoisena yhtymäkohtana sosialidemokratismiin on myös useissa yhteyksissä esiin tullut käsitys, että SKP:n päälinja on työtekevien etujen puolustaminen (eikä näiden etujen puolustaminen rakentamalla demokraattista rintamaa taistelussa suuropääomaa vastaan).
- 5) yhteisen toiminnan ja opiskelun virtaus, 19. edustajakokouksen päätösten toteuttamisen virtaus. Ehkä tätä voisi kutsua puolueen terveeksi ytimeksi, marxilais-leniniläiseksi virtaukseksi,
- 6) aatteettomuuden ja näköalattomuuden tila, jonka laajuus ilmenee esimerkiksi:

- passiivisuutena ja jäsenmaksujen maksamattomuutena – tämä ryhmä taitaa olla jäsenistön tasolla suurin "osapuoli"
- aatteettomana tunnuksena "säännöt kunniaan" tukemisena,
- näköalattomana kuvitelmana, että uuden puolueen perustaminen ratkaisisi kerralla joitakin

olemassa olevista ongelmista.

– intona tarttua miltei mihin vain "uuteen" sen tarkemmin harkitsematta.

Jos tällaiset virtaukset ovat todellisuutta – tai kun kirjo todellisuudessa on vielä suurempi – niin mitä merkitsee osapuolijako, mitä siitä irrottautuminen?

Ylimääräisen edustajakokouksen valossa näyttää siltä, että "enemmistöosapuoli" erilaisia suuntauksia yhdenmuikaistavana mekanismina johtaa nykyisellään reformismiin ja nationalismin nousuun näköalattoman "säännöt kunniaan" -ryhmän tuella. "Vähemmistöosapuolta" taas syytetään kaavaoppineisuudesta. Sen ilmentymä on näkynyt tuon osapuolen sisällä – joskin myös toisessa osapuolella. Mukana on myös muita virtauksia ja esimerkiksi Taisto Sinisalon kirja Vastaus on vasemmistopoliittikka edustaa selvästi viidettä virtausta.

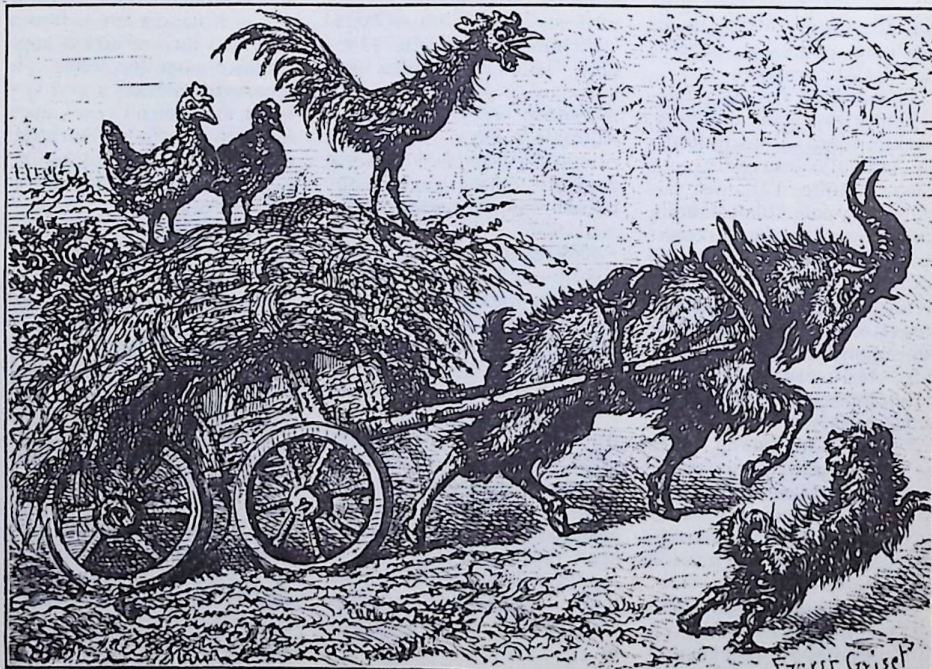
Nk. kolmas linja on sekin monen virtauksen yhdistelmä. Ehkä näkyvimpiä ja veto-voimaisimpia ryhmänä on vasemmistoradikaali virtaus. Mutta "kolmas linja" piti sisällään myös viidettä virtausta, jopa aatteettomuutta ja nationalismin (vrt. esim. nationalistiset rauhanliikekonseptit). Ylimääräisen edustajakokouksen aikana tämä "linja", käytännössä muutama toveri, joutui (tietoisien toiminnan tuloksena vai tyhmyytään?) reformismiin ja nationalismin liittolaiseksi taistellessaan omista paikoistaan puoluejohtoon.

Osapuolten ylittämisen ohjelma

Todellinen osapuolten ylittäminen, osapuolijaon voittaminen, voi tapahtua vain huomioimalla kaikki aatteelliset virtaukset – ei loikkaamalla yhdestä virtauksesta toiseen. Kysymys on aatteellisena prosessina siitä, miten voimistamme viidettä virtausta muiden kustannuksella, muiden kanssa aatteellista väliselvittelyä tehden.

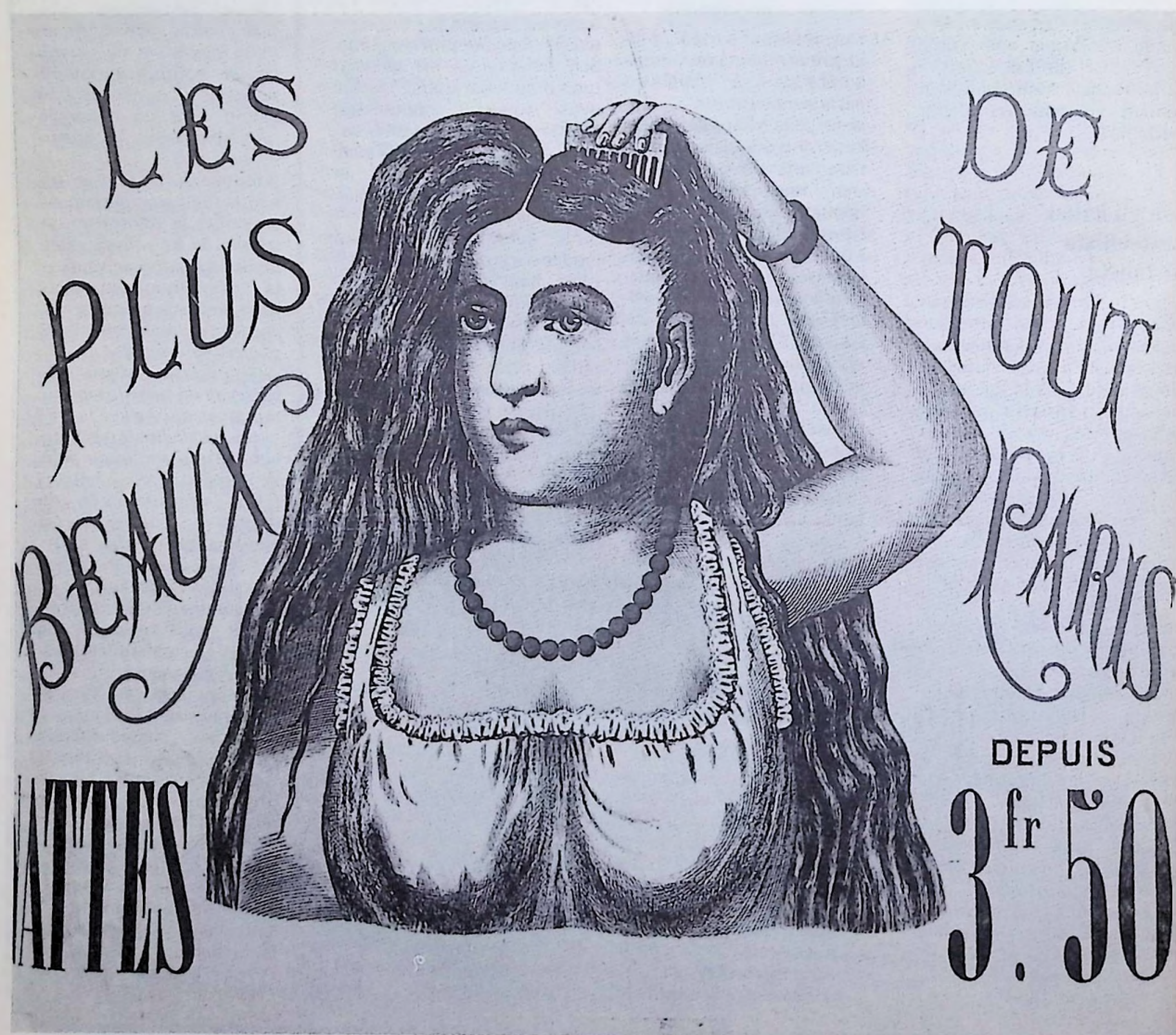
Ja kun olen tässä jutussa tähänkin asti vain lokeroinut virtauksia enkä käynyt itse asioihin, niin jatkan edelleen. Tarkoitus on näin jäsentää ajatuksia, herättää vastaväitteitä. Esitän siis vain teeseinä ohjelman osapuolten ylittämistä:

- 1) aatteellisessa taistelussa on palattava *Leniniin*, opiskeleva ja käytettävä leninismia (ei vain Lenin-sitaatteja) 80-luvun aatteellisessa taistelussa. Rauhan-työssä tarvitsemme elävää imperialismiteoriaa, emme teoriattomuutta tai kuolleita dogmeja. "Kansainvälinen kilpailukyvyt" porvarillisia "realiteetteja" vastaan emme selviä ilman uutta perehtymistä marxilaiseen poliittiseen taloustieteen... Työtä on paljon tehtyjen fataalien laiminlyöntien korjaamisessa.
- 2) poliittisessa taistelussa on irrottauduttava parlamentarismista ja reformismista teoissa. Ja kun tämä pätee myös kaavaoppineisuudesta irrottautumiseen, voidaan kärjistään sanoa: on ohitettava "molemmat osapuolet" vasemmalta.
- 3) järjestöllisessä työssä ratkaisevaa on perustason toimintayhtenäisyyden ja yhteisen opiskelun järjestämisen, järjestöpolitiikan politisoimisen. Yksi edellytys tämän onnistumiselle on tietysti ylimääräisessä edustajakokouksessa tehtyjen hajaannusta lisäävien ratkaisujen purkaminen ja korjaaminen. Järjestöpolitiikan politisoimiseen on hyvät mahdollisuudet. Niin perusenemmistö kuin kaavaoppineet ja vasemmistoradikaalitkin katsovat järjestöä pääsääntöisesti ylhäältä päin: perusjärjestöjen tehtävä on näiden silmissä vain tukea johtajia – ovatpa nämä sitten ministerinä tekemässä luokkayhteistyötä, piirisihteerinä edustamassa kaavaoppinutta "tinkimättömän periaatteellista" linjaa tai intellektuelleina esittämässä "uusia" konseptioita.

Ranskan tie: "Länsi-Saksan malli Ranskan väreissä?"

Keijo Ahola

Johdanto

Italian ja Ranskan kommunistiset puolueet ovat hiljattain esittäneet voimakasta kritiikkiä ja itsekritiikkiä monia perinteisiä lähtökohtiaan ja strategista linjaansa kohtaan. Käymistila lännen työväenliikkeessä laajemminkin on tosiasia. Monet tutkijat myös sosialistisissa maissa katsovat, että vasemmiston strategia on laadittu sellaisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia oloja varten, joita ei nykytilanteessa tai ennakoitavassa lähitulevaisuudessa ole enää olemassa.

Tarve vallankumouksellisen toimintalinjan kehittämiseen on polttava.

Miten Italian ja Ranskan kommunististen puolueiden kokemuksia ja johtopäätöksiä tulisi arvioida?

Ongelmallista SKP:ssa ja kansandemokraattisessa liikkeessä on ollut, että seuranta on valtaosaltaan ollut suhdannehuoneista, konjunkttureista riippuvaa ja myös valikoivaa. Julkisen huomion kohteeksi ovat tulleet veljespuolueiden vaalitulokset ja poliittiset uudelleenarvioinnit, jotka ovat tulvahtaneet tänne yllättäen ja hämmäntävällä tavalla. Toisaalta näiden puolueiden ideoita ja johtopäätöksiä on käytetty sisäisen keskustelun välineenä – jopa leimasimena – tai poliittisina tunnuksina kulloisenkin tarpeen vaatimalla tavalla, mieltimättä tarkemmin miten ne soveltuvat suomalaiseen todellisuuteen ja ajankohtaisiin taisteluoloihin.

On puuttunut pysyvämpi, erittelevä, taustoja valaiseva seuraamiskäytäntö. Ongelmaa kasvattaa korkea kielimuuri. Seuraaminen rajoittuu parhaimmillaan hyvin suppeaan puolueen johtopiiriin tai näiden maiden ongelmista kiinnostuneisiin harrastajiin ja tutkijoihin. Lopputuloksena on, että Länsi-Euroopan kahden suurimman kommunistisen puolueen toimintaympäristö (mm. asema imperialismin systeemissä, kansalliset erityispiirteet), maiden työväenliikkeen perinteet ja marxilaisten tutkimuksen traditiot sekä puolueiden kohtaamat ongelmat eivät ole kovin hyvin tunnettuja.

Tämä ei ole vähämerkityksellinen puute. Esimerkiksi tänään joudumme pohtimaan suhtautumista IKP:n ja RKP:n strategisiin uudelleenarviointeihin: kuten IKP:n "kolmannen tien" konseptioon tai RKP:n "demokraattiseen, itsehallinnolliseen sosialismiin". Oli vastauksemme joko tuomitseva tai hyväksyvä, jompain kumpaan tai kumpaankin, yhdessä tai erikseen, osittain tai kokonaan, ongelma on vielä laajempi.

Olisi tärkeä nähdä näiden kiistanalaisten yleistysten taakse. Olisi tärkeää kysyä, mitkä luokkataistelun piirteet, mitkä uudet ongelmat – tai vanhojen uudet muodot – ovat johtaneet puolueet näihin yleistyksiin. Ovatko ongelmat – eri lailla molemmissa maissa – puhtaasti tai pääosin kansallisia vai ovatko ne nykyisen

maailman ja Euroopan tilanteen esiinnotamia ja nykykapitalismin yleisiä probleemoja? Miten vastaaviin ongelmiin on Suomessa vallankumouksellinen liike ja puolue vastannut? Vasta tämän tyyppisten kysymysten pohtimisen kautta voidaan kartuttaa SKP:n positiivista kokemusta, ottaa veljespuolueiden kokemuk-sia elementteinä strategian kehittämiseen, toimintalinjan ja työtyylin parantamiseen riippumatta kannasta tehtyihin yleistyksiin. Erityisen runsaasti – se on kiistaton – voidaan oppia näiden puolueiden tekemistä virheistä (ettei astuttaisi samaan kuoppaan, mikä se sitten onkin) sekä arviointi- ja itsekritiikin tavasta.

Ja on mentävä vielä pidemmälle. Kansainvälistä ja edistykseellisen liikkeen kokemusta on suodatettava myös kommunistista liikettä laajemmin efektiivisen synteisin hahmottelemiseksi.

Tilannetta lännessä pitää tutkia senkin vuoksi, että siellä esiintyvät uudet yhteiskunnallisen taistelun piirteet tulevat kapitalismin kehityksen myötä muodossa tai toisessa myös Suomeen.

Soihtu on viime numeroissaan käsitellyt verrattain paljon Länsi-Saksan uusia yhteiskunnallisia liikkeitä. Helmikuussa Soihtu järjesti yhdessä Uudistuva Ihmiskunta- ja Sosialistinen Poliittika-lehtien kanssa Ranska-seminaarin. Nyt julkaistava artikkeli on laajennettu seminaari-puheenvuoro. Syksyllä käsittelemme Italiaa. – Toimitus

Ranskan tie: "Länsi-Saksan malli Ranskan väreissä?"

Vuosi sitten toukokuun kymmenentenä päivänä Mitterand valittiin Ranskan presidentiksi. Hän sai 51,76 % äänistä. Kansalliskokouksen vaaleissa "uusi enemmistö" sai miltei 56 % äänistä ja menestyi paremmin kuin koskaan aikaisemmin. Sosialistinen puolue sai hallitsevan aseman (36 % äänistä) mitä vielä presidenttikeskineen järjestelmä vahvistaa. Kommunistit osallistuvat ensimmäistä kertaa hallitukseen sitten vuoden -47 neljän ministerin voimin.

Kysymyksiä

Vaalitulos ja vasemmistohallituksen politiikka herättävät monia kysymyksiä: mistä johtuu muutos vasemmalle yhdessä johtavista kapitalistisista maista, tilanteessa, jossa lännessä on puhaltanut oikeistoaalto? Ja vasemmistovoitto tapahtui vaiheessa, jossa vasemmistoliitto oli ohjelmallisesti hajonnut ja ristiriidat lisääntyneet? Entä miten on ymmärrettävissä Ranskan ulkopoliittikan linja, jota on luonnehdittu ciscardilaista haukka-maisemaksi, atlanttiseksi ja vain sentimentaaliseksi kolmasmaailmalaiseksi? Sisäpolitiikan kohdalta voidaan kysyä: onko vasemmistohallituksen politiikka

avaamassa tietä sosialismiin Ranskan väreissä, onko se yritys tehdä läpimurtoa sosialismin ja kapitalismin välistä (Aron), onko kyseessä "ruusuvesisocialismi" (Liberation-lehti) vai ainoastaan "saksalainen malli Ranskan väreissä", eräänlainen kapitalismin restauraatiopolitiikan sosiaali-liberalistinen muunnos?

Suomalaisen vasemmiston kannalta kysymykset voidaan pukea muotoon: mikä merkitys ranskalaisten kommunistien ja sosialistien strategialla on radikaalin vasemmiston perspektiiville täällä?

Aluksi käsitelen lyhyesti Ranskan asemaa ja erityispiirteitä, joista käy ilmi, että yhteiskunnassa on kehittynyt paineita luoda perinteisen sosialidemokratian tyyppistä politiikkaa. Tämä teesi ei vielä todista sitä, että näin todella olisi tapahtunut tai tulisi tapahtumaan. Tilanne on hyvin ristiriitainen ja ongelmavyyhti.sekava. Yritän avata kerää yhdestä päästä, nimittäin kommunistien arvioista ja heidän itsekritiikistään (kansanrintaman kritiikki), sitä seuraamalla päädytään sosialistisen puolueen merkitykseen ja ohjelmaan sekä virdoin Maroyn hallituksen linjanvetoihin ja toimiin.

Vaikka usein paikoin ääni onkin ranskalaisten, katse ja näkökulma ovat kirjoittajan.

Ranskan asemasta ja erityispiirteistä

Monet tutkijat korostavat Ranskan omalaatuisuutta: se on "oma maailmansa", jolle ei löydy vastaavuutta muista Euroopan maista tai suurista, kehittyneistä kapitalistisista valtioista (kuten Englanti, USA, Japani).

Ranskassa alkoi muita johtavia kapitalistisia maita myöhemmin nopea teollistumiskehitys. Maan talous rekonstruointiin perin pohjin sodan jälkeen. Ranskalainen imperiumi hajosi siirtomaasotien (Indokiina, Algeria) aikana. Vaikka siirtomaavalta päättyi, vaikutusvalta säilyi Indokiinaa lukuunottamatta neokolonialistisella pohjalla. Ranskan kansainvälisen aseman laskulla, siirtomaasodilla oli suuret sisäpoliittiset vaikutukset. Esimerkiksi Balihar on korostanut, että tuolloin kansalliset vapautustaistelut ja Ranskan sisäinen luokkataistelu liittyivät tiiviisti yhteen. Vuosina 44–58 oli esimerkiksi 26 eri hallitusta. Turvatakseen hallitsevan asemansa porvaristo kehitti voimakkaasti keskittyneen ja myös haarautuneen valtiiovallan oloissa autoritaarisen hallitsemistavan (coup d'état -58). Työväenliike syrjäytettiin. Länsi-Saksassa sen sijaan maailmanmarkkina-aseman valloittaminen edellytti työväenluokan suhteellista integrointia jo 50- ja 60-luvulla.

60-luvulla EEC:n moottorina ja "sulkuhanana" Ranska pyrki palauttamaan suurvalta-asemansa. Sillä oli suotuista kasvualusta: kuten laaja työvoimareservi (siirtotyövoimaa 15 % työvoimasta) ja

siirtomaavallan sotilaallisten rasitteiden purkautuminen. Erittäin nopea kasvuvauhti puhkesi ristiriitoina ja rajuina yhteenottoina vuonna -68, jolloin "kaksi Ranskaa" törmäsivät toisiinsa ja radikaalit liikkeet raivasivat tietä kohti gaulistisen kauden päättymistä. Kuitenkin valtiollinen struktuuri epädemokraattisine vaalijärjestelmineen säilytti porvariston vallan, tosin erittäin niukasti. Osaltaan sosiaalisen perustan porvariston vaikutukselle tarjosi omaisuusmuotojen kirjavyys: laaja pikkuporvaristo sekä kaupungeissa että maaseudulla, johon liittyi myös uusien palkkatyöläisten *mentali-teetti*.

70-luvun lopulla monet ristiriidat törmäsivät ja lomittuivat toisiinsa: taloudellisesti EEC:n laajentuminen nosti Länsi-Saksan asemaa ja Ranskan merkitys laski. *Atlantismien nousu* ja liennytyksen heikkeneminen veivät pohjaa pois ciscardilaiselta ulkopoliittikalta. Vaikka ciscardilainen politiikka olikin merkinnyt reformisuuntautumista, laman ja erityisesti työttömyyden lisääntyminen (-74-80 se kohosi 4-kertaiseksi) veivät siltä pohjaa pois. Samalla reformiorientaatio jakoi porvarillista kenttää, jonka yhtenäisyyteen hallitsemistapa oli nojannut. Reformien toinen aalto jäi tulematta. Kokonaisia aloja rappeutui, Barren ankara talouspolitiikka herätti kasvavaa tyytymättömyyttä.

Tärkeä seikka oli, että "*sosiologinen vasemmistoenemmistö*" muodostui jo 70-luvun alussa, mikä osaltaan kavensi porvarillisen leirin yhteiskunnallista ja ideologista pohjaa, mutta jonka kääntäminen vasemmistovoitoksi osoittautui vaikeaksi. Työväenluokka oli myös heterogeeninen eikä kyennyt toteuttamaan kiistatonta yhtenäisyyttään, vaikka sillä on pitkät vapautustaistelun perinteet, ja vaikutus, mikä esti jyrkän käänteen oikealle 70-luvulla (vrt. Englanti).

1981 tapahtuneen vasemmistovoiton on oikeiston tappion taustalla on siten hyvin *ristiriitaisia tekijöitä*: patoutunut historiallista ja suhdanteesta kummunnutta muutospainetta, tyytymättömyyttä erityisesti työttömyyteen ja pettymystä porvarilliseen hallitsemistapaan, sekä sisäisiä että myös tärkeitä kansainvälisiä muutoksia.

Mutta mistä selittyy se, että voittoa ei saavutettu aikaisemmin vasemmistoliiton aikana? Mistä johtuu se, että vasemmiston voitto yhdistyy kommunistien tappioon? Mikä oli ja on vasemmiston poliittisten subjektien arvio? Ja mihin hallituksen tie suuntautuu?

RKP:n 24. edustajakokous ja kansanrintamamallin kritiikki

RKP:n helmikuussa pidetyn edustajakokouksen arviota sävytti voimakas itse-

kriittinen ote. Tiivistetysti ydin on siinä, että puoluetta on vaivannut *historiallinen jälkeijääneisyys*. Puolue on pitänyt liian kauan *kansanrintamamallia* työnsä lähtökohtana, vaikka se on luotu toisenlaista todellisuutta varten: 30-luvulle ja vapautuksen ajalle. Puolue omaksui vasta 22. edustajakokouksessa teesin "sosialismi Ranskan väreissä"; sitä ennen puolueen piirissä oli vain viitattu yleiseen periaatteeseen ja toistettu, että jokainen maa tulee sosialismiin omaa tietään. Algerian sota ja 1958 coup d'état olivat siirtäneet puolueen taistelua puolustukselliseen suuntaan. Vuosi -68 ilmensi mitä ranskalaisen yhteiskunnan uumenissa oli tapahtunut: silloin asetettiin kyseenalaiseksi koko aikaisempi järjestys. RKP katsoo, että 1970-luvun alussa *kapitalismin laajentuminen oli saavuttanut historialliset rajat*: sosialismi ei enää olisi abstrakti asia, vaan konkreettinen vastaus kipeisiin ongelmiin: *sosialismi on päiväjärjestyksessä*.

RKP:n paradoksi oli kuitenkin siinä, että sitä itseään vaivasi historiallinen jälkeijääneisyys, viive. Koska RKP oli vanhentuneen kokonaisvaltaisen *vision* vankina myös yksittäiset saavutukset jäivät tehottomiksi, koska ne eivät olleet osana yhteistä strategiaa, joka vasta olisi antanut niille täyden vaikutuksen. Koko yleispoliittinen lähtökohta kärsi tästä, mutta erityisesti yhteistyö. Luokkataistelun muuntuessa yhteistyön tarve oli välttämätön mutta sen sisältö ja saavuttamisen tavat olivat kansanrintamamallin mukaiset: eli perustava, kokonaisvaltaisen poliittinen *sopimus* sosialistisen puolueen kanssa. RKP arvioi, että yhteinen ohjelma 1972 sisälsi joitakin positiivisia puolia. Se oli osoitus yhtenäisyydestä ja popularisoi syvällisiä uudistusvaatimuksia, joita siten myös sosialistinen puolue joutui ottamaan huomioon. RKP:n keskustelusta voi poimia seuraavat neljä kriittistä lähtökohtaa:

1) *Aikakauden eroavuus maailmassa ja Ranskassa*, eli miksi "sosialismi on päiväjärjestyksessä". Esimerkiksi Lucien Sève luonnehtii tätä seuraavasti: "Sosialismiko päiväjärjestykseen? Minun näkemykseni mukaan tällä tarkoitetaan, että kapitalismin kriisin vaihe Ranskassa vaikuttaa siten, ettei sen asettamista perusongelmista ole ulospääsyä ilman muutoksia, jotka merkitsevät suoraa eteenpäinmenoa kohti sosialismia. Tämä eroaa kemistanimme edellisistä aikakausista. Kansanrintaman kausi asetti päiväjärjestykseen suuria tehtäviä, kuten tien sulkeamisen fasismilta, demokraattisten muutosten suorittamisen ilman, että kuitenkaan olisi tarpeellista näiden tehtävien toteuttamiseksi suorittaa välittömiä sosialistisia muutoksia. Sama tilanne oli vapautumisen yhteydessä, kuin oli saatettava loppuun voitto fasismista ja jälleenrakennettava Ranska. Tänään ei ole enää näin. 1956, 1968, 1981: koko aikakauden

merkitys liittyy tähän kysymykseen." (Cahiers du Communisme 12/81, s. 73)

Tämä merkitsee sitä, että sosialismia koskevan *pohdiskelutavan* on muututtava: sosialismia ei voida enää ajatella viimeisenä vaiheena väliavieiden horisontissa, vaan tästä päivästä lähtevänä "*demokraattisen eteenpäinmenon prosessina*" (Sève).

2) *Liittolaispolitiikan muoto*. Ongelma ei ole liiton tarpeellisuus, vaan sen muoto. "Sillä sellainen liiton muoto, joka ennakoii työtätekevien tietoisuuden halutua tasoa, sen sijaan että tulkitisi sen sellaisena kuin se on, joka naimioi kumppaneiden väliset perustavanlaatuiset erot sen sijaan, että toisi selkeyden edellytykset, sellainen jarruttaa eteenpäinmenoa sen sijaan, että olisi sille suotuista". (emt.) Kysymys ei ole vain sopimuksen muodosta, vaan "koko prosessin syvästä logiikasta, strategisen toiminnan kokonaisuudesta, joka pyrkii ilmaisemaan yhteiskunnalliset tarpeet ja mahdollisuudet ja vaatimukset".

3) *Sopimus rajoittui huipputason sopimukseksi*. RKP:n edustajakokous painotti, että sopimus loi harhakuvan, että *muutoksen sisällön* pääkysymykset oli jo ratkaistu *ennakolta* ja että ihmisten saaminen muutoksen taakse oli saatu aikaan. Näin väheksyttiin työläisiä.

4) "Ohjelma tuki oikeisto-vasemmistokaksinaisuutta RKP:n haitaksi, rohkaisti äänestämään sosialisteja - hyödyllinen ääni sille, joka tulee todennäköisesti voittajaksi myös kommunistiäänestäjien keskuudessa... Näin *uudet palkkatyöläiset*, joihin yhteinen ohjelma vetosi oli vaikea voittaa kommunistien kannattajaksi, koska me olimme jäljessä määriteltessämme suuntaa toiminnassamme *demokraattisen ja itsehallinnollisen sosialismin* puolesta." (edustajakokous)

Strategisessa mielessä yhteinen ohjelma tähtäsi "epäoikeudenmukaisuuksien ja epäkohtien poistamiseen... ja tien avaamiseen sosialismiin. Ohjelma rakentui *"monopolienvastaisen, edistyskellisen demokration vaiheen"* ajatukselle; jonka sisältö määriteltiin: "tuotannon hallitsevien alojen siirtyminen yksityiseltä sektorilta julkiselle sektorille ja tämän siirtymän mahdollistama hallinnon demokraattisten rakenteiden pystyttäminen ovat *johtavana aineksena* yhteiskunnan tehokkaassa muuttamisessa ja avaavat tien sosialismille." (yhteinen ohjelma s. 46)

Jo 23. edustajakokouksessa RKP kritisoi ohjelman sisältämää etappinäkemystä, jossa puhutaan *yhdestä muutoksesta* ja yhdestä perustavasta murroksesta. Nyt puhutaan *sarjasta muutoksia*, jotka saavat sisältönsä elävässä elämässä ja edistyksellisessä toiminnassa, joita kansanliike ja työväenliike saavuttavat suurpääoman vallan kaventuessa. "Toisiaan seuraavissa katkerissa kamppailuissa, joiden muotoja ja aikataulua ei voida ennakoida tai

sanella ylhäältä etukäteen tullaan ratkaisemaan yhdistyneen kansan asettamat ongelmat" todettiin 23. edustajakokouksessa.

RKP:n strategisessa ajattelussa on siten merkittävä muutos. Nyt sosialismi nähdään "tästä päivästä lähtevänä demokraattisen eteenpäinmenon prosessina" ja korostetaan itsehallintoa. Tämä merkitsee valtiollisen ja hallitustoiminnan kriiteerin muuttumista: *hallitusta ei nähdä eteenpäinmenon moottorina, vaan impulssina taistelussa, joka rakentuu alhaalla*.

Mutta samalla voidaan esittää myös piinallisia jatkokysymyksiä: onko vasemmistoliiton kritiikki vielä liian *kapea-alaista*, onko *itsehallintopainotus* sosialistisen puolueen plagiointia (sosialistipuolue esitti saman jo -72) ja tarjoaako tämä hallitusstrategia mahdollisen portin reformistiseen hallitustyöhön?

Eli joudutaan kysymään RKP:n *kapitalismin* analyysin, *teoriat* käsityksen ja *puolekäsityksen* perään.

Althusserin kritiikki vuodelta -78

Althusserin kritiikin lähtökohta oli vasemmistoliiton hajoaminen ja hävityt vaalit (Le Monde 25.4., 26.4., 27.4., 28.4.1978). Hän halusi asettaa kysymyksen *puolueen omasta* vastuusta liiton hajoamisessa ja tappiossa, koska puolueen johdon taholla ei vielä itsekritiikkiä ja virheiden tunnustamista esiintynyt. Tässä mielessä Althusser oli edellä aikaansa ja monet RKP:n nyt esittämät toteamukset ovat sukua hänen arvionsa kanssa. Mutta Althusser menee pidemmälle ja etsii syitä vielä syvemältä.

Sosialistinen puolue syntyi melkein tyhjästä yhteisen ohjelman allekirjoittamisen myötä. Mutta miksi? "Meidän luokkayhteiskunnassamme (on) mitään monimutkaisimpia taloudellisia, poliittisia ja ideologisia *luokkasuhteita, jotka puoluejohto lyö selvästi ja yksinkertaisesti laimin*", hän totesi. Vasemmisto tarvitsi "keskustalaisten" ja pikkuporvarillisten äänen tukea - myös uudet palkkatyöläisryhmät - ja siinä unohdetussa tilassa, johon puolue oli jättänyt nämä väestöpiirit, vain "Sosialistinen puolue pystyi saamaan ne puolelleen." On mielenkiintoista, että vuonna 1977 jolloin sosialistinen puolue esitti julkisen käänteensä "oikealle" RKP vastasi salaisella käänteellään ja markkinoi "*kampanjan köyhien puolesta*". Pyrkinessään marginalisoimaan sosialistista puoluetta puolue marginalisoi itseään. Työväenluokka ei spontaanisti tunnista itseään köyhyydessä eläväksi. Samalla peloteltiin keskipalkkaisia turhan takia ilman, että kaikkien huonommassa olevat palkkatyöläiset olisivat tunteet aloitteen omakseen. Sitäpaitsi tunnus oli *askel* työväenliikkeen *esihistoriaan*, huoltoapujatukseen. Työväenliike-

keen historiallisena saavutuksena on perustavalla tavalla toisenlainen lähtökohta: työläinen *tuottavana, riistettynä ja rik-kautta luovana*.

Althusser ei pidä yhteistä sopimusta kansanrintamapolitiikkana, vaan huipulla tehtynä ohjelmalla ("tekninen, kalsea ja pitkä"), joka ei hahmottanut vasemmistoliittoa tosiasiana eikä liittänyt itseensä historiallista kokemusta: kansanrintaman 1936 veljeyttä, kommuunin toiveita, vastarintaliikkeen perinteitä. Se oli *juridinen, vaalitekkinen huipputason sopimus poliittisten organisaatioiden välillä*, jotka mielsivät itsensä äänestäjien "*omistajina*". Sen sijaan, että olisi kirjoitettu sopimus taisteluun, kirjoitettiin taistelu sopimukseen. Althusser ei siis syytä kansanrintamamallia epäonnistumisesta, vaan sen puuttumista ja sen virheellistä tulkintaa.

Ongelma palautuu itse puolueen luonteeseen, ideologiaan ja toimintatapaan.

Althusserin mukaan puolue on "rakenteeltaan ja hierarkkiselta toiminnaltaan tiukasti porvarillisen valtion että sotilaallisen koneiston kaltainen" joka uusintaa ja vahvistaa politiikan porvarillista toimintatapa. Puolueideologiasta on muodostunut karikatyyri, ts. sellainen ideologia joka asettuu puolueen käyttöön ja te-

kee sen oikeutetuksi. Teorian "*nollapistet*" merkitsee myös *poliittista sokeutumista*. Erityisesti kriittinen Althusser on *Boccaran* "Poliittisen taloustieteen Käsi-kirjaan", jonka kapitalisminanalyysiin hän katsoo myös hallitusohjelman nojautuneen. Sen mukaan 1) monopolien keskuksat tukeutuvat valtioon, josta muodostuu ainutlaatuinen mekanismi", "sosialismin odotushuone". 2) Ranskaa hallitsee "kourallinen monopoleja".

Johtopäätökseksi tulee a) valtio on käyttökelpoinen kansan käsissä eikä enää ole kyse sen "tuoamisesta" ja proletariaatin diktatuuri hylätään. b) valtio ja voimat ovat valmiina. On vain klikki, jota vastassa on koko kansa, jonka objektiivisen edun mukaista on lakkauttaa kapitalismi.

Objektivistinen etukäsite johtaa siihen, että vain tietoisuuden herättäminen riittää. Koska tietoisuus ei tule sisältä se tulee ulkoa: "teidän objektiivisten etujenne mukaista on taistella monopoleja vastaan, joka teitä riistää, *tajukkaa tämä*." Olennaista on, että RKP:ssa Althusserin mukaan teorian hylkäämisen kautta oli samalla *laiminlyöty konkreettinen analyysi*: ei sanaakaan luokkasuhteista 20. 21., 22. puoluekokouksissa. Ja miksei? Koska katsottiin, että teoria on valmiina:

konkreettinen analyysi katsottiin tarpeelliseksi, koska se on vain sovellettua totuutta. Tältä perustalta päädyttiin siihen, että este on pikkuporvaristo (sosialistipuolue-liitto) eikä havaittu, että *este koski myös itse työväenluokkaa*, joka äänesti vain 33 %:sti puoluetta. Samalta perustalta katsottiin, että liittosopimuksella "työväenluokan poliittinen yhtenäisyys oli toteutunut". Kuitenkin itse työväenluokka ei ole homogeeninen kokonaisuus, vaikka sitä yhdistääkin riisto, vaan sen työ- ja elinolosuhteet sisäisesti vaihtelevat. Näin laiminlyötiin jatkuvia ponnisteluja itse luokkataistelun käytäntöjen kehittämisessä ja suhtauduttiin ulkopuolisina kansaa kohtaan porvarillisen politiikan käytännön tavoin. Jos poliittisen käytännön luokkaitseja periaatteet unohtuvat, on spontaanisti seurauksena porvarillinen politiikan käytäntö, jonka tyyli toki voi muuttua: jotkut ovat jopa "avoimia" ja "humaneja".

Puolueen tappio oli Althusserin mukaan (1978) poliittisen linjan ja käytännön tappio: sen sijaan, että puolue olisi kuten kala vedessä se oli "kasarmi linnoituksessa". *Macchiavellia* siteeraten hän toteaa: "Joka rakentaa itselleen linnakkeen ja vetäytyy sinne, tekee itsestään sen muurien vangin: se ei ole menettänyt vain sotaa, vaan myös politiikkansa" Seurauksena oli käpertyneisyys, systemaattinen myöhästyminen ja eristyneisyys.

Ja hän päättää johtopäätöksen, jonka mukaan on kaksi tapaa tulla ulos linnoituksesta: tulla sellaisiksi kuten muutkin, muodollisesti liberaaliksi. Mutta on myös toinen tapa, yhtyä joukkojen liikkeeseen, laajentaen taistelun kautta puolueen vaikutuskenttää ja löytäen myös tässä taistelussa todelliset syyt puolueen muuttamiselle. "Antaen sille elämän, joka on peräisin joukoista". Puolueen täytyy jopa keksiä uusia muotoja, kohdata ilmiöt, tukeutua niihin ja ravita itsensä niillä.

Althusserin kritiikki jäi valitettavasti aikanaan vaikutuksitta. Poleemisesti voi-

daan kysyä: onko puolue nyt tulossa ulos linnoituksesta pyrkien muuttamaan "sellaiseksi kuin muut", osin tilanteen pakotamana, sosialistisen puolueen ehdoilla.

Mitä kritiikistä puuttuu?

Vasemmiston ohjelmaa kritisoidessaan RKP väittää monia tärkeitä teemoja. Ensimmäkin ohjelman *kapea-alaisuus*, ja *ekonomismi*. Keskeisellä sijalla oli tuotantosuhteiden politisointi vain vaalien kautta. Se ei huomionnut tuotantotavan sisäistä logiikkaa eikä rekonstruoinut käyttöarvoja, joita esimerkiksi ekologia-liikkeet nostivat esille.

Vallan valtaaminen yhdellä politiikalla ja vaalien välityksellä väheksyi laajempaa *hegemoniataistelua* yhteiskunnassa. Tu-
loksena oli traaginen sik-sak: "ensin oli liike ilman ohjelmaa 1968 – sitten oli ohjelma ilman liikettä 1978" (Buci-Gluksmann).

Samaan aikaan kun ranskalaisessa sosiologiassa puhaltavat uudet *yhteiskunnalliset liikkeet* (ks. J. Partanen: Sosiologia 3/81) puolue ei ota tätä *elementtiä* ja *jälkeenjääneisyyttä* itsekritiikkiinsä mukaan. Puolue kyllä esittää "demokraattisen, itsehallinnollisen sosialismin" tunnuksen ja lähestyy tätä kautta ruohon-

juuritasa, mutta sen *sisältö* jää vielä kysymysten ja *teemojen* osalta abstraktiksi. Althusseria mukaillen voisi kysyä: puuttuuko nytkin konkreettisen tilanteen analyysi ja politiikan *alan laajentaminen* tältä perustalta? Korvataanko tämä sinänsä oikeansuuntaisella sloganilla itsehallinnosta (samoinkin tehtiin kysymyksessä "socialismi Ranskan väreissä" -tunnuksen markkinoimisessa).

Ranskan sosialistien ohjelmasta ja linjasta

Ranskan sosialistinen puolue on heterogeeninen koostumukseltaan ja sisältää hyvin erilaisia virtauksia (sosialidemokraattiset voimat, atlanttiset piirit, Mitterand, CERES). Vaalikoneistona puolue on vaikutusvallariitojen armoilla: tuomarina ja koossapitävänä voimana on toiminut autoritaarinen johtohahmo – Mitterand.

Mielenkiintoista on, että puolue – ristiriitaisesti – heijastaa ohjelmassaan niitä *teemoja ja mustia aukkoja ja väestökeroksia*, jotka kommunistien puolue on jättänyt huomiotta tai vähälle huomiolle. Katsaus vuoden 1980 hyväksyttyyn puolueohjelmaan vahvistaa tätä kuvaa.

Puolue ilmaisee syntyneensä juuri 65–74 suurten yhteiskunnallisten muutosten, *uusien sosiaalisten kerrosten ja sodan jälkeisen sukupolven kasvun myötä*. Sosialistisen joukko puolueen uudeleen perustaminen 20. vuosisadan lopulla ilmaisee tarvetta *murtaa kapitalismi*, sen kehitysmalli ja esittää toisenlainen kehitysmalli. Tätä he kutsuvat "socialistiseksi projekiksi". Erityisenä tavoitteena on paluu täystyöllisyyteen uuden kehitysmallin luomisen kautta (työläisvalvonta, demokraattinen suunnittelu, desentralisaatio, työolojen muuttaminen, työajan lyhentäminen 35 tuntiin, tasapainoisen luovan ja omatoimisen kasvun aikaansäämiseksi ja uuden elämäntavan hahmottelemiseksi).

Puolue esittää kysymyksen: "Tuottaa, tehdä työtä? Kyllä! Mutta: Kenelle? Miksi ja Miten?" Näiden kysymysten pohtimisen kautta – sosialistinen projekti – ja työläisten antamien vastausten perustalta kehittyy uusi kehitysmalli. Tavoitteena on tarpeiden tyydytyksen tapa ja luonne, joka ei tapahdu markkinoiden kautta, vaan sisältää *dialogin tuottajan ja kuluttajan välillä* (hinta- ja laatuartikulaatio). Samanaikaisesti muutetaan kulutusta ja tuotantostрукtuuria. Ajatuksena on kehittää "työ, kulutus, asuminen ja vapaa-aika" ylittäviä kanssakäymisen ja toiminnan muotoja, joissa vallitseva ihmisten erottaminen ja poliittinen käytäntö tapahtuu.

Sosialistisen Puolueen itsehallintonaikemys liittyy tiiviisti tähän ja ajatuksen työväenliikkeen historiallisesta kokemuksesta. Esimerkiksi Didier Motshane esittää, että työväenliikkeen instituutiot ovat unohtaneet, että luokkataistelu koskee yksittäistä ihmistä: missä hän elää, kokee, tekee työtä, asuu, oppii. Itsehallintopainotus on rektio sentralisoitumista ja institutionalisoitumista sosialismin puolesta käytävää taistelua vastaan. (Myös RKP näkee tämän, mutta lisää, että se johtuu myös *työväenliikkeen ylhäältä saatujen tulosten traditiosta*: on muodostunut tapa ajatella hallitsemista valitun edustajan kautta – on myös positiivisena ajateltu jakobiiniperinnee). Itsehallinnon vaatimuksen esiintulo nimenomaan uusilta palkkatyöläisryhmiltä, työväenluokan uusilta kerroksilta ja nuorilta on tässä mielessä luonnollista – osin myös kommunistisen puolueen jälkeensä jääneisyys. Motshan näkee, että viime vuosina valtavasti laajentuneet taistelut, joissa työläiset eivät taistele vain palkasta ja tuloistaan, vaan laajemmin ihmisarvostaan: mahdollisuudesta saada infor-

maatiota, työorganisaation muuttamisesta, osallisuudesta yritysten ja laitosten suunnitteluun. Myös vierastyöläiset ja ammattitaidottomat työläiset osallistuvat näihin liikkeisiin. Motshane on kriittinen RKP:n aiemmin esittämään itsehallintotunnuksen arvosteluun: RKP piti sitä lukusvaatimuksena, joka edistää työpaikalla koulutettujen etuoikeuksia.

Näin itsehallintovaatimus nousee tänään *operationaaliseksi välttämättömyydeksi*; käsite, jonka Marx liitti *kommunismin* utopiaan, jo *ratkaisuna*. Kapitalismissa tämä voi kuitenkin toimia perspektiivinä. (Motshane mukaan itsehallintokäsite esiintyy teoreettisessa mielessä tässä asussa sosialistisen puolueen ohjelmassa 1972).

Ristiriitainen vaalitulos

Sosialistisen puolueen vaalivoiton yhtenä tärkeänä selittäjänä on varmasti se, että puolue kykeni *tematisoimaan radiikaalia* – jopa vallankumouksellisella tavalla – ja ranskalaisella retoriikalla *modernin kapitalismin ongelmia*, inspiroidaan ihmisiä muutokseen perinteistä politiikkaa laajemmalti. Vastaavasti kommunistien puolueen tappio selittyy *jälkeenjääneisyydestä*, politiikan suppeudesta. Mutta ratkaisu ei ole näin yksinkertainen: Sosialistipuolueen heterogeenisuudesta ja voimakkaista atlanttisista suuntauksista johtuen sen taakse kerääntyi myös kansainvälispoliittisesti reaktionääristä muutosvoimaa. Kommunistisen puolueen korostus: "socialismi Ranskan väreissä" on myös merkinnyt *kansallista rajoittuneisuutta* ja siten muutosliikkeeltä puuttui koko Ranskan *kansallisen valtion asemaa* jäsentävä edistyskellinen linja. Muutos tässä mielessä vasemmiston yhteiseen ohjelmaan verrattuna on ollut huikaisesti *taaksepäin*: silloin puhuttiin rauhanomaisen rinnakkainolon politiikasta, vaadittiin Ranskan ydinaseiden valmistuksen lopettamista, asevientikieltoa kolonialistisille, rasistisille ja fasistisille maille sekä esitettiin, että Ranska kieltäytyy "täydellisesti paluusta Natoon". Sekä sosialistisen puolueen vasemmisto että kommunistinen puolue asettivat jo 70-luvulla kannattamaan ydinaseeseen perustuvaa Ranskan puolueettomuutta ja sitoutumattomuutta. (Atlanttisten suuntaus on vahva sosialistisessa puolueessa). Osaltaan tämä selittää myös, miksi *rauhanliike* on Ranskassa heikko eivätkä ulkopoliittikan kysymykset nouseet vaalitaistelussa keskeisiksi.

Mutta voidaan aiheellisesti kysyä: miten nykyisessä kansainvälisessä tilanteessa voidaan yhdessä *johtavista kapitalistisista maista* edetä kohti sosialismia – vaikkapa itsehallinnollistakin – kansallista ja globaalin rauhantaistelun sivuuttavaa, atlanttista tietä?

Tämä probleeman käsittelyn vähäisyys on silmiinpistävä: Jos RKP:n 50- ja

60-luvun hegemoninen rooli nivoutui *Balibarin* mukaan juuri vapautustaistelun ja kansallisen luokkataistelun *yhdistämiseen* niin nyt RKP:n kakkospolitiikan leimallisin piirre on tämän yhteyden kadottaminen. Ja voi olla, että hegemonian häviämiseen on *johtanut* myös tämä ongelma: miten "meidän aikamme vallankumouksellinen puolue" (Balibar) ydinasekaudella voisi ongelman sivuuttaa?

Ja vielä: eikö sivuuttaminen osaltaan syö mahdollisuuksia myös muilla (syvälisiltä) edistysaskelilta, reformeilta ja toimenpiteiltä nykyisten maailmanmarkkinoiden ja kansainvälisten suhteiden oloissa? Tästä epäily "Länsi-Saksan mallista Ranskan väreissä", nykytilanteessa ja ranskalaisen työväenliikkeen todellisuudessa.

Maroyn hallituksen ohjelmasta ja toimenpiteistä

Tietysti hallitus, joka purkaa vuosikymmenien patoutumaa ja perustuu vasemmistopohjaan ilmaisee hallitusohjelmassaan kunnianhimoisikin ja tärkeitä muutosvaatimuksia. Ja vaikka *käytännössä* ensimmäinen Mitterandin vuosi onkin vienyt illuusiot syvästä muutoksesta, myös tärkeitä reformeja ja edistysaskelia on otettu – ohjelmaan nähden tietysti vesitettuinä ja viivästyneinä. (Suomen vasemmiston latteisiin hallitusohjelmavaatimuksiin nähden Maroyn ohjelmasta voi löytää virikkeitä, ideoita ja myös retoriikkaa).

Hallitusohjelman ensimmäinen osa "Ranska voimakkaaksi kaikkien ranskalaisen työllä" vertaa tuotantokoneistoa surkastuvaan puuhun, joka kuituu mikäli tähänastista politiikkaa jatketaan. Maassa oli hallituksen nimityksen aikaan lähes kaksi miljoonaa työttömää, joka kuudes nuori oli vailla työtä ja työttömistä 60 % naisia. Vielä tänäänkin heitä on yhtä paljon (lähes 8 % aktiiviväestöstä). Korkeintaan on *estetty* työttömyyden lisääntyminen. Eläkeikää on laskettu 60 vuoteen ja työaika lyhennettiin 39 tuntiin – tavoite on 35 tunnin työviikko -85 mennessä. Ohjelman ilmaisema "sota työttömyyttä vastaan" ei ole ensimmäisen vuoden taistelussa ratkennut: onnistuminen riippuu tulevista rakennereformeista.

Toisessa osassa "solidaarinen Ranska" ohjelma lupaa toimia, jottei Ranska enää olisi epätasa-arvon mestari suurten teollisuusmaiden joukossa. Vähävaraisimpien ostovoimaa on kohotettu, hyvätuloisimpien verotusta on kiristetty ja on säädetty omaisuusvero. Kuitenkin inflaatio on laukannut 14 % vuosivauhtia. Kuolemantuomio on poistettu.

Kolmas osa "Vastuullinen Ranska" käsittelee "uutta (valtio)kansalaisuutta". Pidetyt vaalit osoittivat, että ranskalaiset

odottavat hallitusvaltaa, jota eivät käytä toiset vaan myöskin toisin. Kansalaisilla tulee itsellään olla keinot "osallistua päivittäisen elämänsä organisaatioihin". Tavoitteena on äärimmäisen sentralisoidun Ranskan desentralisaatio ja demokratisoiminen. Tavoite jakaantuu kahtaalle: *ensimmäkin* esitetään, että ranskalaisten tulee olla kansalaisia myös työpaikoillaan. Ensi kesänä kansalliskokous ryhtyy keskustelemaan lakiesityksen sisällöstä, joten sen arviointi on vaikeaa. Hallitusohjelma toteaa kuitenkin että työpaikkakomiteoiden oikeuksia tullaan valvomaan entistä tarkemmin, samoin edistetään ammattiliittojen ja yritysten johdon välisiä neuvotteluja palkoista, työllisyyspolitiikasta, työn kestosta ja organisatiosta. *Toiseksi* laki "kuntien, departementtien ja alueiden oikeuksista", joka hyväksyttiin maaliskuussa, pyrkii poistamaan vuosisatoja jatkuneen äärimmäisen keskitetyn hallinnon lamauttavaa vaikutusta ja siirtää ratkaisuvaltaa 36 413 kunnanvaltuustolle. 95 departementin hallituksille ja ennen kaikkea 22 alueen neuvostoille. Korsika sai erityisaseman.

Neljäs osa "jrittävä Ranska" käsittelee taloudellista suuntautumista, jonka tunnusmerkkejä ovat pankki- ja luottolaitosten sekä yhdentoista teollisuusryhmän kansallistaminen. Ranskan palauttaminen takaisin työn ääreen, sosiaalisen tasa-arvon toteuttaminen ja kansalaisten oikeuksien vahvistaminen, nämä päämäärät voi saavuttaa vain yrittävä, mielikuvitusrikas Ranska, joka on päättänyt ottaa takaisin määräysvaltansa tuotantokoneistoon nähden. Ehdottamamme uusi talouspolitiikka pyrkii lisäämään tahtoa

yrittämiseen, innovaatioihin, investointeihin ja työpaikkojen luomiseen yksityisellä sektorilla. Yhdestätoista suunnitellusta konsernista 9 on kansallistettu (korvaus on annettu omistajille) ja kolme siirretty epämääräiseen tulevaisuuteen.

Julkisen sektorin laajentaminen ja vahvistaminen nähdään perustavaa laatua olevaksi *rakennereformiksi*. Katsotaan, että moderni teollisuus saa voimansa sekä pienten ja keskisuurten verkostosta, että suurten teollisuusryhmittymien ytimestä. Nämä puolestaan vaativat sekä voimakkaasti pääomaintensiivistä perusteollisuutta että äärimmäisen kallista tutkimusta edellyttäviä huippusektoreita. "Suurten ryhmittymien on oltava *kilpailukyisiä* ja turvattava yhteisin ponnituksin Ranskan asema", todetaan ohjelmassa. Helmikuussa kansallistettiin viisi teollisuusryhmää (CGE, Thomson, Puk, Saint-Gogain ja Rhone-Poulenc) sekä kaksi rahoitusyhtiötä. Suurimmat teräsyhtiöt Sacilor ja Usinor on kansallistettu, mutta Lorrainin terästeollisuusalueen ongelmia ei ole kyetty ratkaisemaan.

Kuvaavaa on ohjelman tietty ristiriitaisuus: toisaalla korostetaan voimakkaasti myös työntekijöiden oikeuksia ja Maroy viittaa siihen, että kansallistetuilla yrityksillä voisi olla tehtäviä "uuden taloudellisen logiikan toteuttamisessa, jonka päämääränä ei enää olisikaan voitto ja laajat markkinat vaan tarpeet ja suunnittelu". Toisaalla korostetaan *kilpailukykyä*, ja tätä kautta "tehokkaampaa kapitalismia", järkevämpää investointipolitiikkaa. Julkisen sektorin ja kansallistettujen yritysten laajentaminen ei luonnollisesti vielä *sinällään* merkitse ratkaisevaa

suunnanmuutosta, vaikka voi luoda sille edellytyksiä.

Viiides ja viimeinen osa käsittelee "ylpeää Ranskaa", jonka kolme imperatiivia ovat: Ranskan aseman varjelu, sen oikeuksien puolesta käytävä taistelu sekä kansainvälisen solidaarisuuden edistäminen. Maroy puhuu "uskollisuudesta liittolaisia kohtaan". Liittolaisten joukossa ensimmäisinä hän mainitsee USA:n ja muut NATO-jäsenet. Tunnettuja ovat Mitterandin lausunnot, joissa varoitetaan Länsi-Euroopan "neutralismista" ja joissa kiinnitetään huomiota Ranskan omaan varustautumiseen. Vaalilupaukset neokolonialistisen roolin purkamisesta ovat asteittain lieventyneet. Joissakin kysymyksissä (Salvador, palestiinalaiset) Mitterand on esiintynyt positiivisemmin. Tammikuussa solmittiin maakaasun kuljetussopimus Neuvostoliiton kanssa.

Lopuksi

Vaikka Ranskan tie on vielä monessa mielessä avoin ja yhden vuoden yhteenvedossa on harhaanosumisen mahdollisuus, suunta ei lupaa syvällistä, edistysellistä käännettä. Ranskalaisten kommunistien ja sosialistien keskustelulla ja linjanvedoilla on tästä huolimatta kiinnostavuutta, vaikka retoriikalla onkin erityyppinen merkitys heidän todellisuudessaan.

Voittaa koko maailma, mutta menettää sielunsa

Steffan v. Martens

Pehmeä elämäntapa I

SKDL:n liittokokouksensakin teemaksi kohottaman elämäntapakeskustelun takaa putkahtaa kerta toisensa jälkeen Jeja-Pekka Roosin nimi, Roosin tutkimukset suomalaisten elämäntavan muutoksista. Nyt julkaisemamme Roosin töitä esittelevä artikkeli on julkaistu alkujaan folktidningen NY TID:issä 25. helmikuuta. J. P. Roos on arvioinut artikkelin "ansiokkaaksi esitykseksi" hänen tutkimuksistaan, joten julkaisemme sen keskustelujen ja kriittistenkin puheenvuorojen pohjaksi. Käännös Kjell Sevón. – Toimitus.

Moderni ihminen

Samaan aikaan kun perhe hajoaa eri rooleihin ja menettää useat alkuperäisistä funktioistaan se toisella tapaa kiinteytyy. Siitä muodostuu suoja yhteiskuntaa vastaan joka yhä enemmän erkanee ihmisestä, siis reaktio yhteiskuntakehitystä vastaan. Lopputuloksena on usein ns. "perhehelvetti".

Helsingin Yliopiston sosiologian apulaisprofessori Jeja-Pekka Roos on osallistunut vantaalaisten keskuudessa pari

vuotta sitten toteutettuun "omaelämänkertakilpailun" tulosten tarkasteluun. Tarkastelu antaa kuvan siitä, minkälaisena tämän päivän (esikaupunki- ja keskiluokkainen) ihminen näkee oman elämänsä, minkälaisena se näyttäytyy tänään ja miten se on muuttunut suhteessa vanhempiin ikäpolviin.

Ydinajatuksena omanelämänkerroissa osoittautui, että elämä tänään on helpompaa, miltei liian helppoa. Kaikki on kunnon ja hallinnassa, dramaattisia muutoksia ei ole odotettavissa, mikäli haasta-

HÄMEEN YHTEISTYÖ ON KOMMUNISTIEN JA KANSANDEMOKRAATTIEN MAAKUNTALEHTI PIRKANMAALLA.

JULKAISIJA: SKDL:n POHJOIS-HÄMEEN PIIRIJÄRJESTÖ RY.

SAMMONKATU 46 33540 TRE 54
PUH. 931-615 660 (Yhteistoimisto)

HÄMEEN

YHTEISTYÖ

teltu ei niitä itse aiheuta (esim. vaihtamalla ammattia, hankkimalla lisää lapsia, eroamalla, alkoholisoitumalla tms.).

Tahdotaan siis itse hallita omaa elämää, ja katsotaan että näin myös tapahtuu. Henkilökohtainen vastuu siitä mitä tapahtuu koetaan tärkeäksi, vaikkakin asiat jollain mystisellä tavalla menisivät päin helvettiä, eikä itse kykenisi määrittelemään miksi.

Turvallista mutta tyhjää

Mitä muutoksia sitten on tapahtunut? J. P. Roos osoittaa viisi tärkeää muutosta.

Ensinnäkin fyysisen ja sosiaalisen turvallisuuden valtavaa lisäys. Perheen asema oli uhanalaisempi ennen. Perheen isä saattoi kuolla pieneenkin leikkaukseen tai tänään helposti parannettavissa olevaan sairauteen. Toimeentulo oli epävarmaa ja sidottu luonnonoloihin. Sosiaaliturva oli lähes olematonta. Usein jouduttiin lapset köyhyyden takia lähettämään kotoa hyvin varhaisessa vaiheessa.

Toinen muutos liittyy suhteeseen työhön. Työtä, ja elämää sen ympärillä, ei enää koeta yhtä tärkeäksi. Painopiste on siirtynyt, ja tämä on kolmas muutos, koulutukseen. Itsensä kouluttaminen ja korkeamman aseman, tai ylipäättään aseman,

saavuttaminen ja sen jälkeen sisimpien unelmien toteuttaminen, unelmien joista tärkein on oma asunto.

Neljäs muutos on se kasvava huomio jota kiinnitetään ihmissuhteisiin. Siinä missä ihmissuhteet (olivat ne sitten hyviä tai huonoja) aikaisemmilta sukupolville olivat itsestäänselvyys, tai näyttäytyivät sellaisena, ovat ne tämän päivän ihmiselle ongelma jonka kanssa jatkuvasti joudutaan ponnistelemaan. Perhe on jossain määrin tullut ihmiselle tärkeämmäksi (ainakin elämän tietyn osan aikana) ja perheorientaatio lapsia kohtaan on selvästi huomattavissa.

Mutta tilanne ei aina ole yhtä onnellinen kuin miltä se pinnalta katsoen näyttää. Kulissien takana "perhehelvetti" raivoaa. Kuva ulospäin ja kuva sisänpäin eroavat voimakkaasti toisistaan, ja viides muutos koskee nimenomaan tätä, eli kulissien luomista. Ihmiset eivät tiedä miten heidän tulisi elää, silti he asettavat toivomuksia elämälle. Kulissien takana ihmiset repivät hitaasti toisensa kappaleiksi. Oma todellinen olemus näytetään yhä harvemmille.

Hyvinvoivaa apatiaa

Kokemusten luonne sekä oma suhde näihin ovat siis muuttuneet huomattavas-

ti. Aikaisemmin jouduttiin alistumaan luonnontapahtumiin jotka olivat oman vaikutuksen ulkopuolella ja joiden kanssa jouduttiin sekä taistelemaan ja joihin jouduttiin sopeutumaan. Tämä antoi kuitenkin samalla sisältöä elämään. Tänäpäin elämä on laadultaan tasapaksua ja turvallista, mutta sisällöltään huomattavasti ohentunutta. Elämä on menettänyt mielenkiintonsa.

- Nyky-yhteiskunnassa ihmisten suurin ongelma on juuri elämän sisällön puute. Ihmisille tuottaa vaikeuksia kuvata mitä elämässä tapahtuu, mitä on tärkeää. Kysytään miltä elämän tulisi näyttää, löytämättä kuitenkaan vastausta.

- Aikaisemmin elämän sisältö muodostui taistelusta erilaisia elämän ristiriitoja vastaan, taistelusta riskejä vastaan. Olemme eliminoineet nämä perusongelmat. Sen sijaan olemme kehittäneet aivan uuden ongelmatyyppin, vuorovaikutusongelmat (ihmisten väliset suhteet). Nämä eivät korvaa aiempia ongelmatyyppejä.

- Elämme turvallisessa tyhjyydessä, hyvinvoivassa apatiassa. Esim. työpaikan menettämisen riski on tänään toisentyyppinen riskitilanne kuin aikaisemmin, jolloin taistelussa olemassaolosta henki oli panoksena.

Ihminen katoaa

Roosin mukaan vaaditaan juuri sitä, että löydämme elämästä päämääriä, jotka edustavat samankaltaisia arvoja kuin ne joita oli ennen.

Meilläähän on kaikki niin hyvin. Eihän meillä ole oikeutta valittaa. Ja kuitenkin. Teknologinen ihminen elää armosta, yhteiskunnan tuotantokoneiston osana. Hänen päämääränään on kuluttaminen. Kannattaako sitten kohottaa aineellista elintasoaan ja samalla maksaa siitä vähentämällä omaa merkitystään ihmisenä? Useimpien mielestä kannattaa.

Toisaalta luotetaan siihen että oma tilanne on omassa hallinnassa, vaikka tilanteen turvallisuus edellyttää, että kontrolli siirtyy yhteiskunnalle ja ihmisen todetaan epäpäteväksi. Toisaalta, kun kerran ollaan jouduttu oravanpyörään, ei enää kyetä näkemään ulospääsyä, ei nähdä vaihtoehtoja.

- Vaikka käsitettäisiinkin mitä yhteiskuntakehityksessä on tapahtunut, voidaan samanaikaisesti yksityiselämän piirissä miettiä näitä asioita hyvin vähän. Päinvastoin laajemmat ongelmat nähdään usein epäolennaisina, kun taas asiat, jotka liittyvät yksityiselämään, ovat arvostettuja. Elämän muutoksista selviämiseen ja tarpeiden tyydyttämiseen löydetään privaatteja ratkaisuja. Perhekeskeinen linja on selvästi havaittavissa.

Onnellisuusmuureja

"Meitä ympäröi pseudotapahtumat (näennäistapahtumat) joiden mukaan toimimme koska väärennety mielemme on sopeutettu käsittämään tapahtumat tosin ja todellisia, jopa kauniina. Olemasolomme on hirvittävää kun se nähdään vakuuttuneen totuuden valossa ja kauus on tuskin enää mahdollista ellei se esiinny valheen muodossa.

Mitä tehdä? Me jotka vielä puolittain elämme, me jotka usein oleskelemme vanhenevan kapitalismin ryteikön keskellä - mitä muuta voimme tehdä kuin heijastaa rappeutumista ympärillämme ja sisällämme? Voimmeko tehdä muuta kuin laulaa tylyä ja katkeria laulumme desillusioista ja tappiosta". Näillä pessimistisillä sanoilla, jotka ovat kiistellyn englantilaisen psykiatrin R. D. Laingin lausumia, aloittaa Jeja-Pekka Roos tutkielmansa "Happiness - three cases" (Onni - kolme tapausta).

Tutkielman keskeinen käsite on "happiness barrier" (onnellisuusmuuri). Tällainen onnellisuusmuuri kuvaa oleellisesti miten elämä, tai elämäntapa, kapitalistisessa yhteiskunnassa (usein) kehittyy ja muovautuu ja siksi pyrin kuvaamaan onnellisuusmuuri-käsitteen sisältöä ja seläisen muurin pystyttämisen mahdollisia vaikutuksia.

Onnellisuusmuurilla Roos tarkoittaa "subjektiivisesti konstruktioitua mielen-

rakennetta jonka tehtävänä on estää muita saamasta oikeaa kuvaa yksilön tai perheen elämästä." Se on kuva omasta elämästä, ulkoinen kuva jota näytetään toisille, naapureille, sosiaalisille auktoriteeteille, yhteiskunnalle yleensä. Hyvinrakennettu onnellisuusmuuri voi, kuten tulemme näkemään, myös olla kuva jota näytämme itsellemme. Siitä tulee kaksoismuuri.

Roos lähtee siitä, että onni on subjektiivisesti keskeistä perheen elämässä kapitalistisessa yhteiskunnassa.

"Se on heidän elämänsä ainoa jäljellä oleva universaalinen, mielekäs kvaliteetti." Tästä lähtökohdasta perhe joko on onnellinen, kuvittelee olevansa onnellinen tai ei kuvittelee olevansa onnellinen.

Perhekeskeisyys

Onnellisuusmuurin perustavat rakennusosat ovat:

1) Tuotannon, kulutuksen, perhe-elämän ja muiden toimintojen erottaminen toisistaan miltei hermeettisesti suljettuihin komponentteihin (osatekijöihin), jotka tarvitsevat ulkoisen siteen, tässä tapauksessa muurin.

2) Lähestyvää tai käsilläolevaa uhkaa: terveys, työpaikan menetys, nuorisojen- git, alkoholi, asutusuunnittelu, lasten tulevaisuus jne. Tämä uhka - konkreettinen tai abstraktinen, todellinen tai kuviteltu - luo nimetöntä...

3) ... pelkoa, joka konkretisoituu välittömässä ympäristössä. Tämä johtaa muita kohtaan tunnettuun pelkoon, pelkoon jopa kaikkein läheisimpiä henkilöitä kohtaan.

4) Erään ulospääsyn tarjoaa perhekeskeisyys-orientaatio ja kaiken keskittäminen perheeseen, kaiken elämisen arvoisen kerääminen kodin neljän seinän sisälle.

Perhe, tai koti, muodostuu näin muurin ympäröimäksi pakopaikaksi, muurin jotka sulkevat yhteiskunnan ulkopuolelle.

Roos puhuu myös (Rickhard Sennetin kautta) "perheen narsistisesta sulkeutumisesta". Tämä tarkoittaa että julkisivu ulospäin ns. intiimissä tai perhekeskeisessä yhteiskunnassa on niin vankka, että itse yhteiskunta rajoitetaan perheeseen tai omaan minään.

Perhehelvetti

Muurin eristävä vaikutus ei vielä kerro kaikkea. Elämä muurin takana johtaa nopeasti nk. intiimiin tyranniaan, "elämään jota rajoittavat lapset, talon lainalyhen- nykset, riidat elämäkumppanin kanssa, matkat eläinlääkärille, hammaslääkärille, säännölliset nousemisajat, työjunalle ehtiminen, takaisin-kotiin paluu, kahden martinin juominen ja kahdeksan savukkeen polttaminen, päivän annos, huo-

tuminen laskuista - kotoisan rutiinin lista joka nopeasti luo kuvan intiimistä tyranniasta - kuvan klaustrofobiasta".

Vaihtakaa martini perjantaikossuun ja talo huoneistoon, silloin Rickhard Sennet antaa suhteellisen realistisen kuvan keskivertosuomalaisen onnesta. On tärkeää huomata, ettei tyrannia muodostu itse rutiinista, vaan intimititeistä, tämännäpainen elämän psykologisista edellytyksistä.

Onnellisuusmuurin (intimiteetin) takase varastoituu yhä vaikeampia yksilön ongelmia, ratkaisevien elämäntapausten aiheuttamina. Ongelmat selvitetään, tai oksennetaan ulos, kodin neljän seinän sisällä. Tulos on harvoin tyydyttävä. Tämä ei estä perhettä kuvittelemasta itsensä onnelliseksi ja kieltämästä helvettiä. Tässä astuu onnellisuusmuurin kaksoisfunktio kuvaan. Ulospäin, naapureihin, yhteiskuntaan - sisänpäin perhetodellisuuteen.

Sosiaalinen realiteetti

Saksalainen (liittotasavaltalainen) sosiaalipsykologi Norbert Elias toteaa, että monet yhteiskunnan säännöt juontavat juurensa pienen lapsen elämästä, niin täynnä ahdistusta, että Kiellon (Verbot) sosiaalinen luonne katoaa lapsen tajunnasta esiintyäkseen sen sijaan sisäisenä Käskenä (Gebot). Samalla tavalla onnellisuusmuuri näyttää sisäiseltä yksilölliseltä luomukselta, vaikka ei sitä varsinaisesti kuitenkaan ole.

Mitä enemmän onnellisuusmuuri saa sisäisen seinän luonteen, sitä vähemmän siitä muodostuu elämäntavan todellinen rakennuskivi ja sitä enemmän ainoastaan seinä, jonka takana elämä murenee ja menettää kaikki ääriiviivansa. "Ja tuloksena hallitseva elämäntapa kapitalismissa on vailla ääriviivoja ja sen määritelmät negatiivisia, paitsi yksi, perhekeskeisyys. Mutta sekin on tyhjä ja destruktiivinen".

"On tärkeää todeta, että onnellisuusmuuri ei ole yksinkertainen naamio tai julkisivu, vaan rakennelma, joka kehittyy siitä erityisestä sosiaalisesta prosessista, johon lähiöihmiset on alistettu. Se on realiteetti, jonka takaa löytyy toinen, yhtä tosi realiteetti."

Pehmeä elämäntapa II

Soihtu palaa elämäntapakeskusteluun mm. kriittisempien puheenvuorojen muodossa syksyn numeroissa. Tällöin voimme ottaa esille myös toveri Kalevi Kivistön SKDL:n liittokokouksessa esittämät johtopäätökset ja tiivistelmät käydystä keskustelusta. - Toimitus

Naiset ja työväenliike

Aino Saarinen

Otsikko toimituksen

Kommunistisen puolueen ja kommunistien tunnusmerkiksi nähdään usein uuden, kasvamassa olevan havaitsemisen. Erikoisuutensa ja vallankumouksellisen tavoitteensa mukaisesti puolueella ja sen jäsenistöllä tulisi olla kyky nähdä sitä, mikä ei ole välittömästi nähtävissä, kyky ylittää arkipäivän käsittein esitetyt, ideologisoidut kehitys- ja vaikutusyhetydet.

Tämä edellyttää luonnollisesti puolueen teoreettiselta työltä pätevyyttä ja ajankohtaisuutta: on tarkkailtava sen yhteiskunnan muuttumista, jota ollaan muuttamassa, on jatkuvasti eriteltävä niitä kehityslinjoja, jotka perustavimmin vaikuttavat ihmisten elämään.

Niin itsestäänselvä kuin tehtävä onkin, se on ilmeisesti jäänyt 60- ja 70-luvuilla asettamatta. Keskustelu on jäykistynyt sellaisiin, usein ns. osapuoliin kiinnittyviin, aina uusiutuviin ja moninaistuviin vastakkainasetteluihin kuin "etutaistelu - elämäntapa; työläiset - toimihenkilöt; työllistetyt - työttömät, marginaaliryhmät; perinteinen järjestökäytäntö - uusi demokratia" jne. Osaltaan tämä todistaa teoreettisen työn jälkeensä jääneisyydestä. Ja teoreettinen jälkeensä jääneisyys merkitsee väistämättä ideologista ja poliittista suhdanteisuutta, jäämistä puolueeksi puolueiden joukossa.

Vastaisen taistelun, eheytyksen ja eteenpäinmenon tunnuksiksi "irti osapuolista" ei siis riitä: eihän ole kyse hupevien joukkojen marssittamisesta uusien vastakohtaisuuksien ja niiden myötä uusien osapuolien taakse. Oman ajattelun ja toimintavalmiuden positiiviseksi, sisällölliseksi ainekeksi on kehitettävä nuo erilaiset vastakohtaisuudet ylittävä teesistö, joka kokoaa sekä puolueen sisäpuolella olevat että sen ulkopuolelle jääneet tai jätetyt, nyt erillistetyt voimat. Vain tätä kautta voidaan puolueen linja "terävöittää" ja samalla luoda perustaa puoluedemokratialle, joka ei ole irroitettavissa sisällöllisesti tyhjäksi osapuoli- tai johtajajäsenistökysymykseksi: jäsenistön tietoisuustason kohoaminen lienee parhaita tapoja "uudelle politiikalle".

Naiskysymys

Ei ole toistaiseksi ollut ns. osapuolikkysymys. Kumpikin osapuoli on puolue-työssä jättänyt sen huomiotta. Demokraattisessa naisliikkeessä taas on uskollisesti kerrattu kommunistisen ja kansandemokraattisen liikkeen yleisjakoja. Naisten palvelualltius on osaltaan johtanut siihen, että naiskysymyksestä on tullut joukko osapuolten vastakkainasetteluihin niveltäviä erillisongelmia. Ja hajoaminen erillisongelmiksi on merkinnyt politiikatuomista, naiskysymyksen välineellistymistä. Naisvaatimuksista on tarpeen tullen myödytty jopa siinä määrin, että on aihetta asettaa kysymys niiden opportunistisesta käytöstä: niitä tarvitaan, koska

tarvitaan valitsijoita ja koska on oltava jotakin jolla käydä vaihtokauppaa.

Yhteiskunnallisena, todellisuuteen - yhtä hyvin objektiivisiin rakenteisiin kuin subjektiiviseen tietoisuuteen - läpäistyneenä ongelmana naisten toissijaisuus ei kuitenkaan voi palautua erilliskysymykseksi ja edelleen yksittäiseksi erillisongelmaksi. Tai toisin sanottuna: naisten toissijaisuuden kumoaminen edellyttää pelkän taktisuuden ylittävää strategisuutta, joka taas voi rakentua vain toissijaisuuden teoreettisesti päteville, myös sen erityisen ideologisuuden voittavalle eritelylle.

Läpäisevyys ja ideologisuus nostavat edelleen esiin perustavana ongelmana myös kysymyksen puolueen ja sen jäsenistön omasta tietoisuustasosta: emme ole kumoamassa vain ulkopuolella olevia rakenteita vaan myös jotakin itessämme. Tällä taas on seurauksia tapaan nähdä asioita, tapaan tehdä politiikkaa.

Työväenluokan naisnemmistö

Puoluekeskustelussa on jatkuvasti tuotu esiin vaatimus päälinjan rakentumisesta työväenluokan varaan. Paljosta puheesta huolimatta ei ole useinkaan kysytty, mitä tarkkaan ottaen on suomalainen työväenluokka tänään, 80-luvulla. Tämän perustavimmin kysymyksen asettamatta jättäminen kertoo jo välittömästi puolueen teoreettisesta ja käytännöllisestä tasosta. Se on nähtävissä myös edellytykset mm. työläiset-toimihenkilöt tai etutaistelu-elämäntapa vastakkainasettelujen pintoineisyydelle.

Ja tämä taas on ollut tuhoisaa naistyyölle: naisproblematiikka niveltänyt näihin kysymyksiin. Uunituoreen luokkarakenteen kehitystä kartoittaneen tutkimuksen tulokset nimittäin osoittavat, että 80-luvun alussa työväenluokkaan kuuluvista suomalaisista on ensiksi toimihenkilöitä 58 %, toiseksi naisia 57 %. (Blom ym. 1982)

Lukujen yllättävyys perustuu porvarillisen tutkimuksen ja arkitietoisuuden määritysten murtamiseen. Luokka-analyysia ei ole tässä tutkimuksessa rakennettu tavanomaisten ammatti- ja ammatialaluokistusten ja niistä seuraavien työläiset-toimihenkilöt erottelujen mukaan, vaan kapitalismiteorian pohjalta: tuotanto- ja työprosesseista ja niiden kehitystendensseistä.

Ratkaisevaa on ollut määrittää ensinnäkin suhde pääomaan ja toiseksi asema työprosessissa: missä määrin voi kontrolloida työnsä aineellisia ehtoja, oman ja toisten työvoiman käyttöä. Tätä kautta "toimihenkilö" on menetettänyt luokkakäsitteen luonteen, jäänyt tilastolliseksi kategoriaksi. Samalla on hävinnyt perustalta siltä, että toimihenkilöt voitaisiin käsitellä yhtenäisenä ryhmänä ja sellaisena

kaikilta osiltaan jotenkin olennaisesti työläisistä eroavana. Myös porvarillisen julkisuuden mielimme työstämä kuva yhteiskuntamme "keskiluokkaistumisesta" suhteellistuu. Tulokset osoittavat toimihenkilöiden määrällisen ja suhteellisen osuuden tuki lisääntyneen (kuten yleisesti väitetäänkin), mutta samalla toimihenkilöiden valtaosan työn ja uusintamistehtojen sekä suhteen pääoman muuttaneen olennaisesti luonnettaan parin viime vuosikymmenen aikana (mistä taas mieluummin vaietaan).

Kapitalismin reaalinen kehitys on siis jo murtamassa työläinen-toimihenkilöt erottelun pätevyyttä: "keskiluokkaistumisen" sijasta olisikin puhuttava työläistymisestä, jos tarkastellaan perustavia, taloudellisen-työnjaollisia prosesseja. Voitaaneenkin oikeutetusti kysyä, onko SKP - jättäessään luokkarakenteen muutoksen havaitsemisen ja siten sen teoreettisen tulokinnan ja ideologisoinnin porvarillisen tutkimuksen ja julkisuuden tehtäväksi - samalla itse jäänyt myyttiensä vangiksi: toistamaan päälinjansa rakentumista työväenluokan varaan välittämättä tai uskaltaamatta huomata, että työväenluokan rajat asettuvat tänään jonnekin muualle kuin kaksikymmentä vuotta sitten.

Tähän liittyy edelleen toisen myytin kyseenalaistuminen, sen että työväenluokka koostuu miehistä ja heidän vaimoistaan. Nykyaikaisessa kapitalismissa luokka-asemien kehitykselle ominainen ristiriitaisuus saattaisi antaa aiheen asettaa suhde poleemisesti toisinpäin: työväenluokka koostuu naisista ja heidän aviomiehistään.

Toimihenkilöiden työläistyminen on nimittäin koskettanut ennen muuta niitä aloja ja ammatteja, jotka ovat naisvaltaisia. Työläiseksi alansa ja ammattinsa mukaan luokituttava mies taas on usein ristiriitaisessa, semiautonomisessa, esimerkiksi työnjohdollisessa asemassa ja siten "puhtaan" työväenluokan ulkopuolella. (Ks. Blom ym. 1982)

Sukupuolten liittäminen luokkarakenteen muutoksen tarkasteluun tuo siis entistä selvemmin esiin, että pinnan erilaisuus on peittänyt näkyvistä reaalisen samantaisuuden. Erityisesti naisten kannalta SKP:ssa elävä vastakkainasettelu työläiset-toimihenkilöt on pitkälle näennäisero: molemmissa ryhmissä, ennen muuta toimihenkilöissä, työläismäistä työtä tekevä on useammin nainen kuin mies. 80-luvulla SKP:n tuoteen ydinkenttään luokituttavat siis objektiivisesti nimenomaisesti naiset.

Samea "keskiluokkaisuus"

Puolueen kaikki ongelmat eivät tietenkään palautu nais- ja toimihenkilökysymykseen. Eräinä yhteiskunnallisen muutoksen keskeisinä kehityslinjoina ne kuitenkin vaativat puolueelta uudenlaatuista

huomiota; samalla ne asettavat itsessään myös yleispätevän tehtävän teoreettisen työn tason kohottamiseen. On viimeinkin pohdittava yhtäältä, missä määrin ja miksi "uuteen työväenluokkaan" kuuluvat naiset ovat jääneet puolueen ulkopuolelle ja toisaalta, missä määrin ja miksi perinteiseen työväenluokkaan kuuluvat naiset taas sen sisäpuolella ovat jääneet marginaaliseen, toissijaiseen asemaan.⁵

Ensimmäistä kysymystä voidaan tarkastella "keskiluokkaisuuden" tai "keskiluokkaistumisen" ongelman kautta. Kiistatonta on, että puolue työtoimihenkilönaisten keskuudessa kohtaa vaikeuksia. Ryhmän objektiivisen luokka-aseman murtuminen työläisnaisen suuntaan ei tietenkään voi spontaanisti ja välittömästi johtaa vallankumouksellisen tietoisuuden kehittymiseen. Välittävänä – ja esteinä – mekanismeina ovat juuri työn historialliseen kehitysmuotoon sitoutuneet ideologiset ja kulttuuriset tekijät.

Monelle tämä onkin riittänyt. Ei voi välttää vaikutelmaa, että puoluekeskustelussa ja -työssä on tunnettu "keskiluokkaisuuden" nimissä kulkevaa yhteiskunnallisen muutoksen pelkoa. Nykyisyyttä on tyydytty mittaamaan menneellä sekä sen osalta, jota on haluttu "säilöä" että sen osalta, jota on haluttu torjua. Kärjistyksiä sanottuna luokkakantaisuus on merkinnyt häviämässä olevan työläiskulttuurin ja elämäntavan totaalista ihanointia, "keskiluokkaisuuden" yhtä totaalista torjumista.

Toisaalla "keskiluokkaistuminen" on nähty haasteena uudistumiselle, likimain kohtalonkysymyksenä. Sitä se toki onkin, mutta ehkä vaativamassa mielessä kuin mitä esitetty on. Kummallakaan taholla ei nimittäin ole juurikaan pyritty määrittelemään, mitä tuo ilmiö oikeastaan sisältää.⁶ Laimean "luokka-analyysin" tavoin sitä on tyydytty kuvaamaan ja jäsentämään varsin samanlaisin kriteerein kuin porvarillisessa julkisuudessaakin: tavarasuuntautuneisuutena, yksityistyneenä vapaa-aikakeskeisyytenä jne. Samalla huomaamatta on jäänyt, että se mihin nyt viitataan "keskiluokkaisuutena", onkin olennaisesti perinteisestä, sivistyksellisen-kulttuurisiin tekijöihin liittyneestä keskiluokkaisuudesta poikkeava.⁷

Jälleen törmätään siis teoreettisen työn ohuuteen ja jälkeenjääneisyyteen. Uuden ilmiön, uusien kehitystendenssien erittely menneeseen ehkä pätevillä käsitteillä ja kuvaustermeillä ei voi purkaa vastakainasetteluja. Enemminkin se on lisäksi vain omiaan suhdanteistamaan puoluekeskustelua ja -työtä. Ilmiö, jota tulisi ymmärtää, johon nähdä tulisi toimia, alkaa kaikilla tahoilla muodostaa tuloksettomuuden perustelun: "keskiluokkaisuuden" vuoksi toimihenkilötyö on ymmärrettävästi vaikeaa, jopa ei-toivottavaa; "keskiluokkaisuus" ahmaisee myös pe-

rinteisen työläistön, selittää tappiot sen keskuudessa.

Ilmiön käsittämisen epämääräisyydestä ja sen seurauksista naistyyölle kertoo myös, että *sen suhde etutaistelu-elämäntapa vastakkaisuuteen on ollut varsin moninainen*. Työläisten elämäntapaa ja sen muutosta koskevat keskustelut on pyritty torjumaan etutaistelua hämärtävinä. Samaan aikaan naisisten toimihenkilöryhmien elämäntavan ei-työläisnäisyys näyttää tehneen mahdottomaksi sen, että puolue olisi kyennyt tunnistamaan näiden, uusintamishoidoltaan ammattitaitoisten työläismiesten alapuolelle sijoittuvien ryhmien etutaistelun omakseen.

Etutaistelun elämäntavallinen ehdollisuus

"Keskiluokkaisuuden" ohitsekin naisuus näyttää puolueessa vaikeasti tavoitettavalta ulottuvuudelta. Työläisnaisten asema ilmentää monia perustavia puolueen ongelmia, jotka voisi kiteyttää toisaalta offensiivisen, näköaloja avaavan strategian puuttumiseen, toisaalta ongelmien "ulkoistamiseen" ja siten tavoitteiden ja käytännön osittaiseen keskinäiseen ristiriittaisuuteen.

Kapitalistinen työnjako viskaa työläisnaiset systemaattisesti sisällöllisesti köyhimpiin, uusintamishoidoltaan niukimpiin pisteisiin yhteiskunnallisessa tuotannossa. Ilmiö ei ole uusi – se on luettavissa jo "Pääomasta" – eikä kyse ole luokkakulttuurisesti vieraaitten aineiden työstämisen vaikeudesta.

Tämä tullaan tulkitsemaan väärin, mutta: on välttämättömästi viimeinkin ottaa pohdittavaksi väite, että *ammattilinen ja poliittinen työväenliike – kommunistien mukana – on jollakin tavoin myös osallinen naisten yhteiskunnallisen toissijaisuuden uusintamisessa*. Tältä osin on palattava naisten toissijaisuuden läpäisevyyteen ja ideologisoitumiseen, jossa perinteisen työväenluokan elämäntapa ja kulttuuri eivät ilmeisestikään muodosta erillistä saareketta.

On hätkähdyttävää lukea vuodesta toiseen, eri puolilla maailmaa yksiselitteisiä tutkimustuloksia, jotka osoittavat esim. työn luokituskriteerien myös työläisammateissa sitoutuvan sukupuolispesifeihin taitoihin ja ominaisuuksiin tavalla, joka samalla itsestäänselvästi määrittää naisten työt ammattitaidottomiksi ja palkka-asteikon alapäähän, miesten työt ammattitaitoisiksi ja palkka-asteikon yläpäähän.

Suomalaisittain voi viitata vaikkapa metalliteollisuuden työoloja selvittäneen Meteli-tutkimuksen raportteihin. Jyväskyläläistyöläisistä ei löytynyt ainoatakaan ammattitaitoisiksi luokiteltavaa naistyöntekijää. Luokitus ei perustunut työtehtäviin vaan palkkaukseen. Ja palk-

kaluokitus taas on prosessi, johon myös ay-liike on osallinen. (Aro 1981) Toiset tutkimukset puolestaan osoittavat edelleen, että *työläisnaiset itse kokevat työ- ja palkkaluokituksen pitkälle vain sukupuoliluokitukseksi*. (Honkasalo 1982)

Mekanismit vaihtelevat, kietoutuvat toisiinsa, kääntyvät toisikseen – tulos vain on sama: naisten toissijaisuus työelämässä. Yhtäällä sisällöllisesti rikkaamat, kehitys- ja etenemismahdollisuuksia tarjoavat sekä nimenomaisesti työnjohdollisia aineksia sisältävät työtehtävät rajataan "miehisiksi". Käytännössä tämä on myös synonyymi ammattitaitoisuudelle. Toisaalla nimittäin erilaiset, mutta samantasoiset työtehtävät määrittävät ammattitaitoa vaativiksi tai ei-vaativiksi yksinkertaisesti tekijänsä sukupuolen mukaan.⁸

Olennaista ja naisten haastatteluista kiistatta esiin nousevaa on, että tätä ei voida todeta vain kapitalismin lainalaisiksi tulokseksi, tietoisuudestamme irrallisiin objektiivisiin rakenteisiin kiteytyväksi ulkoiseksi asiantilaksi. Kriittinen katse tulisi kohdistaa myös omaan toimintaan ja sen perusteisiin – tässä tapauksessa työläisten oman elämäntavan, työläiskulttuurin sellaisiin ulottuvuuksiin ja aineksiin, jotka *kapitalistinen työnjako voi omaknsa, liittää omaan yhteyteensä, oman riisto- ja repressioprosessiinsa tehostajaksi*. (Ks. Haug 1981; ks. myös Alanen & Saarinen 1982.)

Tältä kannalta *naisten etutaistelu saat- taakin – yllättävästi – liittyä elämäntavallisiin ja kulttuurisiin kysymyksiin*, mutta varsin toisella tavalla kuin tuo ristiriita yleensä hahmotetaan. Elämäntavallis-kulttuurista nimittäin kiistatta on, että työnjohto on miesten asia; sitä on myös esim. se, että *miehille luontaisesta – ja konekapitalismin varsin epäadekvaatista – voimasta maksetaan aina enemmän kuin naisille luontaisesta – ja ainakin automaatiolle adekvaatista – näppäryydestä*.

Työvoiman arvon tämänlaatuinen historiallinen ja moraalinen elementti voidaan nähdä jotensakin jälkijättöisenä, "epäkapitalistisena". Sellaisenaan se on kuitenkin kiteytynyt esimerkki siitä, miten kapitalismi hyödyntää sukupuolten historiallista työnjakoa ja sen kulttuurisia ilmentymiä. Näin se tukeutuu niihin ihmisiin ja siihen liikkeeseen itseensä, jotka ovat sitä kumoamassa: koko naisina, "sukupuolellisina" subjekteina tottumukseen, arvostukseensa, ajatuksiinsa.^{9,10}

Aidon politisoimisen välttämättömyys

Tämä asettaa puolueelle tehtävän politikoitumisen, kaupankäynnin sijasta *politoida aidosti "puhtaasti" taloudellinen*. Ja se askel edellyttää juuri naisten etutais-

telun kulttuurisen ehdollisuuden tarkastelua, sen ideologisuuden osoittamista.¹¹

Naistyövoiman toissijaisuus: suhdanteisuus, ammattitaidottomuus, matala-palkkaisuus ei ole eristettävissä ulkopuoliseksi asiaksi. Ylipäätään sitä ei voi tarkastella dikotomisesti: ihmisen yhteiskunnallisuus ja subjektius sisältää aina määrättyvyyden ja itsemääräytymisen dialektiikan. Vaikka siis naisten yhteiskunnallisen toissijaisuuden kumoamisessa on ennen kaikkea kysymys tiettyjen rakenteiden kumoamisesta, ei sen nykyinen ylläpitäminen ole jotakin työväenliikkeen, kommunistisen puolueen ohitse tai ylitse menevää.

Tästä näkökulmasta ei siis ole olemassa naiskysymyksen erillISRatkaisua, ei vain luokkasuhteen kumoamisen jälkeistä elämää, ei myöskään yhtä ja ainoata rintamaa: huomio on kiinnitettävä myös tähän päivään, sisällämme/välillämme oleviin valta- ja alistusrakenteisiin.

Sen myötä keskeiseksi nousee – kommunistisen puolueen luonteen mukaisesti – *perustaso*, nimenomaisesti työpaikka-osastot. Niiden toiminnassa naiset – ilmeisesti myös naisten ongelmat – näyttävät jotensakin sivuun jääneiltä. Kyvyttömyys seurata ja osallistua tutunkaan joukon keskusteluun ja toimintaan toistuvat työläisnäisiä koskevista tutkimuksista. (Idman 1981) Loputtomiin naisten näkyvättömyyttä ay- ja puolue työssä ei voida selittää "perhesuuntautuneisuudella" – väitteen kumoaa (osin) jo demokraattisen naisliikkeen työläisnaisiin nojaava toiminta. On myönnettävä, että tällä hetkellä kapitalistille alistetun työprosessin ohella myös tuon alisteisuuden kumoamista tavoittava liike *osin* toimii yhdensuuntaisesti: siinäkin toteutuvat jollakin tasolla ja tavalla sukupuolten väliset valta- ja alistussuhteet. Ne taas eivät ole välttämättä tarkoitettuja, eivät avoimesti ilmentyviä, mutta ovat juuri siksi sellaisia

itsestäänselvyyksiä, joiden merkitystä ei osata arvioida – todetaan vain tulos: naisten sivilisius, joka selitetään naisista itsestään käsin.

Uudessa politiikassa" ei ole tältä osin kysymys osapuolten tai johdon ja perustason välisestä vastakkaisuudesta (joskin tällä – ottaen huomioon puolueen hierarkkisesti korostuvan "miehisyyden" – on epäilemättä ollut merkitystä). Kysymys on perustavammasta muutosvälttämättömyydestä, joka koskettaa *jokaista* puolueen jäsentä, eikä vain "puoluemina" vaan koko elämää. On rakennettava uudenlaista "puoluekuria", joka merkitsee avoimuutta myös itsemuutoksen suuntaan, eri elämänalueiden uudenlaisen yhteyden etsimistä, ylipäätään elämälle kokoavan, mielekkään merkityksen antamista.

Ja sijaa tässä prosessissa tulee olla myös työväenluokan uusille ryhmille jo kerroksille – ennen muuta naisille, joiden elämän umpikuja on pystyttävä avaamaan, *naisten itsensä toimesta*. Kasvun aistiminen itsessään on ydintä siinä emansipatorisessa prosessissa, jossa liike kirjoittaa yksilöllistä kehitystä ja taistelua tuon kehityksen ehtojen puolesta. Tämän merkitystä poliittisen työn voimana ei voi yliarvioida. Viimein yliarvioida ei voi myöskään sitä, että kommunistisen puolueen kuvan on piirryttävä ihmisten mieliin yli rajoittuneen luokkakantaisuuden, yhdensuuntaisena yleisihimillisesti merkityksellisten periaatteiden kanssa. Tämä yleisihimillisuus kiteytyy naiskysymykseen.

ALAVIITTEET

1. Esitettävät ajatukset ovat muotoutuneet osin keskusteluissa, joita olen käynyt mm. Leena Alanen, Marja-Liisa Honkasalon, Vilma Hannisen ja Inja Idmanin kanssa heidän meneillään olevista tutki-

muksistaan. Perustietoja olen saanut Raimo Blomin johtamasta luokkarakenneprojektiasta.

2. Tuoreita esimerkkejä ovat mm. työnantajien lapsilisämaksun poistamiseen myöntyminen. Prosessuaalisesti sen hallituskäsittely edelsi asian käsitellyä demokraattisessa naisliikkeessä, jonka suuriin taistelusaavutuksiin asia kuului. Naisten elämän arkisiin ehtoihin liittyy myös päivähoitojärjestelmän kehityksen pysähtyminen, jopa sovitusta luopuminen – kipeä naisvaatimus sek in.

3. Asia on jo (siis vasta) alullaan: helmikuussa toimihenkilöryhmä jätti ehdotuksensa keskuskomitealle, joka maaliskuussa asetti pysyvän toimihenkilöryhmän.

4. Ks. esim. opintokirjanen "SKP nykypäivän Suomessa" vuodelta 1965. Se päättyy "oikaisemaan" luokkarakenne tilastoja *poistamalla niistä naiset*, jotta esim. toimihenkilöstön naisvoittoisuus ei paisuttaisi toimihenkilöryhmää. Lisäperusteluna todetaan myös, että "edelleenkin miehen yhteiskunnallinen asema useimmiten ratkaisee koko perheen yhteiskunnallisen aseman". Voitaaneen pohtia, millaisia ideologioita ja poliittisia virheitä tästä teoreettisesta virheestä on kehinyt. Nais- ja toimihenkilökysymyksestä näin kuitenkin yhtäaikaan "selvitin".

5. Joskus toivoisi mietittävän, miksi yleiset ja puolueen sisäiset vaalit tuottavat niin erilaisia tuloksia. Tätä nykyä esim. Tampereen kaupunginvaltuustossa on SKDL:n (kommunisteista koostuvassa) ryhmässä naisenemmistö; 19. puoluekokousedustajista taas Pohjois-Hämeessä naisia on vain n. 20 %, sekin ilmeisesti enemmän kuin aiemmin.

6. Tampereen maaliskuussa puoluekonferenssissa "keskiluokkaistumisesta" puhuttiin ehkä enemmän kuin aikaisemmin yhteensä, mutta ilmei poikkeuksesta yhtä sameasti kuin ennenkin.

7. Tämä osoittaa juuri "keskiluokan" /toimihenkilöstön sisäisen heterogeenisuuden ja samalla mahdolltomuuden sen yhtenäiseen erittelyyn. Tai päinvastoin: erittelevän erittelyn tarpeellisuuden, mikä samalla toisi mukaan myös sivistyneistöproblematiikan. (Ks. Blom ym. 1982)

8. Honkasalon elektroniikkatehtäseen kohdistuneesta tutkimuksesta saadut haastattelutulokset kertovat, että vain 1,7 % naisista vastasi myönteisesti kysymykseen, onko hänellä mahdollisuuksia edetä työssään, 7 % myöntävästi kysymykseen, voiko osallistua työhön suunnitellun. Naisamatit ovat tyypillisimmin umpikuja-ammattaita, joista siirtyään vain "työtömyyskortistoon tai hautausmaalle", kuten naiset totesivat.

9. Elämäntavallis-kulttuurisiin yhteyksiin on asetettava myös se naisten "perhesuuntautuneisuudella" näytetty tosiasia, että kotityön jako on juuri työläisissä pinnittneimmin perinteistä – siis siellä, missä se ottaa huomioon työläisnaisen työväen rasittavuuden on kaikkein kohtuuttominta. Tässä kohdin olisi pelättyä "keskiluokkaisuudessa" jotakin opittavaakin.

10. Keski kerroksille ominaisessa elämäntavassa ja kulttuurissa on luonnollisesti "omat" alisteisuusmuotonsa.

11. SKP:n Pohjois-Hämeen piirin naistyöjoasto teki keuhällä 1981 19. edustajakokoukselle esityksen ohjelmallisen asiakirjan laatimiseksi naiskysymyksestä. Siinä edellytetään naiskysymyksen niveltämistä puolueen kokonaisvaltaiseen muutosstrategiaan (jotta sitä voitaisiin pitää kokonaisvaltaisena!).

KIRJALLISUUSVIITTEET

Alanen, Leena & Saarinen, Aino: Grät inte – förskä! sano ruottalainen. Tiede & Edistys 2 1982.

Aro, Seppo: Stress, Morbidity, and Health Related Behaviour. Scandinavian Journal of Social Medicine, Supplement 25, 1981.

Blom, Raimo ym.: Toimihenkilökysymyksestä. (linestyy vuoden 1982 Kommunismista.)

Haug, Frigga: Mannergeschichte, Frauenbefreiung, Sozialismus. Zum Verhältnis von Frauenbewegung und Arbeiterbewegung. Das Argument 129, 1981.

Honkasalo, Marja-Liisa: Dead end – views on career development and life situation of women in electronics industry. (Käsitöitä 1982.)

Idman, Inja: Olemmen, tietämisen ja joukkotiedotus. Tutkimus kolmesta suomalaisesta arkitieteisuusmuodosta ja niiden muotoutumisesta. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto 1981.

Onko kilpailupuolueelle vaihtoehtoja?

Matti Hyvärinen

Kapitalismin läpeensä tunkeileva kehitys ei ole jättänyt jälkeensä juurikaan koskemattomia, neutseellisiä alueita. Poliittinen puolue on yksi näistä muokkauksen kohteista, niin vaikea ja pyhä kuin tämä aihe suomalaiselle vasemmistolle olisikin. Puhutaan hyvistä ja huonoista henkilöistä puolueiden johdossa, puhutaan linjoista, puhutaan "oikean" ja "vääjän" politiikan rajoista. Puhutaan siitä, kuka

tulkitsi oikein ja kuka väärin leniniläistä puolue teoriaa, joku väittää koko teoriaa vääräksi. Mutta kysymys siitä, onko puolue mahdollinen ja toivottava ihmisen vapautuksen väline ja millä ehdoilla – tämä kysymys jätetään hienotunteisesti uusille liikkeille pohdittavaksi. "Historiallisen kokemuksen" vankalla perustalla vasemmisto toki neuvoo uusia liikkeitä "lujan organisoitumisen" tielle.

Mitä siis puolueelle on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten kuluessa kehittyneimmässä kapitalistisissa maissa? Suurinta muodonmuutosta on kuvattu siirtymänä luokkapuolueesta yleispuolueeksi tai ehkä vielä täsmällisemmin kilpailupuolueeksi. Tätä kaikkien puolueiden toimintaa enemmän tai vähemmän ehdollistavaa kehitystä on syytä eritellä tarkemminkin.

Historiallisesti puolue on syntynyt tavallaan kaksi eri kertaa ja kahdella eri tavalla. Ranskan vallankumouksen aikaan puolue syntyi jo olemassa olevan parlamentin erimielisyyksistä ("oikeiston" ja "vasemmiston" synty jne). Kun ryhmä parlamentin jäseniä liittyi yhteen ja ryhtyi hankkimaan itselleen tukea, syntyi puolue ensimmäistä kertaa.

Työväenpuolueiden synty 1800-luvulla aloitti kokonaan toisen perinteen. Järjestäytyminen alkoi alhaalta, työväen yhdistyksistä ja ammattiliitoista. Olennaista oli puolueen perusosastojen voima, niiden välitön liittyminen paikalliseen työväen elämään. Työväenlehdet ja oma keskitetty organisaatio yhdistivät eri puolilla toimivat yhdistykset. Parlamenttiin ja valtuustoihin valitut olivat tiukasti puolueen ohjelman ja päätösten sitomia. Puolue oli osa laajempaa työväenliikettä, jossa todella pyrittiin muodostamaan yhteinen kulttuuri, yhteinen ajattelutapa, yhteinen toiminta. Työväenliike oli koko elämää koskeva ratkaisu, ei vain asettumista yhden tai toisen poliittisen vaatimuksen taakse. – Työväenpuolueiden syntyä ja kehitystapaa seurasivat monet talonpoikaipuolueet, vähemmässä määrin myös pienen ja keskisuuren porvariston puolueet.

Näille vuosisadan alun luokkapuolueille oli ominaista selkeä ja erottuva väestöpohjansa, oma poliittinen kulttuuri ja kieli, varsin vireä sisäinen elämä osastoista ja kesäjuhlista puolueen huipulle tai teatteriryhmiin saakka. Puolueen huipulle eteni vain kasvamalla tähän kulttuuriin ja tässä kulttuurissa, integroitumalla siihen (onhan näitä puolueita kutsuttu myös integraatiopuolueiksi).

On aiheutonta liioitella näiden vanhojenkaan puolueiden demokraattisuutta esimerkiksi nykyaikaan verrattuna. Mutta silti oli olemassa selkeä yhteys tietyn kansanosan, sen intressien puolustamisen, kulttuurisen organisaation ja puolueen johdon välillä.

Joukkopuolueet ilman joukkoja

Kapitalismin kehitys lyö kohta vanhan luokkapuolueen toimintaehdot säpäleiksi. Palkkatyön hurja yleistymisen ja uusien kulutusmallien läpilyönti murtaa entisiä rajoja, suuri muutto tulee ja murtaa työväen yhteiset asuma-alueet, pistää kaiken sekaisin ja jokaisen uuteen paikkaan. Kaupallinen ja valtiollinen joukkotiedotus jyrää alleen puolueiden lehdistön tai niiden ensisijaisuuden: puolueet voivat vaikuttaa toki "omaan" väkeensä suoraan, mutta Helsingin Sanomat hoitelee työväenluokan nopeammin ja tehokkaammin.

Voisimme siis sanoa, että ensin on joukkopuolueiden kriisi, sitten alkaa vas-

tauksena tähän kriisiin sekä kilpailupuolueiden synty että uusien yhteiskunnallisten liikkeiden muodostuminen.

Ensimmäistä vaihetta kehityksessä voisi kuvata ohjelmien ja politiikan jatkuva ristiriitana, mikä oli pitkään työväenpuolueita kaivertava ongelma. Ratkaisuna on ollut yksiselitteinen "vapautuminen ideologisista painolasteista": sidonnaisuutta (sosialistiseen) ohjelmaan ja (proletaariseen) väestöpohjaan on löyhenetty. Ohjelmat ja vaatimukset suunnataan kaikille yhtäläisesti: aletaan esiintyä kansallisena yleispuolueena.

Yleispuolueen näkökulma ja toimintatapa on valtiollinen ja valtiollistunut. Puolueet – ja siinä ohessa monet etujärjestöt ja ammattiliitot – tulevatkin varsin kykenemättömiksi ja haluttomiksi ajamaan tai puolustamaan alamaisten etuja ja vaatimuksia. Puolueet tuovat yhä vastahakoisemmin tavallisten kansalaisten asioita ja intressejä taistelun ja sovittelun kohteiksi parlamentissa.

Eduista ja vaatimuksista tulee pikemminkin kilpailun ja pelin, vastakkainasettelun ja tasapainottelun välineitä. "Etuja" voidaan puolustaa tai vastustaa, niistä voidaan luopua ja niiden puolustamista voidaan "esittää" näyttöpolitiikan mielessä aivan miten päin vain – ainoana vakavana tarkoituksena on kuitenkin koota seuraavissa vaaleissa mahdollisimman paljon ääniä, säilyttää asema hallitsevassa koalitiiossa.

Kilpailupuolue ei siis pyri ajamaan kenenkään nimenomaisia etuja, se pyrkii kokoamaan ääniä, asemia, valtaa. Näin kilpailupuolue on passiivinen ja voimaton kahteen eri suuntaan. Valtion paisuva teknokraattinen hallintokoneisto määrittää toisaalta yhä tarkemmin kilpailupuolueen tavoitteet ja toimintamahdollisuuksien rajat. Toisaalta se on avuton ja sokea porvarillisen julkisuuden valikoiman ja pelissä tärkeäksi tekemän "yleisen mielipiteen" suhteen. Valikoitu "yleinen mielipide" otetaan annettuna, valmiina ja sitä yritetään vain eri tavoin hyödyntää omissa toiminnoissa. Kilpailupuolue laatii vaatimuksiaan sen mukaan, löytyykö niille tässä ja nyt sopiva "markkinarako" ja ovatko ne sovittavissa teknokraattisen valtiojohdon toimintaan.

Kuka sitten luo poliittisen mielipiteen tällaisessa tilanteessa? Yhä enemmän itse porvarillinen julkisuus ja poliittisen pelin oma anarkia – siis porvarillinen poliittinen järjestelmä. Tähän liittyy varmaan se amerikkalaisen politiikan tutkimuksen suosima teoria siitä, miten puolueet ääniä haravoidessaan lähenevät yhä enemmän toisiaan ja kuviteltua poliittista keskustaa, joka sekin tällaisissa oloissa huomaamatta alkaa siirtyä yhä enemmän oikealle. – Vastakohtana voi jälleen esittää yhteiskunnalliset liikkeet, joiden tavoitteena on koko ajan muuttaa ihmisten ajattelua ja tavoitteita

paremmin valtioiden kuin yleisen mielipiteenkään rajoituksista.

Alamaiset puolueessa

Kehittyessään kilpailupuolueiksi puolueet irrottautuvat ja itsenäistyvät monin tavoin paitsi ohjelmastaan ja väestöpohjastaan myös omasta jäsenistöstään. Tämä irrottautuminen tapahtuu ainakin seuraavilla tasoilla:

Ensimmäkin taloudellisen riippuvuuden suunta muuttuu. Kun puolueen johto oli aikaisemmin enemmän tai vähemmän riippuvainen jäsenmaksutulosta ja lehtien levitystyön aktiivisuudesta, on koko tilanne muuttunut valtiollisen puolueen ja suoran yksityisen tuen kautta. Puolueen alemmat järjestötasot ovat nyt yhä enemmän riippuvaisia puolueen jakamasta taloudellisesta tuesta. – SKP:n ja SKDL:n piirissä on viimeistään osapuolitaistelun oikeuttamana päädytty käytäntöön, jossa hyväksytään varsin hurjat valikoinnin ja hylkäämisen mekanismit. Molemmiin puoliin jakaa korkein johto rahaa erilaisiin hankkeisiin nimenomaan lojaalisuutta vastaan.

Toiseksi muuttuu puolueiden suhde äänestäjiin. Tärkeiksi tulevat puoluejohtajien suorat esiintymiset televisiossa ja porvarillisessa julkisuudessa. Puolueet ovat näin entistä vähemmän riippuvaisia omista sanomalehdistään ja julkaisuisistaan – ja samalla siis lehtien hyväksi työtä tekevästä jäsenistöstään. Puolueen jäsenen henkilökohtainen, keskusteluihin perustuva suora vaikuttaminen tuntuu jäävän yhä heikommalle. Puolueiden johto kykenee siis omilla resursseillaan saamaan yhä tehokkaammin ja nopeammin kontaktin kannattajakuntaansa puolueen perustasta riippumatta. Porvarillisen julkisuuden ehdoilla tapahtuva kontakti merkitsee tietysti myös itsenäisyyden menetystä: julkisuus on valikoivaa. Henkilöriidat tai Neuvostoliiton arvostelu läpäisevät julkisuuskynnyksen sata kertaa helpommin kuin uudenlaisen politiikan sisällöt jne.

Kolmanneksi puolueen johdon ja perustan välinen poliittinen yhteys murtuu yhä pahemmin, paikallisista ja alueellisista organisaatioista onkin tulossa vain valitsijakuntia: niiden toiminta on suhteessa vain valitsemiseen, ei todelliseen osallistumiseen tai päätöksentekoon. – Yksi kärkevimmistä esimerkeistä on Saksan Liittotasavallan sosialidemokraattinen puolue SPD, jonka jäsenistön kasvava vastarinta NATO:n euro-ohjuspäätöksien suhteen ei tunnu aiheuttavan mitään muutosta puolueen politiikassa: kerta toisensa jälkeen jyrää Schmidtin ja Brandtin parivaljakko hallituksen linjan läpi.

Näin puolueilla näyttää siis olevan taipumus kehittyä pikemminkin "valtiolliseksi joukkointegroinnin koneistoiksi, jot-

ka välittävät valtiollista byrokraattista toimintaa ja toisaalta toimivat kansalaisia integroivana mekanismina" (Hänninen).

Kilpailupuolueiden kehityksen kuvaan kuuluu myös *kaaderipoliittikan* muuttuminen. Pois putoavat pikku hiljaa ns. "pitkän linjan miehet", naisista puhumattakaan. Poliittikan apparaattia alkavat yhä selvemmin hallita *politiikan ammatillaiset*, karriääripoliitikot. Työväenpuolueille tämä kehitys on merkinnyt kaaderiston näkyvää (ja suhteetonta) keskiluokkaistumista ja työläisedustuksen karsiutumista johtoelemist. "Pienten" ja "suuren" ihmisten, valtaeliitin ja alamaisten rajaviiva piirtyy yhä selvemmin puolueiden sisäisessä rakenteessa.

Kun ei ole liikettä joka kokoaisi merkittäviä uusia tietoja ja kokemuksia ei ole tarpeen myöskään tämän kokemuksen välittyminen ihmisten muodossa alhaalta ylös. Oikeastaan päin vastoin: valtiollistuminen tekee puolueista kohtuullisen tärkeän etenemisväylän hyvän koulutuksen saaneelle keskiluokkaiselle väelle: valtava määrä hyväpalkkaisia toimia valtion, kuntien, etäjäristöjen ja ammattiliittojen palveluksessa on saatavilla vain jäsenkirjaa ja puolueuskollisuutta vastaan.

Ja koska niin monet karriäärit ovat pelissä, on puoluekoneistojen mieluiten pelattava turvallisesti, äkillisiä ruohonjuuritason tempoiluja vältellen, "menemättä äärimmäisyyksiin". Liittolaissuhteiden muihin puoluisiin ja valtion hallintokoneistoon olisi oltava niin läheisen turvallisia kuin mahdollista.

Vaihtoehtona virallinen populismi

Kehitystä kilpailupuolueeksi voitiin siis kuvata *itsenäistymisenä* tietyistä väestöryhmästä, tietyistä ohjelmasta ja omasta jäsenistöstä – toisaalta *sitoutumisena* valtion ja poliittiseen peliin. Näin puolueet itse asiassa irtaantuvat myös perinteisestä legitimaatiostaan, kun ne eivät enää toimi minkään asian puolustajina valtiossa. Tarvitaan uutta legitimaatiota, ja sitäkin on opittu löytämään.

Puolueiden *uusi legitimaatio* pyrkii nyt rakentumaan sille, että ne näennäisesti ja valikoiden pyrkivät myötäilemään galup-mielipiteen aaltoja. Itsenäistyneet puolueapparaatit ja vielä selvemmin itsenäistyneet suuret johtajat tähtäävät suoraan, autoritaaris-populistiseen kannatuksen ja legitimaatioon.

Puoluejohdon irtaantuminen jäsenistön kontrollista muuttuu hyveeksi: "puolueen edun" asemasta puolustetaan kansallista etua, "kasvottoman koneiston" vallan asemasta markkinoidaan koko joukkotiedotusvälineiden voimalla "inhimillinen ja läheinen olento". Me tiedämme jo, että äänestämällä emme voi oikeastaan vaikuttaa mihinkään asiaan, voimattomuutemme on lähtökohta. Siksi

onkin liikuttavaa ja tyydyttävää, että voimme äänestää perheidyllä, jotain läheistä. Vaikeita asioita puhuvien ja riitelevien vallanhaluisten koneistojen ja vanhanaikainen voi erottua joukosta, mutta ei välttämättä menestyä. Juuri selkeimmin yleispuolueiksi kehittyneet puolueet ovat kyenneet laajentamaan vaikutustaan, toisaalta hallituksesta jättäytymisen ja puhtaslinjaisempi vaatimuspolitiikka ei mitenkään automaattisesti vapautta hallitsemisen mekanismeista, saati sitten murra niitä.

Max Weberiltä kannattaa kuitenkin muistaa, että paljon puhuttu karisma on sekin *herruuden* muoto ja kaipaa siis alistettuja, herruuden kohteita. Ja karismaa tarvitaan erityisesti herruuden ja vallan rakenteiden murroskohdissa, kun ihmisten usko entiseen horjuu ja uudet herruuden rakenteet eivät vielä ole valmiita.

Ongelma: puolueen mahdollisuus

Koko tämä kuvattu kehitys ja porvarillisen valtion organisoitumismuotoa koskeva keskustelu tekee yhä mahdollottomammaksi tarkastella valtiota *"välineenä"*, jonka mikä tahansa luokka, puolue tai ryhmittymä voisi "hankkia" käyttöönsä. Terveempi lähtökohta pohdinnoille olisi Antonio Gramscin huomautus siitä, että vasta valtiossa ja valtion hallitsijana porvaristo muodostuikin varsinaisesti luokaksi ja kykenee artikuloimaan poliittiset ja hegemoniset pyrkimyksensä.

Missä määrin asia on sitten niin, että tämä uudelleen muotoutunut ja pikku hiljaa kypsynyt porvarillisen valtion *organisoitumismuoto*, tämä valtiollistuneiden kilpailupuolueiden järjestelmä toimintatapoineen, tapoineen valita "tärkeät" ja riittelyn kohteeksi nousevat poliittiset kysymykset onkin itse asiassa se mekanismi, jota kautta porvariston poliittinen herruus toteutuu ja jota kautta porvariston luokkaherruus "muotoilee itsensä"? – Tämä kysymys jää (luonnollisesti) vastaamatta, mutta se johdattane toisiin kysymyksiin ja alustaviin johtopäätöksiin.

Porvariston intressit tai sen "linjan" ei ainakaan enää piileksi jossain tietyssä puolueessa tai tietyssä "keskuksissa". Niinpä sitten esimerkiksi pelkkä kokoomuksen pitäminen hallituksen ulkopuolella ei tee näistä hallituksista kovinkaan edistyksellisiä. Vastaavasti esitetty kaikkien puolueiden hallitus manifestoi mahdollisimman voimakkaasti kaikkien puolueiden veljeyttä ja samankaltaisuutta yhteisen kilpailupuoluepelin sisällä.

Ei ole tilaa "radikaalille kilpailupuolueelle". Päinvastoin: Suomessakin näkyvissä oleva kehitys kohti kaksinapaista (SDP-Kokoomus) puoluerakennetta ilmentää sekä yleispuolueiden esiinmarssia että SKP/SKDL:lle tässä mallissa tarjottua heikkenevää paikkaa sosialidemokratian lisäksi.

Mutta ei ole myöskään olemassa yksinkertaisia mahdollisuuksia hypätä kehityksestä ulos – kehityksellä on tietty objektiivisuutensa. Olemalla perinteinen ja vanhanaikainen voi erottua joukosta, mutta ei välttämättä menestyä. Juuri selkeimmin yleispuolueiksi kehittyneet puolueet ovat kyenneet laajentamaan vaikutustaan, toisaalta hallituksesta jättäytymisen ja puhtaslinjaisempi vaatimuspolitiikka ei mitenkään automaattisesti vapautta hallitsemisen mekanismeista, saati sitten murra niitä.

Mistä sitten etsiä vastauksia, suuntia toisenlaiselle kehitykselle? Vastaisin näin: meillä on pitkälle kehittynyt kapitalismi, kypsän kapitalismin kehittyneet poliittinen järjestelmä ja sen mukainen *kypsän kapitalismin puolue*. Ratkaisu ei löydy vain muodikkaasti "politiikkaa terävöittämällä", on uskallettava ottaa käsittelyyn ja tutkimisen kohteeksi *puolueen mahdollisuudet, rajat ja luonne* edistykseissä/kapitalisminvastaaisessa taistelussa. Edistykseisen taistelun muodot ja keinot pitäisi tutkia juuri niin kumouksellisen perusteellisesti kuin kapitalismin kehitys on muuttanut toimintahtommeikin sitten Marxin ja Leninin.

Puolueen porvarillisuudesta

Yleisessä muodossa ongelma voidaan asettaa näin: missä määrin, miten ja millainen puolue vain uusintaa kapitalismia olemalla itse (tavoitteistaan huolimatta) kapitalismin vastakohtaisuuksien ja lakien määrittämä?

Michael T. Greven on muistuttanut siitä, miten porvarillinen yhteiskunta tuottaa tajuntaamme ideologisen jaon *julkisen ja yksityisen* sfääriin välillä. Yksitysellä alueella jokainen hoitakoon elämänsä ja elinkeinonsa parhaaksi katsomallaan tavalla itse, mutta julkisella sfäärillä kaikki ovat tasavertaisina päättämässä kaikista mahdollisista kysymyksistä. Riiston ja kapitalismin olemassaolo jää tässä jaossa oikeastaan yksityiseksi asiaksi. Ja poliittinen puolue, joka toimii julkisella sfäärillä ja esittää vaatimuksiaan julkisten asioiden hoidon suhteen *on jo itsekin tämän jakautumisen tuote*, se kuuluu julkiseen sfääriin ja voikin siellä pysyessään vain yhä uudestaan uudistaa tajunnassamme vaikuttavan harhan.

Radikaali, eduskunnassa paljon vaativaa, jyrkästi äänestävä ja kaiken torjuva puolue osoittaa sekin Grevenin mielestä vain sitä, miten "me kaikki erilaisine mielipiteinemme voimme osallistua päätöksentekoon".

Oskar Negt ja Alexander Kluge ovat myöskin kyselleet, mikä erottaa puolueet porvarillisista "ihanneyhdistyksistä": työpäivän jälkeen saapuvat erilaiset ihmiset yksityisyydestään yhteiseen kokoukseen ajakseen ihannettaan, puolueessa ilmeisesti esittääkseen vaatimuksia.

– Samassa (vanhemmassa) työssään Negt ja Kluge muistuttivat siitä, miten porvarillisesta julkisuudesta puuttuu tyystin kaksi ihmisen elämälle ja yhteiskunnalle äärimmäisen tärkeää asiaa: työ (ja työpaikan kokemusmaailma) sekä lasten kotikasvatus.

Marxilaiselle puoluekeskustelun traditiolle näissä ajatuksissa ei pitäisi olla mitään sinänsä järkyttävää. Gramscin visio puolueesta rakentui tehdasneuvostoihin, siis suoraan tuotannon (ja yksityisen) ytimen. Samanlaisia viitteitä voisi esittää Leninin.

Muutoksen toiveita?

W. F. Haugin silmä on kiinnittynyt aluksi ehkä pelkästään merkittävään tunteeseen yksityiskohtaan Saksan Liittotasavalln vasemmiston historiassa. Viimeisten 15 vuoden aikana on syntynyt mitä erilaisimpia puolueprojekteja (mm. DKP), mutta *ensimmäinen parlamentteihin* asti murtautunut hanke on ollut *lähitökohtiltaan kulttuurinen liike*, Vihreät.

Kapitalistisen Euroopan suurimmassa kommunistisessa puolueessa IKP:ssä on sielläkin pohdittu "joukkopuolueen kriisiä" ja esitetty vaatimus: "... me tarvitsemme myös uuden poliittisen kulttuurin ja uuden suhteen politiikan ja kulttuurin välille" (Pietro Ingrao; Haugin mukaan).

Nyt voitaneen esittää joitakin hyvin alustavia ja teesimäisiä ajatuksia vallitsevan puoluekehityksen ongelmiin:

1. *Puolue ei voi olla vaihtoehto kilpailupuolueelle*. Toisin sanoen ratkaisun täytyy välttämättä olla laajempi kuin minkään/minkäänlaisen puolueen sisäisen uudistamisen ongelma. Kenties juuri pitkään jatkuneet SKP/SKDL:n sisäiset erimielisyydet ovat nostaneet eri tahoilla toiveita "oikeasta" puolueesta, joka kykenisi muuttamaan yhteiskunnan kehityksen perusuunnun. Kysymys on kuitenkin *hegemoniataistelun kokonaisuudesta*, jossa ydinkohtana on nähdäkseni *puolueen ja yhteiskunnallisten liikkeiden suhdetta*. Näen niin, että ainakin suomalaisen vasemmiston poliittisessa ja toiminnallisessa orientaatioissa, teoriassa ja käytännössä juuri yhteiskunnallisten liikkeiden merkitys on lähes sivuutettu. Ja kuitenkin: ei muutosta/kumousta ilman yhteiskunnallisia liikkeitä.

Toki on ainakin joillakin tahoilla puhuttu paljon "joukkoliikkeistä". Näen ne kuitenkin ajallis-paikkallisesti rajoittuneempina ilmiöinä kuin yhteiskunnalliset liikkeet. Aivan näihin päiviin saakka on yleensä myös ajateltu, että puolue tai ammattiyhdistys asettaa tavoitteen, ohjelman, jonka puolesta "joukot" voivat sitten taistella. Yhteiskunnallisilla liikkeillä on puolueista riippumaton päätöksentekonsa, historiaansa, toimintatapsansa ja tavoitteensa. Nyt kai voisi puhua lähinnä rauhanliikkeen, naisliikkeen ja ympäris-

töliikkeen olemassaolosta, uusien yhteiskunnallisten liikkeiden orastavasta noususta.

Teesin voi muotoilla nyt uudelleen: yksikään puolue ei voi menestyksellisesti edustaa vastavoimaa kilpailupuoluekehitykselle irrallisena voimana. Vain puolueen/ puolueiden ja yhteiskunnallisten liikkeiden hegemoniataisteluun suuntautunut blokki voi merkitä vaihtoehtoa.

2. *On ylitettävä (porvarillisen) puolueen rajat*. Tämän voisi sanoa toisinkin: yksityisen ja julkisen rajat on rikottava uudella, radikaalilla tavalla. Ekonomismin ja reformismin ylittämiseksi voi Ranskan sosialistisen puolueen tavoin huudahtaa: "Tuottaa, tehdä työtä. Kyllä! Mutta miksi? kenelle? miten?"

Tuottamisen ja kuluttamisen laadun, edistykseisen ammattikäytännön ja kasvatuksen mahdollisuuksien, ihmisenluonto-suhteen pitäisi murtautua paitsi puolueen myös ennen kaikkea ammattiyhdistysliikkeen todellisuuteen ja politiikkaan. Ekonomismin ja reformismin ritualistiseen avioliittoon perustuva työnjako – ammattiyhdistysliike: palkkaistelu, puolue: valtiokoneisto – olisi murrettava.

3. *On ylitettävä tekemisen ja vaatimisen kuilu*. Porvarillisen mallin mukaan rakennettu puolue toimii vain edustajien kautta. Puoluejäsenistön ja osastojen tehtävä on lähinnä esittää yleisiä ja abstrakteja vaatimuksia. Juuri tämä äärimmäisen abstrakti "toiminnallisuus" tekee puolueista vaarattomia "ihanneyhdistyksiä". Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tärkeimpiä ja mielenkiintoisimpia opeuksia on koko ajan korostaa oman toiminnan ja oman kokonaisvaltaisen toimintaan sitoutumisen merkitystä. Mukana ollaan erilaisten tekojen, ei niinkään muodollisten sitoumuksien tai jäsenmaksujen kautta. – Perimmältään porvarillis-

ten muotojen läpikäymistä kuvannee tässä oivallisesti vaikkapa Sointu-lehden oma rakenne, jossa tehdään ero varsinaisten tekijöiden (toimitus) ja suuntaviivoja antavan, ohjaavan ja kritisoivan elimen (toimitusneuvosto) välillä. Johdonmukaisempi ajatus tällä kohtaa olisi, että vain laajempi tekijöiden sitoutunut kollektiivi voisi olla myös oma toimitusneuvostonsa, ainakin ajatuksen vahvassa mielessä.

4. *Puolueen on kasvatettava kulttuurivallankumouksellista liikettä*. Varmasti moni vastaa yhä, että me voimme muullistaa omaa elämäämme vasta sosialismissa. Mutta tämä ei ole ensinkään mikään vastaus ihmisille, jotka näkevät vallitsevan elämäntavan mielettömyyden ja jotka haluavat elää oman elämänsä. Toiseksi: ellemme vallankumouksellista elämäämme ja toimintatapojamme *myös järjestöissä*, olemme lopulta avuttomia kapitalismin muotojen ja porvarillisuuden tunkeutumiselle järjestöihimme. Korkea "tietoisuus" ja "oikea linja" ei riitä: ne koskettavat kapeita älyllisyyden kerroksia ja jättävät muun ihmisen omaksumaan vaikutteensa muualta. Mainitsen tässä vain järjestöjen paranoidit. Suuresta näennäisestä tietoisuudesta huolimatta he osaavat nähdä jokaisen uuden asian takana vain "salaliiton" tai "ohranan käden". Luultavasti yksikään puolue ei säilyttäisi uskottavaa ulkokuorta ilman näitä paranoideja (vainohulluja, karkeasti sanoen), mutta minusta he silti ovat liian usein ihmisen vapautuksen tiellä. Kolmanneksi voimme kysyä: millä automaatiikalla me sitten sosialismissa voimme irtaantua kapitalismin psykkeen saakka tunkeutuneesta vaikutuksesta, mikäli kapitalismin vastaiseen taisteluun ei jo joka askeleella sisälly kulttuurivallankumouksellinen taistelu oman elämän muotojen ja vapauksien kehittämiseksi.

On itse alettava tehdä uutta maailmaa. Vaikeudet työssä, vaikeudet lasten kanssa, vaikeudet suhteissa toisiin ihmisiin, vaikeudet esiintyä liian tärkeilevissä ja muodollisissa kokouksissa, vaikeudet kuunnella puheiden tyhjää retoriikkaa ("tyhjänpaukuttajia", kuten Urho Jokinen on sattuvasti sanonut) – kaikkien näiden ja monien muiden teemojen murtautuminen yhteiseen käsittelyyn, yhteiseen julkisuuteen ja pyrkimys oman elämän ja liikkeen kulttuurivallankumoukselliseen uudistamiseen merkitsevät yhdeltä kuiltaan juuri porvarillisen "ihanneyhdistyksen" rajojen ylittämistä, mahdollisuutta rakentaa vallitsevalle puoluekehitykselle vastakkaista liikettä.

5. Ratkaisevaksi poliittiseksi kysymykseksi SKDL:n ja SKP:n kannalta muodostuu tietysti *herkkyys esittää, edustaa ja puolustaa eri foorumeilla kansalaisten itsensä muotoilemia ongelmia ja intressejä*. On siis tavallaan kyse vähemmän "joukkojen tuen" hankkimisesta SKDL:n vaatimuksille kuin SKDL:n tuen hankkimisesta "joukkojen vaatimuksille" – joita

Ystävyysmatkat

Kielikurssit (venäjä) junalla

Moskova 3.–24.6. tur.lk 2950,-
4.–25.7. lk 3750,-

Leningrad 1.–28.7. tur.lk 2650,-

Hintaan sisältyy: kuljetukset • vähintään puolihotelli • hotelli • retkia • viisumi • peruutusturvamaksu.

TILAA ESITE

Varaukset: Helsinki 90-175 522,
Tampere 931-114 333, Turku 921-510 285
Kouvola 951-22 500, Imlra 954-32 202

Ystävyysmatkat

Kaivotalo, Kaivokatu 10, Helsinki

ei tietenkään edes ole valmiina hyllyltä otettavissa. Kyse ei ole populistisesta liehittämisestä eikä muutosvaatimusten hylkäämisestä. Pikemminkin on kyse siitä, muotoileeko SKDL riisuttua versiota vuosisadan alun vaatimuksista vai skenariota vuosituhannen lopun hegemoniasta.

Tämän herkkyyden ja läpäisevyyden korostaminen merkinnee myös sitä, että keskustelu organisaation/organisaatioiden keskittyneisyydestä uskalletaan käydä vielä kerran. On jokseenkin selvä, että valtiollistumiskehitykselle otollisin ratkaisu on keskittynyt, byrokraattinen organisaatio. Aivan uusien kosketusten ja kokemusten hankkiminen puolestaan puolustaisi hyvinkin pisteittäistä ja autonomiaa korostavaa organisoitumista.

W. F. Haug on esimerkiksi ryhtynyt vastustamaan Rudolf Bahron esitystä va-

semmisto- ja vaihtoehtoviemien *fuustosta* Saksan Liittotasavallassa. Erilaisuus on hedelmällistä, produktiivista täsmällisempien ja kestävämpien näkemysten löytymisen kannalta. Fuusio olisi aina näennäinen ja väkivaltainen. Niinpä Haug päätyykin yhtälöön: fuusio = fissio (sulautuminen = hajoaminen). Ratkaisuna voi olla vain hyvin erilaisten voimien allianssi, liitto. SKP:n hajaannuksen kausi on tuottanut koko SKP/SKDL -kenttään runsaasti jäykkiä ja pysyviä erimielisyyksiä, joita on sitten hoidettu varsin hallinnollisesti (kulttuurivallankumouksen tarve?). Nyt pitäisi ehkä miettiä aivan uudestaan, missä asioissa ja miten voitaisiin ahdistumatta ja kangistumatta sietää erimielisyyksiä ja erilaisia näkemyksiä.

o o o

Nämä ovat olleet hyvin alustavia ja varmasti utooppisävytteisiäkin ajatuksia. Siksi ne tarjonnevat myös sopivia si- taatteja ideologisesta "taistelusta" kiinnostuneille. Itselleni tämä voi olla (poliittinen) tutkimusohjelma, ei taisteluo- hjelma. Siksi voin olla vain kiitollinen virheellisten ajatusten oikomisesta. Poliittinen kantani on suppea. Kun pitää ovea auki tulevaisuuteen, selviää ainakin tu- kehtumiselta. Ehkä toisetkin saavat ilmaa ja virkistyvät elämään, kenties koko tila näyttää toiselta vuosikymmenten tupa- kansavun hieman haihtuessa. Mutta kyllä siitä ovesta kovin moni oli jo mennyt, en- nen kuin sen ylipäättään löysin. Iloitsen siitä vähästä, mitä uskallan elämässäni.

12. 5. 1982

Fraktioiden liitosta vallankumoukselliseksi puolueeksi – miten yhdistää eri traditiot SKP:ssä?

OSA II

Pertti Rovamo

Edellisessä jaksossa puhuimme kuinka konkreettis-historiallinen vallankumouksellinen teoria syntyy marxilaisuuden *pohjalta* ja kuinka vallankumouksellisen liikkeen poliittinen yhtenäisyys tulee *tietoisesti luoda*. Seuraavassa tarkastelemme sitä, mitä mainitut tehtävät edellyttävät vallankumousliikkeen suhtautumiselta ihmisiin ja myös jäseniinsä, sekä sitä mil- lä edellytyksillä vallankumouksellinen puolue kykenee mainitut tehtävät toteut- tamaan.

Marx ja Engels suhtautuivat tunnetusti kriittisesti vallankumouksellista työväen- liikettä lähestyvään sivistyneistöön vaa- tien sitä omaksumaan työväenluokan luokkakannan ja huolehtimaan siitä, että se tuo liikkeeseen *todellisia* valistuksen

aineksia, eikä vain omia porvarillisia en- nakkoluulojaan. Tämä lienee tunnettua, joten se siitä. Huomautettakoon kuiten- kin, että nykyajassa tuo ei merkitse Marx- tutkimusta, vaan marxilaista tutkimusta.

Sen sijaan SKP:ssä ei juuri ole puhuttu klassikkojen kriittisestä suhtautumisesta myös työväenluokkaan. Engels kirjoittaa eräässä kirjeessään: "työläisen teollisuus- porvaria kohtaan tuntema vaistomainen luokkaviha (pitäisi – PR) paitsi säilyttää, myös laajentaa sitä edelleen, kehittää sitä ja tehdä siitä *valistuspropagandan pohja*, – ja toisaalta *pysyä kaikesta huolimatta edistyksellisenä*, asettua vastustamaan työläisten taantumuksellisia mielihaluja ja heidän ennakkoluulojaan".

Engelsin ajatus nostaa *ongelmaksi* ta-

lourdellisten kategorioiden tai luokkakä- sitteiden suhteen yksilöön tai luokkien re- aaliseen historialliseen käyttäytymiseen. Marx kirjoitti Pääoman esipuheessa: "Tässä on kuitenkin kysymys henkilöistä vain sikäli kuin he ovat taloudellisten ka- tegorioiden henkilöitymiä, tiettyjen luok- kasuhteiden ja etujen edustajia. Käsitän taloudellisen yhteiskuntamuodostuman kehityksen luonnonhistorialliseksi pros- sessiksi, ja siksi minun kannaltani, vä- hemmän kuin miltään muulta kannalta, voidaan tehdä yksityinen henkilö vastuu- nalaiseksi olosuhteista, joiden luomuk- sena hän yhteiskunnallisesti pysyy, niin paljon kuin hän *yksityishenkilönä* voikin kohota niiden yläpuolelle."

Vastaavasti työväenluokan osalta se

Tilaa työväenlehti TIEDONANTAJA

Tutustumistarjous 3 kk 30 mk

Täytä alla oleva kortti ja laita postiin. Tiedonantaja maksaa postimaksun. Tilaus laskutetaan lehden konttorista.

Tilaan TIEDONANTAJAN
tutustumistilauksena 3 kk 30 mk
Tilauksen maksan laskun saatuani

Sukunimi Etunimi

Lähiosoite

Postinumero Postitoimipaikka

Maksaja (jos eri kuin tilaaja)

nimi

osoite

Jää lehden täytettäväksi

20 — tilaus alkaa
1982

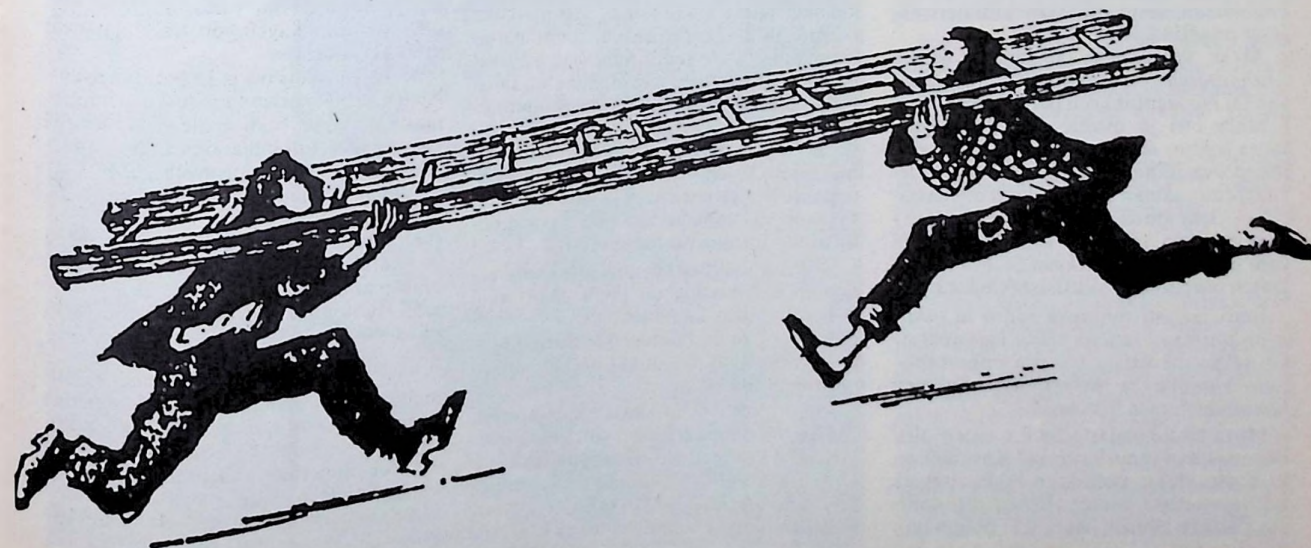
21 — tilaus päättyy
1982

Kirje

Tiedon-
antaja
maksaa
posti-
maksun

Vastauslähetyt
Hki 10/21 Lupa 3425

TIEDONANTAJA
Veneentekijäntie 2
00003 HELSINKI 300

merkitsee mm. sitä, ettei työläisten mielpide ole automaattisesti *oikea mielpide*, eikä työväenliikkeen poliittinen ohjelma automaattisesti *oikea poliittinen ohjelma*. Ts. työväenluokan vallankumouksellinen merkitys ei perustu sen liikkeen *mihiin tahansa muotoon*, vaan sen keskeiseen asemaan kapitalistisessa tuotannossa; juuri siksi yhteiskunnallinen vallankumous ei voi tapahtua sen ohi. Mutta vielä kerran: "työväenluokka ei ole, vaan se tulee". Sitäkin on luettava tulevaisuudesta, sen mahdollisuuksista, ei nykypäivästä, sen tilasta lähtien.

SKP:ssä kuitenkin tuntuu vallitsevan käsitys, että jokainen porvariston jäsen on paha, työläinen hyvä ja sivistyneistön jäsen hoipertelija. Ja tätä käytetään poliittisessa taktikoinnissa empiirittä hyväksi. SKP:n eri osapuolten ja sivistyneistön suhteet on opettavainen esimerkki: "perinteinen enemmistöläisyys" suhtautui kd-liikettä lähenevään sivistyneistöön pääsääntöisesti varsin kriittikömmästi ja käytti sitä hyväkseen liikkeen sisäisessä taistelussa. Kun tuon sivistyneistön valtajoukko sitten kääntyi kohti marxilaisuutta, otti kriittistä etäisyyttä, kaivettiin tunnus "sivistyneistön ja opiskelijoiden ääri-vasemmistolaisesta taipumuksesta", kun taas "perinteinen vähemmistö" otti heidät ja heidän kiinnostuksensa marxilaisuuteen ja radikaalimpaan politiikkaan avosylin vastaan. Kun sivistyneistö taas kehittyi ja otti kriittistä etäisyyttä oppikirjamarxilaisuuteen ja dogmaattisiin poliittikan muotoihin, nostettiin tunnus "hoipertelevalta ja luopuvasta sivistyneistöstä".

Olennaista, että missään käänteessä ei tehty konkreettista kritiikkiä, käyty debattiin, vaan tyydyttiin yleisfilosofisiin pohdintoihin ja linnellaiseen luokitteluun. Näiden menetelmien käyttökelpoisuushan on siinä, että niille löytyy aina perusteluksi sopiva lainaus, eikä luokittelun ja leimaamisen jälkeen tarvitse puuttua itse ongelmaan, josta kussakin kiistatapauksessa on ollut kyse.

Aivan vastaavasti on tapana vedota *kriittikömmästi* työväenluokan mielpiteisiin tai työväenliikkeen perinteeseen.

Marx etsi ja osoitti sosiaalisia syitä, joista johtuu *taipumus* esim. siihen, että ikkporvarillinen protesti on ailahtelevaa. Mutta tämän taipumuksen olemassaolo ei vielä johda siihen, että esim. tietty sivistyneistön reagointi olisi luopumista vain siksi, että se *poikkeaa* SKP:n tai sen jonkin osapuolen poliittisesta linjasta.

Juuri laajasti esiintyvä *väärä ja taktinen ihmiskuva* tarjoaa erään kasvuperustan sekä lahkolaisuuden että opportunistin kasvulle ja kehitykselle Suomen kommunistisessa liikkeessä.

Mistä lähtökohdasta SKP:n sitten olisi rakennettava ihmiskuvansa? Käsitättäköni ei ole muuta tietä kuin lukea ihmistä tulevaisuudesta lähtien, hänen mahdollisuuksistaan lähtien. Marx teki paljon työ-

tä saadakseen selville, miksi ihmiset toimivat kuten toimivat, mutta reaali-tilasta hän ei tehnyt ihannetta itselleen. Pikemminkin hänen ihanteensa oli renessanssi-ihminen ja senkaltaisen ihmiselämän mahdollistamiseksi *kaikille* hän vaati ihmimillistä emansipaatiota.

Marx kirjoittaa: "Se (täysrenessanssi-PR) oli suurin edistysellinen mullistus, jonka ihmiskunta oli siihen mennessä kokenut. Se oli aikaa, joka tarvitsi jättiläisiä ja synnytti jättiläisiä, ajatuksen voiman, intohimon ja luonteen jättiläisiä, monipuolisuuden ja oppineisuuden jättiläisiä. Miehet, jotka perustivat porvariston nykyisen herrauden, olivat kaikkea muuta kuin porvarillisesti rajoittuneita... Siihen aikaan oli tuskin huomattavaa merkikhenkilöä, joka ei olisi suorittanut pitkiä matkoja, puhunut neljää tai viittä kieltä, loistanut useilla toiminnan aloilla. Leonardo da Vinci ei ollut vain suuri maalari, hän oli myös matemaatikko, mekaniikko, insinööri..."

"Tuon ajan sankarit eivät olleet vielä sen työnjaon orjuuttamia, jonka rajoittavat, yksipuolistavat vaikutukset huomaamme niin usein heidän seuraajissaan. Mutta erikoisesti ominaista heille on se, että he miltei kaikki elävät keskellä ajan tapahtumia, käytännöllisessä taistelussa, ottavat kantaa ja taistelevat mukana, kuka sanoin ja kirjoituksin, kuka miekoin, monet molemmin. Siitä johtuu se täydellisyys ja voima, joka tekee heistä ehyitä persoonallisuuksia..."

Entä SKP:n jäsen- ja varsinkin toimitsija-ihanne? Kuinka monta monipuolisesti sivistynyttä, kuinka monta keskellä ajan tapahtumia elävää, mukana sanoin ja kirjoituksin taistelevaa heitä onkaan? Päinvastoin, sisäinen kahina viimeistään on nostanut vallitseviksi alistuvat, uskolliset ja keskinkertaiset, taskulaskinmiehet, jotka osaavat laskea vain voimasuh-teita.

Tuloksena on, ettei puolue useinkaan kykene edes oivaltamaan ympärillään olevaa muutospotentiaalia, puhumattaakaan siitä, että sen toimitsijat voisivat *laajentaa* tuota muutospotentiaalia. Ja se, mitä he eivät ymmärrä, sen he tuomitsevat.

Puolueesta on tullut kyvytön kanavoi-maan joukkojen muutospotentiaalia kohti poliittista järjestelmää ja siitä on tullut kyvytön välittämään tätä potentiaalia poliittiseksi muutosvaatimukseksi.

SKP:ssä vallitsee tilanne, jossa *mitä vähemmän* toimitsija tai jäsen on Marxin ihmis-ihanteen kaltainen, *siitä käyttökelpoisempi* hän on puolueen *sisäisessä* taistelussa. Se taas on muodostunut kaiken politiikan mitaksi.

Marx ironisoi aikansa kapitalisteja: "Mitä vähemmän sinä syöt, juot, ostat kirjoja, käyt teatterissa, tanssiaisissa, ravintolassa, mitä vähemmän sinä ajattelet, rakastat, teorioit, laulat, maalaat, miekkailet jne., sitä enemmän sinä säästät, sitä

suuremmaksi tulee sinun aarteesi, jota ei syö koi eikä ruoste raiskaa - sinun pääomasi." Mitä SKP:ssä kasvatetaan?

Puolue jakaantuu 'näköjoihin' ja uhrautuviin 'toteuttajiin', johtoon ja kaiken parhain päin selittävään jäsenjoukkoon. Ellei toisen aspektin suhteen olisi liian optimistista, kuvaasi puolueen tilaa hyvin Marxin huomautus taiteellisen lahjakkuuden jakaantumisesta luokkayhteiskunnassa: "taiteellisen lahjakkuuden poikkeuksellinen keskittyminen joihinkin yksilöihin ja siihen liittyvä lahjakkuuden tukahduttaminen laajoissa joukoissa on työnjaon seurausta".

Tilanne tuottaa SKP:ssä sen, mistä Althusser kritikoit RKP:tä: syntyy tendenssi tulkita ja selittää puolueen kyvyttömyys 'pyhäksi järjeksi', syntyvät yhteinäisyyden harhauttavat muodot: Koska "puoluejohto *ajattelee jäsentensä puolesta*... tämä luopuminen tuottaa puolueessa tuon sokeitten lahkolaisten kategorian... (jonka sisältönä on - PR) luovuttaa koko intohimonsa, koko antaumuksensa puoluejohdon palvelukseen."

Sokean luottamuksen lietsominen 'vahvaan johtoon' rohkaisee ja tuottaa kaiken lyhytnäköisintä konservatismia ja autoritaarisuutta puolueen sisään.

Että se on tätä päivää, voidaan havainnollistaa vaikkapa luettelemalla Adornon tyyppiesimerkit autoritaarisesta ihmisestä (esimerkit ovat osittain minun alkutekstistä mukailemia):

1. Sovinnaisuus. Ajatus, ettei ole syytä tunnustaa kantaansa, ellei ole tiedossa, että se on julkisesti hyväksytty, siis puolueen hyväksymä?
2. Autoritaarinen alistuminen. Ajatus, ettei puolue tarvitse keskustelua, vaan vahvan johdon, johon voidaan luottaa.
3. Autoritaarinen aggressiivisuus. Pyrkimys löytää henkilöitä, jotka ovat rangaistuksen tai huomion tarpeessa.
4. Taiteellisuuden, intuitiivisen ajattelun ja filosofoinnin vastustaminen. Ajatus, että vain käytännön ongelmat ovat merkityksellisiä.
5. Taikauskaisuus ja kaavoittuneisuus. Ajatus, että jokaisen tulisi uskoa ehdottomasti johonkin. Eikö se ole varsin lähellä kaavamaista tulkintaa aina oikeassa olevasta "marxismi-leninismistä"?
6. Vallan ja kovuuden ihaileminen.
7. Kyynisyys.
8. Projektiivisuus. Usko, että kauheita ja vaarallisia asioita tapahtuu salassa, pinnan alla.
9. Huolestuneisuus ympäristön seksuaalielämästä.

Kun tätäkin luetteloa ajattelee, käy ilmeiseksi, että SKP:ssä on syytä suorittaa rajanveto *kahta* 'stalinismia', kahta autoritaarista juonetta vastaan. Sellainen esiintyy tunnetusti 'vähemmistön' sisällä, mutta sellainen esiintyy myös 'enemmistössä', paljaimmillaan Into Kankaan kirjassa "SKP:n nousu vai tuho". Ehkä

SKP:n 'ajanmukaistumista' ironisesti kuvaa, että puolueen perinteen moraalinvartijan, kontrollikomitean työn kuva on muutettu.

Että kysymys on laajasta tendenssistä, jota vastaan on aktiivisesti taisteltava, osoittaa sekin, että jo Otto-Wille Kuusinen saattoi esittää kuvauksen SKP:n alkuvuosilta, kuvauksen, joka osuu tähänkin päivään: "Sekä byrokraatti että lahkokuntalainen saattavat käyttää menestyksellisesti kykyään vain eristäytyessään vajaan osan virkamiehien, syntisten proletaarien maailmasta. Byrokraatti pitää jokaista kansliamääräystä ja lahkolaista jokaista puhdasoppista dogmiaan siinä määrin

moitteettomana ja pyhänä, etteivät he niiden työläisvallankumouksellisten suhteiden, jotka eivät vielä ole täysin tajunneet tuota pyhyttä, tunne muuta 'vallankumouksellista menetelmää', kuin lähettää heidät ikuisen helvetin kadotukseen".

Mistä kumpuaa väärä ihmiskuva ja väärä kurin käsittäminen? Kuusinen pohitti 1921 vanhan työväenliikkeen koke-musta: Muodostui "monihaarainen virkamiehistö, joka keskitti käsiinsä työväenliikkeen kaikki johtolangat... Vain virkamiehistö on sen tyyppisissä järjestöissä aktiivisena osana. Se hoitaa itse asiassa koko 'yritystä'. Sn vastakohtana on passiivinen jäsenjoukko... Poliittikka

on kapitalismin oloissa poliittista afääriä. Niin porvarilliset valtiot kuin myös erilaiset poliittiset puolueet harjoittavat sitä liikemiesmäisesti... työväenliike ei ole voinut vastustaa tätä vaikutusta... sentralismin todellinen olemus on jäänyt epäselväksi, ei käsitetä, että sentralismia vaativat itse toiminnan edut... (vaan se ymmärretään - PR) muodolliseksi perusteeksi, jonka nojalla *valta* keskitetään harvojen käsiin."

Kuusinen puhuu vanhasta työväenliikkeestä. Mutta nyt on kysyttävä, kuinka SKP on kyennyt vastustamaan mm. Sakari Hännisen osoittaman Suomen puoluerakenteen muutosta, ja Matti Hyvärinen kuvaamaa kilpailupuoluekehitystä? Ja SKP:n tilaa katsottaessa vastaus on, ettei ole kyennyt. Mutta tietysti se tapahtuu *toisin* kuin muissa puolueissa, sehän tapahtuu kommunistisen perinteen läpäisemänä muutoksena.

Olisikin eriteltävä missä määrin SKP:hen pätee Althusserin RKP-kritiikki. Hän katsoo, että porvarillisen yhteiskunnan *peilina* kommunistisella puolueella on sekä *valtiollisen* että *sotilaallisen* koneiston kasvot:

Valtiota se hänen mukaansa muistuttaa siten, että "keskuskomitea on pikemminkin johdon toimeenpaneva elin kuin sen lainsäätävä: tässä ominaisuudessa se on eräänlainen prefektien yleiskokous, jonka johto lähettää jo jota se käyttää kautta Ranskan 'seuraamassa' eli kontrolloimassa läheltä piirejä, nimittämässä piirisihiteerit ja järjestämässä hienovaraisuutta vaativat asiat... Johto ei tukeudu pelkästään keskuskomitean jäseniin, vaan myös siihen suunnattomaan, usein salattuun voimaan, joka kätkeytyy sen kaikenkarsivaihin toimihenkilöihin, keskuskomitean sihteerihin ja muihin työntekijöihin, ei valittuihin tuntemattomiin, jotka on rekrytoitu aina yhteisymmärryksessä pätevyyden tai kiitollisuudenvelan vuoksi, sekä kaikenlaisiin asiantuntijoihin."

Jos tämä on totta SKP:n suhteen, olisi paras tapa opettaa jäsenille porvarillisen hallituksen, eduskunnan ja virkamiehistöön suhdetta, kertomalla heille kuinka puolue itse toimii.

Sotilaallista koneistoa puolue Althusserin mukaan muistuttaa, koska "se sulkee jokaisen perustason puolueaktiivin kaapeaan nousevaan pilariin... Tätä nousevaa kiertokulkua hallitsevat kokopäiväiset työntekijät, jotka suodattavat huolellisesti perustason vaikutuksen huipun päätöksiin... horisontaalinen suhde julistetaan vielä nykyisin 'ryhmäkuntalaisuudeksi'... luulisi olevansa sotilaallisessa muodostelmassa... (joka) edellyttää samalla kertaa sekä käskyjen ehdottomuuden noudattamista ja salaisuuden säilyttämistä että myös taisteluun osallistuvien yksilöiden täydellistä irrallisuutta toisistaan."

Jos nämä kaksi aspektia ovat olemassa, puolue joutuu väistämättä uusintamaan

ja vahvistamaan politiikan *porvarillista toimintatapa*.

Entä miksi työväenliikkeen mies on niin helposti byrokraatti; tai autoritaarinen johtaja? Näin on SKP:ssa ja näin on ollut jo kauan Suomen työväenliikkeessä. Kuusinen kirjoitti 1921: "Vanhassa legaalisessa työväenliikkeessä oli monasti havaittavissa, että välittömästi työpenkin äärestä ammattiyhdistysmiehen, kansanedustajan tai sanomalehtimiehen ym. tehtäviin siirtyneet työläiset rappeutuivat nopeasti ja tottuivat vaivattomasti kaikkiin virkavaltaisuuden kielteisii puolii: korkeaan virastomuodollisuuteen, sokeaan omavaltaisuuteen ja röyhkeään itsekkääseen mielivaltaan."

Tätä Kuusinen selittää sanomalla: "... työläinen on saanut koko elämänsä ajan kokea päällystön valtaa ja pakotusta... Hän ei kykene erottamaan yhteiskunnallisesti välttämätöntä, kaikessa taroituksenmukaisessa tuotannossa tarpeellista *työnjohtotehtävää* tämän saman tehtävän *kapitalistisesta* muodosta, nimittäin sorrosta ja riistosta, sillä sellainen tehtävä esiintyy kapitalistisessa yhteiskunnassa vain mainitussa muodossa."

Tästä seuraa ristikkäisliike: toisaalta kun yksilö nousee poliittisen järjestön 'johtoon', hän helposti omaksuu sen ainoan tavan johtaa, jonka hän tuntee: byrokraattisuuden ja sanelun. Näin sitä helpommin, mitä vähemmän hänellä on itseluottamusta ja tietoja. Ja toisaalta päinvastoin: työläinen joka on johdon ulkopuolella, tuntee työväenjärjestön vallan samanlaisena sortona ja saneluna kuin porvaristonkin johtamisen.

Näinä junttauksen vuosina tästä autoritaarisesta, byrokraatiasta ja toisten näkökantojen tukahduttamisesta on tullut poliittinen hyve SKP:ssa. Lisäksi on ehkä SKP:n historiallisen jälkeensä jääneisyyden omalaatuinen osoitus sekin, että porvaristo on paljon hionut johtamistapaansa, SKP ei juurikaan; pikemmin osapuolitaisto on primitiivoinut sitä.

Vaikutus on tuhoisa. *Puolueen sisäistä* vaikutusta kuvaa hyvin Althusser: Tuloksena "on puolueaktiivien kato, heidän jatkuva korvautumisensa 'uusilla sukupolvilla', jotka eivät ole tulleet tuntemaan viiden, kymmenen tai kahdenkymmenen vuoden takaisia taisteluja ja käänteitä. Nämä sukupolvet vuorollaan joutuvat heitettyiksi 'teorioiden', iskulauseiden tai lupausten viidakkoon, jossa he polttavat itsensä loppuun muutamassa vuodessa".

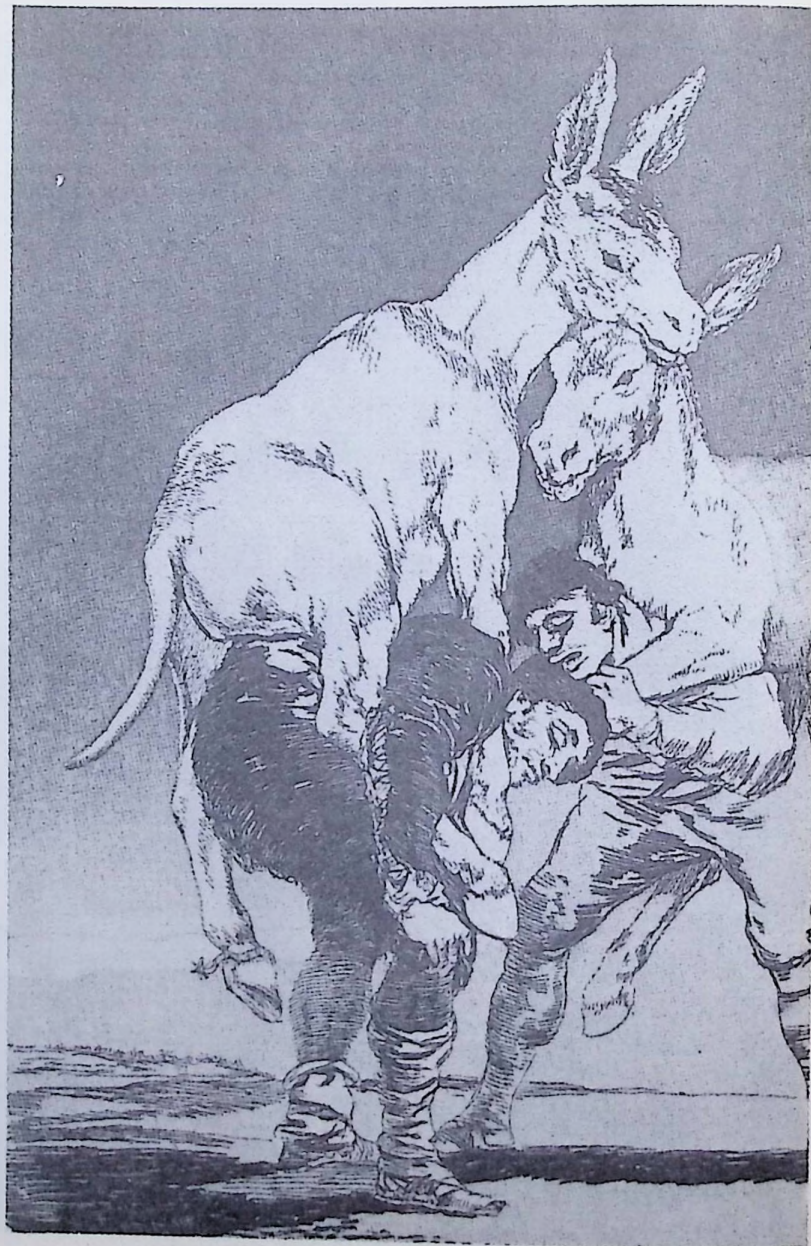
Kansallista tulosta kuvaa Marx esimerkiksi Ranskasta, ja ajalta, jolloin maasta puuttui todellinen luokkapuolue: "Tähän asti siellä on ollut lahkokuntia, ne tiettenkin saivat sotahuutonsa lahkolaisisältään, kun taas proletariaatti seurasi suurin joukoin radikaalista ja näennäisradikaalista porvaristoa ja tappeli ratkaisun päivinä heidän puolestaan." Se taas, että juuri sivistyneistö reagoi *julkisesti* väärinkäytöksiin, ei automaattisesti johda heidän 'vai-

keudesta ymmärtää proletaarisen kurinalaisuuden merkitystä", vaan myös siitä, että he ovat tottuneet ilmaisemaan ajatuksensa julkisesti. Ehkä työväenluokan kielteisen kannan ilmauksena voi pitää sitä, että se äänestää muita.

Yllä olevassa lainauksessa Marx paljastaa puolueen *sisäisen* demokratian ja vain sen oloissa syntyvän oikean linjan, sekä kansallisen kannatuksen välisen yhteyden: Ts. puolueen poliittisen kyvyn *eräs* mittari on taito olla ajamatta omaa väistämättä historiallisesti rajoittumatta totuuttaan ristiriitaan sen ulkopuolella olevien edistysellisten liikkeiden kanssa.

se taas edellyttää joukkoyhteyksiä ja demokratiaa.

Mikko Ekorre kirjoittaa unohtumattoman autoritaarisessa ylimääräisen edustajakokouksen valmistelumuistiossaan: "SKP ei ole sitoutumattomien ihmisten järjestö... luonnollinen ja SKP:n sääntöjen mukainen järjestys on se, että edustajakokousten välisenä aikana edustajakokouspäätöksiä tulkitsee, soveltaa käytäntöön ja toteuttaa sekä päätösten toteuttamista valvoo Keskuskomitea. Kun Keskuskomitea ei ole koolla, suorittaa tämän tehtävän poliittinen toimikunta ja kun se ei ole koolla, tehtävän suorittaa puheen-

johtaja ja/tai pääsihteeri. Yhdelläkään SKP:n yksityisellä jäsenellä ei voi olla oikeutta *ohi edelläkuvattujen puolue-elinten tulkita, soveltaa käytäntöön tai toteuttaa* (Sic!) edustajakokouspäätöksiä."

Tuo osoittaa hyvin, mihin autoritaarinen järjestömuoto johtaa. Kuitenkin sekä Marx, Engels että Lenin olivat kaikki varsin 'sitoutuneita', mutta eivät heikään koskaan sitoutuneet mihin tahansa itseään edistysellisenä pitävään tai edes kommunistin nimikilpeä käyttävään toimintaan.

Jos SKP aikoo tehdä itsestään efektiivisen voiman, se tarvitsee laajasti Marxin renessanssi-ihmisiä, olivat he sitten työläisiä, toimihenkilöitä tai sivistyneistöä. Ja on totta että tällöin se joutuu Thomas Mannin kuvaaman ongelman eteen: "Jumalan looginen dilemma oli siinä, ettei hän kyennyt antamaan luomilleen olennoille, ei ihmisille eikä enkeleille, riippumattomaa valinnan valtaa eli siis tahdon vapautta, ja samalla kertaa sitä lahjaa, etteivät he voisi tehdä syntiä."

Eikä siihen kykene SKP:kään. Mutta ilman ihmisten itsenäisyyttä, heidän lahjakkuutensa ja ajattelukykyänsä kehittämistä, ei ole tietä hegemoniaan. On vain supistuva määrä luotettavia.

Miten luodaan yhtenäinen kommunistinen liike?

Kaikkien edellä kuvattujen asioiden, vallankumousteorian luomisen, marxilaisen kulttuurin luomisen, poliittisen strategian hahmottamisen ja jäsen- ja toimisijakuntansa tilan suhteen SKP on menettänyt otteensa suomalaisen yhteiskunnan tilaan ja sen asettamiin vaatimuksiin sekä rappeutunut sisäisen taistonsa vuoksi selälleen kuntoon, että puolueen uudistaminen ja eheyttäminen on aloitettava aivan alusta.

Siispä asetettu kysymys: alkaako työ jäljellä olevien uskollisten kurinalaisuuden korostamisesta vai riittävän avaruuden luomisesta, jotta olemassa olevan jäsenistön voimavarat voitaisiin saada käyttöön?

Into Kangas, Arvo Kemppainen ja Mikko Ekorre ovat puheenvuoroissaan aloittaneet SKP:n luomisen ensin mainitusta, minä aloittaisin jälkimmäisestä. Ensimmäinen ei nähdäkseni voi johtaa muuta kuin entistä suurempaan fraktioitumiseen, poliittisen jälkeensä jääneisyyden kasvuun ja kommunistisen liikkeen liittäytymiseen puolittumalla.

Sitä ei voida tehdä myöskään osapuolien sisäisen yhteenkokoamisen avulla. Tämän linjan oikeellisuuden todistamiseen on ollut nyt aikaa lähes 15 vuotta.

Lähtökohdaksi otettakoon siis teesi, että kummallakaan SKP:n perinteisellä osapuolella ei ole *adekvaattia* käsitystä vallankumousliikkeen rakentamisesta

Suomessa. Sitä ei myöskään ole niiden fedaatiolla, SKP:llä.

Lähtökohdaksi kelvannee Marxin toteamus: "koska eri työläiskerrosten kehitystaso *samassa maassa* ja työväenluokan eri maissa on *pakostakin varsin erilainen*, ilmenee myös *todellinen liike* välttämättä varsin erilaisissa teoreettisissa muodoissa". Näin on SKP:n sisällä. Siitä puhui aivan alussa. Puolueen sisäisestä tilasta johtuen on siinä voimakas tendenssi redusoida väkivalloin sen sisäinen rikkaus *kahteen* poliittiseen linjaan.

Mutta jos tuosta rikkaudesta aiotaan tehdä puolueen *voima* eikä sen *heikkous*, edellytetään nyt ainakin kolmea perusedellytystä, jotta demokraattisesta centralismista vakavassa leniniläisessä mielessä edes päästään puhumaan:

1. *Laveus*. Työväenliikkeen alkuvaiheita on olemassa Marxin ja Engelsin kuvauksia, jotka ovat kuin tämän päivän SKP:stä. "Kaikkien lahkojen ominaisuus on pysyä lujasti koossa ja juonitella", kirjoittaa Engels eräässä kirjeessään.

Marx puolestaan sanoo: "lahko ei etsi olemassaolonsa oikeutusta ja kunniaansa siitä, mikä sillä on *yhteistä* luokkaliikkeen kanssa, vaan siitä erikoisesta *tunnusmerkistä*, joka erottaa sen luokkaliikkeestä." Ja opettavainen on myös Marxin huomautus Lassallen puolueesta hänelle itselleen: "mitä lahkoon (Lassallen puolueen - PR) todelliseen sisältöön tuli, niin olisi se ollut omiaan kantamaan, kuten kaikki aikaisemmatkin työläislahkot, oman *rikastavan aineksensa* luokkaliikkeen yhteiseen kehoon. Sen sijasta te (Lassallen puolue - PR) olette asettanut itse asiassa *luokkaliikkeelle* vaatimuksen alistua *erityiseen lahkolaissiikkeeseen*. Epäystävämme ovat tästä päättelleet, että Te haluatte säilyttää kaikissa tilanteissa 'oman työväenliikkeenne'".

Kun siis kuuluisat kriitikot ovat useissa puheenvuoroissa osoittaneet, että SKP:n eri funktiot: 'enemmistö', 'vähemmistö' ja 'kapinaliike', ovat monissa poliittiksen kysymyksissä syvästi *väärässä*, nousee väistämättä kysymys siitä, miten ne itse kukin voidaan saada tuomaan itselleen ominaisen virheen asemesta *rikastava* panoksensa uudelleen muotoutuvaan SKP:hen.

Tämän *perusedellytyksistä* puhui Marx itse: "vain laveuden ansiosta Internationaalista tuli, mikä se oli - keino *hajottaa* ja *suodattaa itseensä* kaikki nuo pienimmät *lahkot*, lukuunottamatta anarkisteja..." Tässä ei ole nyt mahdollista analysoida, miksi Marx epäonnistui anarkistien suhteen.

Työväenliikkeen myöhempi historia osoittaa, että tämä laveus on välttämätön, vaikkakaan se *ei riitä*, sillä aina kun on lähdey väkivaltaisiin tukahduttamistoihin, on jouduttu yhä uusien ja uusien fraktioitumisten ja liikkeen vaikutuksen vähenemisen tielle.

Mutta tällä hetkellä SKP on täynnä

fraktioita, jotka haluavat *sanella oman* hiukan eri tavoin virheellisen ja jälkeensä jääneen ohjelmansa muille.

2. *Kokemuksen analyysi ja osallistuminen joukkojen omaan liikkeeseen*. Marx kuvaa perusasennettaan kehittyvään työväenliikkeeseen: "Joukoilla pitää olla aikaa ja tilaisuutta kehittyä, ja tämän tilaisuuden he saavat vasta omintakeisesta liikkeestä - *samantekevää*, missä *muodossa*, kunhan se vain on *heidän oma* liikkeensä, jossa heidän *omat virheensä* ajavat heitä eteenpäin, jossa he viisastuvat vahingosta." Ja toisaalla hän kirjoittaa: "teoreettisen käsityksen selventämiseksi ei ole parempaa neuvoa, kuin ottaa oppia *omista virheistään, omasta* karvaasta kokemuksestaan eikä kokonaista *suurta luokkaa varten* ole muuta tietä... Tärkeintä on saada työväenluokka yhtymään liikkeeseen *luokkana*."

Sitä *vastoin lahkolaisten toimintaa* Marx kuvaa seuraavasti: "He koettavat tehdä *maahan tuomastaan* ja usein *vääri-* nymmärretystä *teoriasta* *eräänlaisen* kaikki pelastavan dogmin pysyttellen *syssä* kaikista liikkeistä, jotka eivät ole hyväksyneet tuota dogmia", huomauttaa kriittisesti: "teoriamme ei ole dogmi, vaan monista *peräkkäisistä vaiheista* koostuvan *kehitysprosessin* selitys... (on siis osallistuttava) työväenluokan jokaiseen todella yleiseen liikkeeseen *hyväksyen sen tosiasiallisen lähtökohdan* sellaisenaan ja kohottaa työväenluokkaa vähitellen teorian tasalle osoittaen, että jokainen virhe, jokainen epäonnistuma on lähitöisin nimenomaan alkuperäisen (so. asianomaisen liikkeen alkuperäisen - PR) ohjelman virheellisesti teoreettisesti väittämistä. 'Kommunistisen manifestin' sanoja käyttäen (pitäisi) nykyisessä liikkeessä puolustaa liikkeen tulevaisuutta."

SKP puolestaan ei yleensä tällä hetkellä uskalla mennä reaaliin liikkeisiin mukaan, ei varsinkaan sellaisiin, joita se ei itse luo ja sitä kautta hallitse. Tulos on, ettei se kykene vastaamaan yhteiskuntamme reaalisten muospaineiden asettamiin teoreettisiin ja käytännöllisiin haasteisiin. Vallankumousta ei auta tipaakaan jos kourallinen 'marxilaisia' ne-ropatteja kiistelee yleisfilosofisista ja yleistheoreettisista väittämistä ja joukot kulkevat aivan muualla. Mutta ongelma on myös käänteinen: marxilainen vallankumousteoria ei voi kehittyä irrallaan näistä liikkeistä. Ei tule sitä päivää, jolloin puolue kykenee sisällään kasvattamaan joukon viisaita, joilta puuttuu vain joukkoliike.

Ja koska helposti sanotaan, että Marxin ajatukset ovat ennen kommunistisen - so. uudentyyppin puolueen - muodostumista lausuttuja ajatuksia, on olennaista, että Lenin ajatteli tässä suhteessa samalla tavalla. Kaikki tuntevat hänen lukemattomat lausumansa "on ehdottomasti toimittava siellä, missä joukot ovat". Mutta harvemmin lainataan hänen ajatustaan

Penikkataudista: "Poliittisen puolueen voimakkuuden tärkeimpiä ja vahvimpia kriteereitä on se, miten tämä puolue suhtautuu virheisiin ja täyttää käytännössä velvollisuutensa omaa luokkaansa ja työväkeä joukkoja kohtaan. Virheen julkinen tunnustaminen, sen syiden paljastaminen, tuon virheen aiheuttaneen tilanteen erittely, virheen korjaamiseksi tarvittavien keinojen huolellinen harkinta – juuri tämä on tunnusoimaista vakavalle puolueelle, juuri täten puolue täyttää velvollisuutensa, juuri tämä on luokan ja edelleen joukkojen kasvattamista." Ja edelleen: "Kun 'vasemmistolaiset' Saksassa (ja Hollannissa) lyöivät laimin tämän velvollisuutensa eivätkä suhtaudu äärimmäisen huolellisesti, tarkkaavasti ja varovaisesti selvän virheensä tutkimiseen, niin juuri siten he todistavat, etteivät he ole luokan puolue, vaan kerho..."

Entä SKP? Se on tällä hetkellä kollektiivinen selittelykerho, jonka toiminnan tarkoituksena tuntuu olevan vain selitellä omat mitä kummallisimmat tempauksetsa parhain päin. Missä on esim. SKP:n tai sen jomman kumman osapuolen oman toiminnan kriittinen arvio vaikkapa suhteessa presidentinvaaleihin?

Apologisoidessaan kaiken tekemänsä puolue osoittaa käytännössä kyvyttömyytensä opettaa Suomen kansalle politiikkaa, näyttää kuinka porvarillinen politiikka toimii, miten sen rajoissa tavoite voidaan saavuttaa. Mutta laiminlyödessään tämän puolue menettää mahdollisuutensa myös oppia itse politiikkaa.

3. Yhteinen keskustelu, kokemusten julkinen vaihto. Kun nyt SKP:ssä voitellaan ylenpalttista keskustelua, ei vika selvästikään ole keskustelun käymisessä vaan sen matalassa tasossa. Ei ole kiinnostavaa keskustella siitä, kuka kulloinkin on erotettava puoluejohdosta ja kuka kulloinkin on huonon ratkaisun takana, mutta on kiinnostavaa keskustella, miten liike luodaan ja miten sitä kehitetään, miten hankittua kokemusta olisi arvioitava.

Keskustelun merkityksestä puolueen luomisessa kirjoitti Lenin jo vuonna 1900 puhuessaan Iskan ja Zarjan toimitusperiaatteista:

"Jos suunnitteleminen äänenkannattajien pitää palvella Venäjän kaikkien sosialidemokraattien yhdistämisen tarkoitusta ja heidän liittämistäns yhdeksi puolueeksi (voiko olla SKP:n kannalta ajankohtaisempaa tehtävää? – PR), niiden on kuvastettava kaikkia eri katso-musvivahteita, kaikkia paikallisia erikoisuuksia, käytännöllisten menetelmien koko moninaisuutta... haluamme tehdä äänenkannattajamme keskusteluelimiksi (kursivointi Leninin), joissa kaikki Venäjän mitä erilaisimpia käsitysvivahteita edustavat sosialidemokraatit pohtisivat kaikkia kysymyksiä... Avoin polemiikki Venäjän kaikkien sosialidemokraattien ja tietoisien työläisten edessä on tarpeellista ja toivottavaa, jotta saataisiin selville ole-

massaolevien erimielisyyksien syvyys, voitaisiin pohtia kaikin puolin kiistakysymyksiä, taistella niitä äärimmäisyyksiä vastaan, joihin eri kantsantokantojen edustajat, eri paikkakuntien tai vallankumousliikkeen eri 'ammattialojen' edustajat kiertämättä joutuvat."

Ja vielä eräs Leninin näkökohta: kommunistien lehdistä olisi tehtävä yleisdemokraattisia äänenkannattajia "siinä mielessä, että toisimme esille ja käsittelemme kaikkia demokratian kysymyksiä rajoittumatta pelkästään proletariaatin kysymyksiin, toisimme esille ja käsittelemme kaikkia poliittisen sorron tapauksia ja ilmauksia, osoittaisimme työväenliikkeen ja poliittisen taistelun kaikkien muotojen välisen yhteyden, vetäisimme kaikki ne, jotka rehellisesti taistelevat itsevaltiutta vastaan, olkoon heidän katsantokantansa millainen tahansa ja kuulokoot he mihin luokkaan hyvänsä, vetäisimme ne tukemaan työväenluokkaa."

Jo tässä Leninin varhaistekstissä on selvä käsitys siitä, kuinka kootaan työväenluokan ympärille koko yhteiskunnallinen muutospotentiaali, sekä kuinka se saadaan ymmärtämään politiikan peruskysymyksiä ja työväenluokan tulevaa roolia vallankumouksessa. Mutta Lenin ei näekään lehtiä apologetteina, selittäjinä, vaan teoreettisen analyysin ja käytännöllisen kokemuksen erittelyn ja näkökantojen kilpailun ja keskustelun forumina. Nyt, erillisen työväenkulttuurin murennuttua ja joukkotiedotuksen vaikutuksen lisääntyneenä on entistäkin keskeisempää, että lehdet ovat riittävän hegelmonisia, yleiskansallisia ja hyvin tehtyjä.

Vasta näiden kolmen perusedellytyksen 1. riittävän laueuden 2. aktiivisen osallistumisen joukkojen omaan liikehdintään ja sen kuluessa tapahtuvaan oman kokemuksen kriittisen erittelyn ja 3. kaikkien olennaisten katsantokantojen esilletulemiseksi välttämättömän yhteisen ja julkisen keskustelun sekä jo edellisessä osassa käsitellyn 4. korkean marxilaisen kulttuurin oloissa vasta voi syntyä oikea tulkinta demokraattisesta sentralismista ja siihen liittyvästä kuri-kysymyksestä.

Teesinomaisesti haluaisin väittää, että demokraattinen sentralismi on:

1. Ensimmäinen yhteiskunnallisen vallankumouksen johtamismenetelmä, eikä sitä niinkään tule mieltää järjestöperiaatteeksi. Tämä merkitsee sitä, että kommunistien puolue on vain osa prosessia, jossa vallankumouksen tarvitsema yksimielisyys tuotetaan. Luonnollisesti kommunistinen puolue on erityisen merkittävä osa tätä vallankumouksen johtamisjärjestelmää, ja juuri siksi se kääntää vallankumouksen johtamisen edellytykset järjestöperiaatteiden kielelle. Mutta kommunistisen puolueen tehtävänä on luoda tarvittava yksimielisyys itseään laajempaan yhteiskunnalliseen liikkeeseen ja muotoilla yhdessä tämän liikkeen kanssa poliittiset vaatimukset ja välittää ne valtioon.

2. Koko ajan pohdittaessa demokraattisen sentralismin olemusta on ymmärrettävä, että toiminnan päämääränä on "koko julkisen vallan sisällön, muotojen ja toimintatapojen ja sitä kautta perustavien yhteiskuntarakenteiden muuttaminen" (Marx). Jos tämä onohuu, niin kommunistien toiminta merkitsee taantumaa porvarilliseen demokratiaan verrattuna, eikä sen ylitystä. Leninin ideana demokraattista sentralismia kehitellessään – eikä se hänelläkään kehittynyt kerralla vuonna 1903, vaan se rikastui hänen kirjoituksissaan aina hänen kuolemaansa saakka – oli nimenomaan sen atomisoinnin ja muodollisuuden ylittäminen, mikä on ominaista porvarilliselle demokratialle. Hänelle se oli instrumentti, jolla joukot voivat ottaa historiallisen aloitteen itselleen, tarttua mahdollisuuteen muuttaa yhteiskuntaa.

3. Demokraattisen sentralismin ideana ei ole myöskään yksimielisen seurakunnan luominen – sehän on sitä paitsi sitä helpompaa, mitä pienemmästä joukosta on kyse – vaan syvällä kansan elämässä olevan vallankumouksellisen poliittisen puolueen luominen. Tällöin kurikysymys ei myöskään saa ylihistoriallista merkitystä, vaan olennaiseksi muodostuu se prosessi, jolla tuo yhtenäistyneä tahto yhteiskunnallisen uudistustyön kuluessa luodaan.

Vasta näistä lähtökohdista päästään lähestymään niitä Leninin lausumia, joissa hän analysoi omaa ja bolshevikkien kokemusta ja pohti kurin luomisen ehtoja. Ja myöskin ymmärtämään sitä historiallista kontekstia, jossa Lenin muotoilunsa kirjoitti.

Ensinnäkin hän kirjoittaa Penikkataudissa: "Proletariaatin ehdoton keskitys ja mitä ankarin kuri ovat porvariston voittamisen perusehtoja". Kun tätä lausetta tutkitaan, on otettava huomioon, että lokakuun vallankumous oli aseellinen kapina ja sitä seurasi pitkäaikainen kansalaissota. Yhtenäisen poliittisen tahdon vaatimus saa silloin ilman muuta nimenomaan kurin ja keskityksen muodon.

Sitä, miten kysymystä on tarkasteltava rauhanomaisessa vallankumouksessa antaa viitteitä Sobolevin pohdinta Chilen vallankumouksen jälkeen: "rauhanomaisesti kehittyvän vallankumouksen olosuhteissa valta on nähtävästi helpompi ottaa kuin pitää. Poliittikan ja talouden, strategian ja taktikan välinen yhteys muodostuu mutkikkaammaksi. Syntyy enemmän verukkeita liittolaisten häilymiselle, minkä vuoksi tarvitaan poikkeuksellisen joustavaa politiikkaa, joka turvaisi demokraattisten luokkien yhteenliittymisen, vasemmiston yhtenäisyyden ja kansan tahdon suverenisuuden".

Sobolev siis korostaa vallankumouksen johtamisen ja yhtenäisen tahdon luomisen ongelman monimutkaisuuden sitten lokakuun 1917.

Edelleen hän korostaa, että kysymys

enemmistöstä on tullut monimutkaisemmaksi. Sobolev kirjoittaa: "Jos valitsijain enemmistö on järjestäytyntä, niin se on passiivinen enemmistö. Se ei takaa vielä vallankumouksen eteenpäinmenoa... Taantumuksen vastarinnan murtamiseksi tarvitaan ei yksinkertaista enemmistöä, vaan aktiivisesti toimivaa ja lujasti järjestäytyntä enemmistöä". Näin siis Sobolev vuoden 1973 kokemusten jälkeen. Lenin puolestaan vielä katsoi, että 1917 kapinan voittamisen ehtona oli enemmistön kannatus molemmissa pääkaupungeissa, Pietarissa ja Moskovassa sekä niitä lähellä olevissa sotajoukoissa. Loppu kannatus oli hankittavissa kapinan jälkeen. Ja hän hankki itselleen tarvittavan kannatuksen panemalla toimeen talonpoikien kannattaman esserien maatalousohjelman. Mutta yhteiskunnan monimutkaistuminen ja rauhanomaisen vallankumouksen hitaampi tempo – kuten Chilen ja yhtä lailla Portugalin kokemus osoittavat – luovat vallan valtaamisen ja sen pitämisen ongelmaan mutkistuvia ehtoja.

Jos vielä muistutetaan edellä mainitusta puolueen sisäisen elämän ja sen joukkokannatuksen suhteesta, lienee selvää, että demokraattista sentralismia ei voida ajanmukaisesti kehittää tulkitsemalla sitä sotaväen rikoslain tapaan kurikysymyksenä. Vallankumouksen johtaminen on mahdollista vain nojaamalla tietoiseen ja vapaaehtoiseen oikeaksi koettuun yhteiseen tahtoon.

Entä miten Lenin jatkaa kurikysymyksen pohdintaa? Hän asettaa ongelman "Mikä ylläpitää... puolueen kuria? Mikä on sen kriteeri? Mikä lujittaa sitä?" – Leninille ovat hyvin kuvaavia nimenomaan kaksi viimeistä kysymystä. Ja hän vastaa itse mainitsemalla kolme ehtoa:

1. "Proletariaatin etujoukon tietoisuus ja uskollisuus vallankumoukselle, sen kestävyys, uhrautuvaisuus ja sankaruus". Jos sitten pohdimme SKP:n ongelmia, ja muistutetaan mieliin se, mitä aiemmin puhuin marxilaisen kulttuurin matalasta tasosta SKP:ssä, on juuri tietoisuus puolueen perusongelma. Aina puolueen perustamisesta saakka sen historiaa seuratta käy ilmi, ettei se niinkään ole uskollisuuden, kestävyys ja sankaruuden sektorilla, tosin viime aikoina tilanne on siinäkin suhteessa heikentynyt.

2. "Tuon etujoukon kyky luoda yhteyksiä, lähestyä ja vieläpä tiettyssä suhteessa sulautua työväkevien mitä laajempaan joukkoihin, ensi kädessä proletariiniin, mutta myös ei-proletariiniin työväkeviin joukkoihin." Entä SKP: Kuten aiemmin on ollut puhe puolueen jäsenet eivät niinkään välitä ihmisten muutospainetta johtoon ja ja sitä kautta valtioon, vaan selittelevät puolueen johdon tekemisiä ja tekemättä jättämissä ihmisille. Entä miten SKP:n johtajat ja toimitsijat suhtautuvat joukkoihin? Miten he tapaavat muita kuin aktiivisessa politiikassa olevia

ihmisiä? Kuvaavaa lienee, että Arvo Aalto sanoi kerran tavanneensa työvoimamanagerin enemmän kentäväkeä kuin SKP:n pääsihteerinä. Onko siis niin, että maan hallitus – porvarillinen valtio – on lähempänä tavallista kansaa kuin työväenpuolue SKP?

3. "Tuon etujoukon oikea poliittinen johtotyö, oikea poliittinen strategia ja taktiikka, sillä edellytyksellä, että mitä laajimmat joukot vakuuttuvat kokemuksensa nojalla tämän kaiken oikeellisuudesta". Ja jälleen SKP? Missä on sen kriittinen suhde omaan toimintaansa ja tätä kautta tapahtuva itsensä ja ulkopuolella olevien kehittäminen? Pikemmin on niin, että laajat joukot puolueen ulkopuolella vakuuttuvat käytännössä puolueen toiminnan virheellisyydestä. Näin mm. presidentinvaaleissa.

Näin Lenin päätyy yhteenvedon: "Ilman näitä ehtoja ei voida aikaansaada kuria vallankumouksellisessa puolueessa, joka pystyisi todella olemaan edistykseen luokan puolue, sen luokan, jonka on kukistettava porvaristo ja uudistettava yhteiskunta. Ilman näitä ehtoja kurin luomisyhteydet raukeavat ehdottomasti tyhjiin, muuttuvat fraasiksi, irtaviksi. Mutta toisaalta nämä ehdot eivät voi muodostua kerralla. Ne luodaan vain pitkällä työllä."

Kuten Lenininkin toteaa, voidaan toki perustaa puolue, joka on yksimielinen, ja sitä helpommin, mitä pienempi se on ja mitä vähemmän se ajattelee. Mutta näin ei voida muodostaa edistykseksi, eikä yhteiskuntaa uudistavaa puoluetta. Jos taas sellaista yritetään, on ymmärrettävä yksimielisyyden alan historiallisuus; alkuun sen ei välttämättä tarvitse koskea juuri muuta kuin tällaisen puolueen olemassaolon välttämättömyyttä. Edellä esitettyjen perusedellytysten ja aktiivisen, monipuolisen toiminnan ja kokeilun kautta sen tulisi sitten laajeta.

Ja kovin suurta alaa SKP:n sisäinen yksimielisyys ei nyt koske. Jos puolue haluaa luoda edellytykset sille, että siitä voitetaan uudelleen rakentaa vallankumouk-

sellinen puolue, sen olisi nyt hyvin tietoisesti luotava yhteistä kokemusta ja yhteistä kokemuksen erittelyä ja teoreettista työtä, sekä luoda riittävä avaruus tämän toteutumiselle. Ja sen on olettava tehtäväkseen luoda yhteys marxilaisuuden ja poliittisen työn välille ja sen on mielletävä itsensä osaksi – vaikkakin tärkeäksi osaksi – itseään laajempaa yhteiskunnallista muutosprosessia.

Jos se tähän kykenee, siitä voi vielä rakentua Suomen yhteiskunnallisen muutoksen johtava voima, mutta jollei se kykene, puolueen edessä on hajoaminen ja/tai jääminen perifeeriseksi poliittiseksi voimaksi. Sillä puolestaan olisi varsin syvästi demoralisoiva vaikutus demokraattisiin ja vallankumouksellisiin joukkoihin. Jo nyt kuulee sanottavan – mm. Oulussa – että elämässä on kaksi syvästi turhauttavaa kokemusta: armeija ja toimiminen SKP:ssä. Edellinen lienee ymmärrettävää, jälkimmäinen siksi, että SKP:n historia on syntipukkien etsimisen historiaa. Tästä on vakava oire syvästä lahko-laishengestä puolueen sisässä.

Hajaannuksen luominen on siksikin äärimmäisen vaarallista, että se muodostuu kokonaisuudeksi sukupolvelle yhteiskunnallisen uudistustyön kannalta tuhoisan peruskokemuksen vasemmistolaisesta toiminnasta. Pohdittakoon mm. sitä, miten II internationaalin hajoaminen vaikutti, ja mikä oli tuon hajaannuksen vaikutus mm. sodan vaaran kasvuun ja fasismin nousuun.

Työväenluokan kaikkien menestyksellisten taisteluiden kokemus osoittaa yhtenäisyyden merkityksen voiton edellytyksenä ja kääntäen, että yhtenäisyyden puute on aina vienyt tappioihin. Juuri siksi SKP:n hajoaminen toimisi niin vaarallisesti. Se osoittaa käytännössä, etteivät kommunistit kykene osoittamaan tietä työväenliikkeen voiman kokoamiseen. Althusser kirjoittaa runollisesti: "työläisten luottamuksen takana on tavallisesti luokkayhteisyys... (puolueeseen liittyminen koetaan) eristyneisyyden loppumisenä, ilona olla yhdessä taistelussa täysin päinvastoin kuin olla riiston kohteena, veljeytenä, ylpeytenä siitä, että puolue on olemassa työväenluokan luokkataisteluiden tuloksena, ylpeytenä siitä, että sitä johtavat heidän kaltaisensa työläiset".

Tähän yhteyteen ei SKP:ssä käy tie muuta kuin luomalla tietoisesti sen eri traditioitten välinen yksimielisyys. Ja se taas ei käy muuta kuin purkamalla syntyneet kaksi valta- ja informaationakennetta.

Mutta puolueen rappio on osoittautunut syvemmäksi kuin kevään kuluessa oli ymmärrettävissä. Edustajakokoustopah-tumien valossa osapuolikeskuksia kiinnostaa vain oma koossapysyminen ja häilyväkin mahdollisuus osapuolivoittoon. Siitä ollaan valmiita pelamaan. – Entä seuraukset?

Kolmas maailmansota ja kolmas tie

Vastauksia Juhani Lehdolle

Mikael Böök – Leevi Lehto

1.

END on toisaalta tunnus – ydinaseeton Eurooppa – toisaalta suhteellisen laaja liike. "Tämä aiheuttaa jatkuvasti sekaannusta", kirjoittaa Juhani Lehto. Miksi? Ei kai tämä ole mikään vaikeatajuinen erottelu?

2.

JL kutsuu Thompsonin ja Eskolan ajatusmalleja *teleologisiksi*, suorastaan kehäpäätelmiksi, koska ne "selittävät" rysän syntymisen itse asiassa rysästä itsestään lähtien" eli selittävät kilpavarustelun itse asiassa *eksterminismistä* (tark. suuntausta kohti ihmiskunnan tuhoa) lähtien. Thompson ja Eskola eivät selitä mikä synnyttää nykyisen tilanteen, sanoo JL, joka itse näkee läntisen imperialismien kaiken *prima causana*, alkusynä.

Marx huomauttaa luokkataistelusta, että se voi päätyä myös taistelevien luokkien molemminpuoliseen tuhoon. Jos nyt olemme tätä muistuttavassa tilanteessa niin mitä silloin merkitsee tilanteen selittäminen? Selitykseksi ei kelpaa "imperialismi", mikä vain selittää itse luokkien ja niiden taistelun olemassaolon.

"Voimien tasapaino" olisi selitys. Se ei olisi täydellinen selitys mutta me ymmärtäisimme mistä on kysymys: osapuolet ovat suunnilleen yhtä vahvoja, siksi ne ehkä tappavat toinen toisensa.

Tilanteen syyt ovat eri asia. Eikö ihmiskunnan tilanteiden syiden selittäminen aina ole vaativaa ja monimutkaista? Jonkun tilanteen palauttamisen *prima causaan*, yhteen alkusyyhyyn, on alkeellinen virhe.

Konkreettinen analyysi lähete konkreettisesta tilanteesta, joka on ainutlaatuinen.

3.

Imperialismin aikakaudella Marxin teorioiden selitysvaikutus on puutteellinen.

Ydinaseiden aikakaudella leninismin selitysvaikutus on puutteellinen. von Clausewitzin syvämielinen lause – "sota on politiikan jatkamista toisin (väkivaltaisain) keinoin" – muuttuu eksterminismiksi.

4.

Viitaten tekijöihin, jotka viime kädessä voisivat laukaista ydinsodan JL ei tarkoita imperialismia – mikä olisi varsin kohtuullista – vaan tekijöitä, jotka vaikuttaisivat laukaisemishetkenä. JL väheksyy näiden tekijöiden ja niiden tutkimisen merkitystä. Kuitenkin meidän on oltava tekijä, joka estää katastrofin.

5.

Toisen maailmansodan jälkeisestä sotilaallisteollisesta yhteenliittymästä ei ole olemassa mitään Marxin arvoista teoriaa. Sitä paitsi Eisenhower on tuon ilmaisin keksijä.

6.

"Totuus on konkreettinen". Uskomme tämän merkitsevän, että totuus ei (aina) ole syvällinen mutta se on silti totuus. Joka tapauksessa on paljon syvällisempää tunnus-
ta se totuudeksi ja tehdä johtopäätökset siitä kuin yrittää kiertää sitä. Totuus ydinaseista on sellainen, että niitä on vastustettava sekä yleensä että erityistapauksissa. Tätä puolustavat seuraavat argumentit:

a) Ydinaseet ovat vastustajamme esineomaisuus. Niiden vastustaminen olisi mielekästä siinäkin tapauksessa, ettei kukaan yksilö tai ihmisryhmä kykenisi käyttämään niitä keinona tavoitteidensa (hyökkäys, puolustus, valta-aseman pönkittäminen) toteuttamiseksi. Onnettomuusriski – komplisoitu kysymys sekä – olisi kuitenkin olemassa. Nykyään onnettomuusriski arvioidaan suureksi (vrt. amiraali Gene la Rocquen ja matemaatikko Bernard Bereanun lausunnot). Ydinaseita on siis vastustettava yleensä.

b) Ydinaseet eivät ole puolustusaseita. – Ne ovat "pikemminkin uhka kuin turva" (YK 1978: "much more a threat than a protection") meille kaikille, myös kaikille ydinasevaltioiden kansalaisille. On totta, ettei tämä ole itsestään selvä. Historiassa on usein päästy oikeaan arvioon uusista asetyypeistä vasta katkerien kokemusten ja erityisten aivoponnistusten perusteella. Sotilaat ovat tehneet ensimmäiset, virheelliset arviot.

Neuvostoliiton poliittinen ja sotilaallinen johto päätti hankkia ydinaseita toisen maailmansodan aikana ja rakennutti niitä sodan jälkeen syntyneessä tilanteessa. Tämä päätös ja sen toteuttaminen seurasi valitettavasti väistämättä Neuvostoliiton valtavasta puolustustarpeesta. Neuvostoliiton puolustustarpeesta ei kuitenkaan saa tehdä (Neuvostoliiton) ydinaseiden luonnetta koskevia johtopäätöksiä. Puolustustarpeesta ei seuraa, että ydinaseet ovat puolustusaseita.

Ydinase täyttää pian 40 vuotta – Hiroshiman päivänä 6. 8. 1985. Nyt tiedetään enemmän ydinaseista. Ne eivät ole lisänneet kenenkään turvallisuutta. Ne eivät puolustaisi sitä maata, joka käyttäisi niitä – pikemminkin päinvastoin. Sen tähden me emme pidä myöskään Neuvostoliiton nykyistä ydinvarustelua moraalisesti tai

sotilaallispoliittisesti oikeutettuna.

c) Ydinaseiden tehtävä symbolisena uhkana on määrittäminen. Ennen tai myöhemmin uhka vaihtuu "konkreettiseksi totuudeksi", eksterminismi eksterminatioksi.

JL määrittelee tasapainon tilanteeksi "jossa USA ei voi tuhota Neuvostoliittoa ydinaseilla joutumatta itse tuhoavan vastaiskun kohteeksi". Ennen tai myöhemmin määrittelyn totuus tulee todistetuksi käytännössä: USA joutuu tuhoavien vastaiskujen kohteeksi tuhotessaan Neuvostoliiton ydinaseillaan. Ennen tai myöhemmin – ellei uhkaa saada vedetyksi takaisin.

7.

"Rauhanomainen rinnakkainolo", kommunistien ensimmäinen vastaus ydinaseiden haasteeseen, on osoittautunut uhaksi ihmiskunnalle. Kommunistien on omaksuttava päätunnukseen ydinaseiden hävittäminen. Havaitaan, että tämä vaatii myös kaikkien muiden asetettujen tavoitteiden uudelleenarviointia.

8.

Jokaisessa uudessa liikkeessä on lastentehtäviä. Ne, kuten maailmakaan, eivät kuitenkaan parane universaaliläikköillä. Herra varjelkoon meitä löytämästä sellaisia.

Jeddi Hasan

Yksi julkaistujen ajatusten merkityksen mitta on niiden herättämien myönteisten ja vastustusten lukumäärä ja moninaisuus. Tämän kriteerin perusteella voitaneen E. P. Thompsonin artikkelia eksterminismistä (pohjoisen) siviilisaation viimeisenä vaiheena (ei ihmiskunnan sukupuuttoon kuolemisena, kuten Lehto esittää) pitää eräänä merkittävimpinä puheenvuorona eurooppalaisessa rauhanliikkeessä tällä vuosikymmenellä. Kun Juhani Lehtokin on in-

nostunut hutkimaan Thompsonia ei hän artikkelissaan mielestäni tee oikeutta tämän ajattelulle, vaan yksinkertaistaa ja vääristää. Siitä seuraavat huomautukset.

Lehto väittää, että "Thompson hylkää tuotantosuhteiden kautta tapahtuvan tarkastelun" eikä perustele teesejään "konkreettisen erittelyn kautta", vaan sillä "että lopputulos vastaa Thompsonin esittämää mallia", kehäpäätelyllä (s. 37). Tämä ei mielestäni ole totta. Thompson nimenomaan tarkastelee eksterminististä tuotantotapaa ja tekee siitä päätelmiä vastaavien tuotantosuhteiden luonteesta: pommi

"on osa asejärjestelmää, ja tämän järjestelmän tuottaminen sekä sen varustaminen henkilöstöllä ja sen ylläpitäminen edellyttää vastaavaa yhteiskunnallista järjestelmää: erityistä työ-, tukkimus- ja toimintaorganisaatiota, erityisiä komentosuhteita, salassapito-määräyksiä, etuoikeutta voimavaroihin ja ammatillaiseen työvoimaan ja tuukkaa kuria ja järjestystä." (End?, s. 102)

Nimenomaan "konkreettisen (kvantitatiivisen) erittelyn kautta" Thompson pyrkii osoittamaan, että tuollaisella – pitkälti itseään uusintavalla (ei "itsesyntyisellä") – järjestelmällä on merkittävä, koko yhteiskuntaan vaikuttava asema ("paikka") sekä USA:n että Neuvostoliiton tuotantotavoitteen erillisissä yhteiskuntarakenteissa. Näiden itseään uusintavien ja toisiaan stimuloivien prosessien dynamiikasta Thompson johtaa Lehdon "rysänperätilanteen", eksterminismin logiikan, eikä millään kehäpäätelyllä.

Koko historiansa ajan Neuvostoliitto, ensimmäinen sosialistinen valtio, on ollut sodassa tai sodan uhan alaisena. "Sanan eräissä tärkeissä mielissä Neuvostoliitto on aina ollut 'sotalous'." (End?, s. 119) Kun olen keskustellut kommunistitovereideni kanssa Thompsonin asettamuksesta on minun ollut vaikea ymmärtää heidän vastahakoisuuttaan omaksua sitä yksinkertaista marxilaista käsitystä, että Neuvostoliittokin on yhteiskuntana merkittävällä tavalla historiansa tuote ja myös konkreettinen ulkoisten pakotteiden muovaama. Saatana helvettiin uskoa Medvedevin veljesten arvioon (New Left Review 130), että Neuvostoli-

iton sotilaallisteollinen kompleksin on tehokkaammassa ja vastuullisemmassa poliittisessa valvonnassa kuin USA:n vastaava muodostuma. Tämä toteama jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksiä poliittisen valvonnan reunahdoista konkreettissa maailmantilanteissa ja sen mahdollisuuksien rajoista. Kuten Lehto itse toteaa, arvioita joudutaan tekemään "niin vaikealla tasolla, että sotilaiden ja varustelu-teollisuuden johtajien teknokraattinen ja byrokraattinen vaikutusmahdollisuus on suuri" (s. 38). Tapio Varis on josakin luonnehtinut poliittikkoja sotilaallis-teknisen eliitin vangeiksi varustelukierteen ohjauksessa. Saatana myös helposti uskoa neuvostokansalaisten ja jopa kenraalien rajattomaan rauhanrakkauteen, mutta siitä ei tässä ole kysymys, vaan objektiivisista yhteiskunnallisista prosesseista ja niissä piilevistä vaaroista. Ja – taas kerran – ihmisten tarkeitte toimintojen mahdollisista tahattomista, tässä tapauksessa tuhoisista, seurauksista.

Ehkä tovereiden vastahakoisuus selittyy Lehdon viimeisestä – äärimmäisen masentavasta – teesistä: "Kolmannen tien aatteita ei pidä sivuuttaa. Ne pitää tutkia, arvioida ja kumota." (Tarinneko minun kursivoida tuota kammottavaa viimeistä sanaa?) Miten monta kertaa olenkaan kommunistien keskuudessa kuullut tuon saman tai vastaavan ("tarkastella, eritellä ja kumota") ohjelmallisen kehoituksen? Mitä hyödyttää tarkastella ja tutkia tai eritellä ja arvioida ihmisten autoksia, jos ennalta määrittynä tavoitteena on vain niiden kumoaminen? Sen voi tehdä vähemmällä vaivalla ilman tutkimistakin (ja ilman tartunnan vaaraa). Mitä liikkuu niiden ihmisten päässä, joille on erityisen painokkaasti huomautettava, että heidän tasa-arvoista keskustelua ja toimittavaa eri virtausten kanssa" (Edustajakokouksesta, 13?) En voi olla lukematta tuosta kehoituksesta tietynlaista ennalta tietäjän alentu-

vuutta. Kai kommunistit voivat oppiakin jotakin niistä ajatuksista, joita viriää koko pohjoisen pallonpuoliskon elämää ja kulttuuria uhkaavaa vaaraa vastaan kamppailevien joukkoliikkeiden edustajien keskuudessa?

Miksi pidän Thompsonin artikkelia tärkeänä ja vastustan sen vääristelyä? Siitä yksinkertaisesta syystä, että rauhanliikkeen(kin) on menestyäkseen pyrittävä tuketu-

maan mahdollisimman tarkasti todellisuuteen – silloinkin kun siitä saatavaa syntyy ideologisia ongelmia, kuten mahdollisesti meille kommunisteille. Ongelmat on ratkaistava eikä torjuttava. Pertti Hynystä lainatakseni, myös "Neuvostoliiton sisäisen kehityksen tarkastelu, tuon yhteiskunnan talous- ja valtarakenteiden erittely, on rauhantien olennainen osa." (Ydin 2/1982, s. 9) "Perinteiseen marxilaiseen tapaan" Lehdon kolmannen käsiteparin (s.37) tulisi olla saatannainen mylly – eksterminismi (eiä sosialismi). Olen samaa mieltä Lehdon kanssa, että tästä seuraa "tavaton kiire ja pakko taistella rauhan puolesta – ja koota voimat kapitalismin kukistamiseen." (s.37) Tässä toteamuksessa maailman rauhanliike ja kansainvälinen kommunistinen liike sivuavat (tai leikkaavat) toisiaan. Ne eivät kuitenkaan ole yhteneviä eikä toista saa – eikä voikaan – redusoida toiseen.

Thompsonin erittelyn tuloksen voi kiteyttää seuraavasti: ei ainoastaan imperialismi johda väistämättä sotiin, vaan myös vuosikymmeniä kestäneen kansainvälisen luokkataistelutilanteen viritämä asevarustelu johtaa nykyään riittävän pitkään jatkuessaan väistämättä ydinasekatastrofiin. Sen toteaminen, että tämän edellytys on kaksi vastakain seisovaa erilaista suurvallaa – kapitalismi ja sosialismi – ei ole tilanteen symmetrisointia. Voidaan sanoa Neuvostoliiton aseistuksen olevan samaan aikaan maailmanrauhan turva ja uhka. USA:n aseistuksen taas olevan ennen muuta turvallisuuden lisääjän. Voidaan myös puhua Marxin toisen vaihtoehdon, barbarian (Luxemburg), todennäköisyyden jatkuvasta lisääntymisestä meidän aikakautenamme.

Kommentteja Hasanille, Böökille ja Lehdolle

Juhani Lehto

Kirjoitin Soihdu 2/82:ssa: "END on siis samaan aikaan laajasti hyväksytty tunnus ja toisaalta vain suhteellisen suppea maailmankatsomuksellinen ja vähitellen organisoituva liike. Tämä aiheuttaa jatkuvasti sekaannusta. Jatkossa käsitellen vain END:n taustalla olevia aatteellisia näkemyksiä." Sekaannusta näyttää olevan edelleen – se alkaa Mikan ja Leevin vastauksissa näyttää jopa tietoiselta. Kun arvostelin END:n taustalla olevia aatteellisia asettamuksia, arvostelin niitä marxilaisena, kommunistina. Yritin "tutkia, arvioida ja kumota" kolmannen tien asettamuksia – ja myös osoittaa, mitä niistä kannattaa "oppia" ja mitä ei.

Ja mitä voi oppia? Ennen muuta sen lennokkaan kuvauksen, jonka E. P. Thompson antaa rysäperätilanteesta, jossa elämme. Sen, että kilpavarustelun eteneminen – vaikka Neuvostoliitto kykenisikin aina palautumaan tasapainon – ajaa kohti tuhoa, jopa tahattomasti sytyttävää ydinsotaa.

Olen sitä mieltä, että tällainen tutkiminen, arvioiminen ja kumoaminen on täysin mielekästä – juuri siksi, että siinä voi itsekin oppia. Valitan, jos Jeddin Hasan artyy siitä tyylistä tavasta, jolla asian ilmaisin. Mutta sallittakoon myös korostaa, että yhtä hyvin kuin E. P. Thompsonilla on oikeus arvostella kommunistien näkemyksiä, myös minulla on oikeus esittää omia näkemyksiäni.

Ja haluan vielä kerran korostaa: se, että olemme joistakin aatteellispoliittisista kysymyksistä eri mieltä END:n johtajien kanssa, ei merkitse sitä, ettemmekö haluaisi olla tasavertaisessa yhteistyössä kaikkien kanssa, jotka toimivat Euroopan ydinaseriisunnan puolesta ja esim. Thompsonin tapaan pitävät tämän keskeisimpänä osana Poh-

jolassa toimintaa ydinaseettoman Pohjolan aikaansaamiseksi.

Tuotantosuhteet ja sotilasteollinen yhteenliittymä

Sotilasteollinen yhteenliittymä on uusi, mutta kuitenkin pysyvä ilmiö johtavien imperialististen valtioiden valtaryhmittymissä. Varmasti tämän suhteellisen uuden ilmiön tutkimus on vielä pahasti kesken, kuten ylipäätään monopolipääoman sisäisten suhteiden, ristiriitojen ja valtioon yhteenkietoutumisen tutkimisenkin.

Mutta keskustelussa Thompsonin ajatusten tukijoiden kanssa näyttää usein siltä, että kuvitellaan sotilasteollisen yhteenliittymän sinänsä riittävän kilpavarustelun selittäjäksi. Ja kun käsite on vielä kehittyneen asteella, johtopäätökseksi voi tulla, että myös Neuvostoliitossa on tällainen yhteenliittymä – joka sitten alkaa selittää Neuvostoliiton varustelua. Ensimmäiseksi tämä johtaa harhaan antaessaan sotilasteolliselle yhteenliittymälle täysin ylikorostuneen aseman imperialismiin asevarustelun selittäjänä. Sotilasteollinen yhteenliittymä on vain mahtava lisätekijä, jonka vaikutusvaltaa on rajoitettava aseidenriisuntaan pääsemiseksi. Esitin omassa jutussani (s.38) muutamia – vain muutamia – muita tekijöitä, jotka on otettava huomioon. En siis todellakaan esitä "läntistä imperialismia" vain "prima causana". Mutta näen, että imperialismien vaiheeseen kehittynyt kapitalismin synnyttää monia – ja monien välittävien tekijöiden kautta – varustelua "selittäviä tekijöitä". Toiseksi hämärä sotilasteollisen yhteenliittymän käsite johtaa harhaan Neuvostoliiton suhteen. Minä en ymmärrä mitä Jeddin tarkoittaa käyttäessään käsitettä "tuotantosuhde". Mutta siinä si-

taatissa, jonka hän esittää, ei kylä puhuta yhteiskunnallisista tuotantosuhteista, vaan lähinnä tuotannollis-teknisistä suhteista. Ja kuten omassa jutussanikin korostin (s.38), tällä tasolla voidaan USA:sta ja Neuvostoliitosta puhua samoin käsittein. Mutta tällä tasolla ei puhutakaan pääomasuhteesta tai omistussuhteista – ja ilman näitä suhteita käsitteä sotilasteollinen yhteenliittymä kyllä muuttuu varsin tyhjäksi.

En minä halua kiistää sitä, että jossakin konkreettisissa maailmantilanteissa nämä tuotannollis-tekniset suhteet – tai kuten kirjoitin "sotilaiden ja varusteluteollisuuden johtajien teknokraattinen ja byrokraattinen vaikutusmahdollisuus on suuri" – voivat johtaa hetkellisiin virhearvioihin. Juuri sitähan korostin. Ja virhearvio voi jopa laukaista ydinsodan. Mutta tästä ei seuraa se, että pitäisi nostaa nämä tuotannollis-tekniset suhteet asevarustelukehitystä määrääviksi suhteiksi. Jos haluamme pysäyttää asevarustelukierteen, meidän pitää tuntea ennen muuta ne laimenukaisuudet, jotka pitävät tätä kiertettä liikkeellä. Ei riitä, että näemme miten jo pelkät byrokraattiset ja teknokraattiset virheratkaisut voivat laukaista täystuhon – vaikka senkin näkeminen on tärkeää.

Teleologinen selitys

Thompsonin malli ei sinänsä ole teleologinen, sen myönsin ja myönnän edelleen. Mutta jos mallista purkaa kaiken näennäisen, ennakkoluuloihin perustuvan sovjelogian ja tuotannollis-tekniisten suhteiden nostamisen määrääviksi suhteiksi, jää Thompsonin malliin vieläkin vetovoimaa. Ja tämä vetovoimaisuus on siinä, että hän kuvaa oikein kilpavarustelun jatkumisen lopputuloksen, exterminaatiosyntyisen, ja olen edelleen sitä mieltä, että juuri tämän oi-

kein kuvaton lopputilanteen vuoksi niin monet yhtyvät Thompsonin käsityksiin, eivätkä huomaa, missä lähdettiin menemään pieleen.

von Clausewitz ja ydinaseet

Sodan ja politiikan suhde on todella muuttunut Leninin ja von Clausewitzin ajoista. Ydinaseiden käyttö merkitsee itsestään, kuten Brezhnev on sanonut, ei niitä käyttämällä voi toteuttaa poliittisia tavoitteita. On siis tehtävä kaikki, jotta niitä ei käytettäisi ja jotta niistä mahdollisimman pian päästäisiin eroon. Voitaisiin vaikka sanoa, että on nostettava tunnuksiksi ydinaseiden hävittäminen – kuten maailman rauhanvoimat, myös Neuvostoliitto, ovat vaatineet Hiroshiman päivistä alkaen. Mikä on päätunnus kulloinkin, se on kai joukkoliikkeen kehitysvaiheen ja kansainvälisen tilanteen pohjalta pääteltävissä. Mielestäni meillä päätunnus on ydinaseeton Pohjola ja sen rinnalla tärkeinä euro-ohjusten torjuminen, ehkä kokoavana perspektiivinä tunnus ydinaseettomasta Euroopasta ja ydinaseettomasta maailmasta.

Jos ydinaseita ei voi käyttää ilman itsetuhhoa, onko niiden olemassaololla Neuvostoliitossa mitään mieltä. Mika ja Leevi näyttävät olevan sitä mieltä, että ei ole. Loogisesti voisi näyttää siltä, että Mika ja Leevi ovat johdon mukaisia, mutta näin ei ole.

Ydinaseilla voi olla muukin tarkoitus, kuin niiden käyttäminen. Niitä voidaan tarvita – ja Neuvostoliitto tarvitsee – ydinaseiden käytön estämiseksi. Paradoksaalista, mutta totta. Jollei Neuvostoliitolla ole riittävästi määrää hävittäviä, tarkkoja ja liikkuvia ydinaseita, Neuvostoliitto alistetaan ydinasevoimalla painostamalla. USA:n puolus-

tusministeriön julkisuuteen tulleet asiakirjat 40- ja 50-luvulta osoittavat, miten lähellä monta kertaa oli ydinasehyökkäys Neuvostoliittoon ja miten ainoastaan Neuvostoliiton vastaiskupotentiaalin kehitys esti ydinsodan (ks. esim. Soihdu 1/1980).

Eikö olekin kauhea tämä maailma, kun historian hirvittävimpiä tuhoaseita tarvitaan rauhan puolustamiseksi. Ja kuitenkin se on totta. Voimme tietysti toivoa, että tilanne olisi toisin. Voimme tietysti toivoa, että USA:n ydinisku voitaisiin estää toisella tavalla. Mutta pelkät hyvät toiveet eivät riitä, tarvitaan myös voimaa. Ja niin kauan kuin rauhanliikkeen voima ei ole tarpeeksi suuri, tarvitaan myös aseellista voimaa – valitettavasti.

Tämän aseellisen voiman perusteleminen ei ole kuitenkaan edes kommunistien rauhantyyssä niitä keskeisimpiä tehtäviä. Tärkeintä on rakentaa rintamaa niidenkin kanssa, jotka eivät Neuvostoliiton aseiden merkitystä ymmärrä. Mutta kyllä kommunistien itsensä tämä asia pitäisi sentään ymmärtää.

Lopuksi

Yritin kommentoida asiallisesti. Siinä oli itsessään hillitsemistä, että tämä toteutuisi. Yhtä hyvin olisin voinut Mikalta ja Leeviltä kysyä esim:

– kun "rauhanomainen rinnakkainolo" on uhka ihmiskunnalle, niin mitä tarjoatte tilalle, ei-rauhanomaista menoaiko?

– kun imperialismien aikakaudella on marxilaisuus puutteellista ja ydinaseiden aikakaudella myös leninismi, niin mitä muuta esitätte tilalle, kuin marxistien ja leninistien vuosikymmeniä esittämän yhden tunnuksen ydinaseiden hävittämisestä?

Tai sitten olisin voinut leimata, ja kovilla leimoilla.

Joukot luistivat ...

Jatkoa sivulta 6

Sillä ei ole varsinaisesti yhtenäistä johtoa, mutta siihen lukeutuvien piirijärjestöjen kesken on olemassa "informaatiojärjestelmä". Sillä ei ole myöskään yhteistä poliittista ohjelmaa, paljolti se on poliittikaltaan varsin "vähemmistöläinen", so. se sisältää "politiikan terävöittämistä" vaativia voimia. Kuitenkin sen johdossa on varsin oikeistolaisia henkilöitä, kuten toveri Ekorre. Sillä on luultavasti lisäksi varsin läheiset yhteydet enemmistön pragmaattisiin taustavoimiin. Tässä suhteessa oli valaiseva mm. toveri Kempin Kainuun piirijärjestön nimissä pitämä edustajakokouspuhe, joka keskittyi Kainuussa tehtävän puolueen kannalta niin etäiseen asiaan kuin puolueen keskuksen taloudellishallinnolliseen saneeraukseen. Kapinallisuuden johdolle on myös ominaista, että se käyttää puolueitaisteluunsa menetelmiä, jotka ruokkivat liikkeessä autoritäärisiä, yksinkertaisia ja alhaisia viettejä.

Lisäksi kapinallisuus voi-makkaimmillaan alueilla, joilla perinteisen vähemmistön kannatus on suhteellisen heikkoa, joten sen jäsenistön keskuudessa on varsin helppo nähdä puolueen ongelmat vain johdon toimimattomuudesta ja sääntöjen noudattamattomuudesta johtuviksi.

Kapinallisuus ei kuitenkaan ole "neuvostovastainen" pohjaltaan, vaikkakin monet sen johtohenkilöt ovat julkisuudessa esiintyneet neuvostokriittisin äänipainoin. Kapinallisuus itsessään ei kuitenkaan konstituoidu näistä lähtien, ne pikemminkin ovat sen kapinoinnin lieveilmiöitä.

Sanotun perusteella näyttää siltä, että nykyisen kaltaisen kapinallisuuden koossapysymisen ratkaisevasti kiinni puolueen epänormaalin tilan jatkumisesta. Tämän vuoksi sen tulevaa dynamiikkaa ei kannata arvailla.

Lopuksi puolueessa on ns. "kolmas linja". Se on olemukseltaan epämääräinen, ennen muuta osapuolten yhteentörmäyksen välttämiseksi laajasti ymmärrettyä hyvin erilaisia ihmisiä, on enemmistön "yhteistyökykyiset", osapuolista irtautuneet, ja vähemmistön "yhteistyökykyiset".

Edustajakokouksen loppuratkaisu ajoi tämän "linjan" ensimmäiseen kriisiinsä. Se nosti luonnollisesti esiin piileviä erimielisyyksiä, se loi epäuskoa mahdollisuuksiin ylipäätään vaikuttaa puolueen kohtaloihin: nousi väistämättä ongelma, onko jo liian myöhä, ovatko osapuolirakenteet liian lujat.

Kyseessä on kuitenkin mielestämme kriisi, jonka oli tultava: on myönnettävä "linjan" eriaineisuus, mutta myös henkilökohtaisesti emme näe muuta tietä kuin että prosessi saa sellaisen voiman että se pääsee pureutumaan puolueen politiikan sisällön ongelmiin ja sitä kautta yhdistämään osapuolista irtautuneet ja eri osapuolten yhteistyökykyiset, kaikki ne jotka katsovat, että uudistuva, eheytyvä ja uudelleenrakennettava SKP on tässä maassa tarpeellinen.

Jatkan kannalta toisten on toimittava osapuolten sisällä, toisten, joille tämä ei enää ole mahdollista, niitä vastaan. Mutta osapuolten sisälläkin on nyt uskallettava ottaa itsenäisesti kantaa, olla jotain mieltä, ei odottaa ratkaisua johdolta.

On pyrittävä siihen, että osapuolirakenteet, syntyneet kaksi valta- ja informaatiostruktuuria kaadetaan, mutta eri traditiot saatetaan yhteiseen keskusteluun ja yhteisen poliittisen kokemuksen hankkimiseen ja erittelyyn. On päästävä siihen, että keskustelusta rakennetaan puolueen johto. Näemme tämän välttämättömäksi, koska nykyiset osapuolirakenteet:

1. tuhoavat jäsenedemokratian. Ne suuntaavat odotukset ratkaisuista ylätasolle. Ne tekevät demokraattisesta sentralismista feodaalisen sentralismin, puolueesta läänitysliikkeen. Kuitenkin puolueen työssä on paljon sellaista, joka ei näy piirijärjestöjen päätöksenteossa. Puolueen jäsenet työskentelevät ay-liikkeessä, nuorison ja opiskelijoiden parissa, heissä on tutkijoita ja taiteilijoita, he osallistuvat erilaisiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin jne. Nykyinen rakenne ei kykene vastaamaan näihin ongelmiin. Ja lopuksi osapuolirakenteet tuhoavat puolueen johtoelimet, viime vuosi on tässä suhteessa opettavainen.

2. tuhoavat marxilaisuuden kasvuedellytykset. 1970-luvulla muodostunut laaja marxilainen kulttuuri ei noudata osapuolijakoa. Ja lisäksi osapuolet eivät itse tee teoreettista työtä. Molemmissa osapuolissa teoreettisen työn sijaan on viime vuosikymmenen kuluessa tulleet nokkamiesten puheet.

3. ne eivät kykene organisoimaan käytännön puolueen työtä muuta kuin suhteessa toiseen osapuoleen, sen perustelujen vääräksi osoittamiseen ja oman toiminnan selittämiseen.

4. halvaannuttavat toisella tapaa puolueen ja muiden yhteiskunnallisten liikkeiden suhteet. Puolue ei voi kanavoida ihmisten spontaania protestia itsensä kautta, koska ne eivät sovi perinteisten osapuolten ahtaaseen poliittiseen linjaan eikä politiikkakäsitykseen eikä puolue voi vetää SKDL:n listoille autenttisia kansanjohtajia, koska he sotkisivat keskityslistat.

5. tekevät SKP:n internationalistisesta luonteesta puolueen sisäisen poliittikoinnin välineen ja siten heikentävät sitä. Tämä koskee sekä solidaarisuustyötä, suhdetta kapitalististen maiden veljespuolueisiin ja yhteiskunnallisiin liikkeisiin että neuvostosuhteita.

Tällä hetkellä molemmat osapuolet karsivat "epäluotettavia", supistavat piiriään, mutta samalla ne yhä selvemmin tyhjentävät itsensä, jolloin jäljelle jää vain paljas valtarakenne. Miten tuohon vastata? Itse asiassa: ne tekevät sen itse.

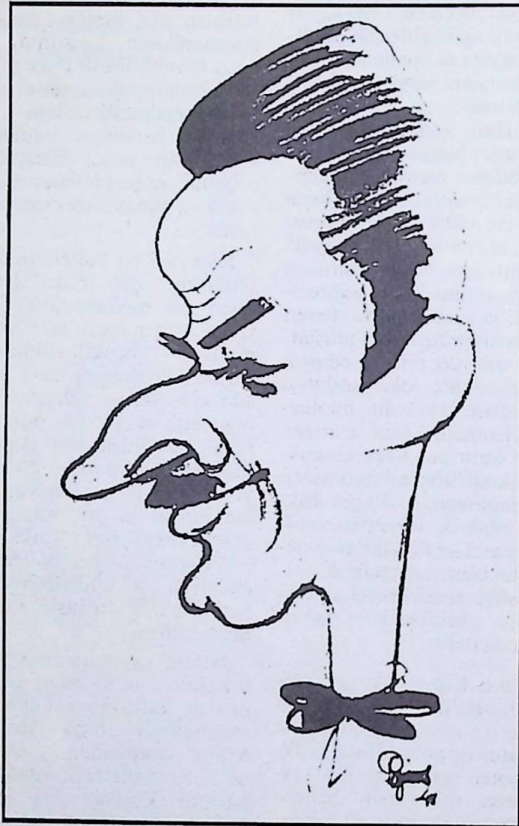
Raoul Palmgren: *Tekstejä Vapaan Sanan vuosikymmeneltä*. Love Kirjat, Helsinki 1981, 317 s. Kokoelma kirjoituksia vuosilta 1944–1952. Alkuperäisiä julkaisufoorumia: *Vapaa Sana*, 40-luku, *SNS-lehti* ja *Arena*.

Vaikka äskettäin julkaistu valikoima Raoul Palmgrenin Vapaan Sanan päätoimittajakauden kirjoituksista sisältää tuskin paria prosenttia hänen tuonaikaisesta tuotannostaan, on se vahvasti karsittunakin hämmästyttävän runsassisältöinen. Teos on merkittävä dokumentti demokraattisen käänteen ja "toisen tasavalan" synnyn vuosilta. Samalla se on suomalaisen kulttuurisessetiikan arvoteles. Ennen kaikkea se on marxilaisen journalismin haastava näytö: mitä työväenlehti voi olla, mitä vastajournalismi voi olla. Teos vahvistaa Palmgrenin aseman Snellmanin ja Leinon kaliiberisena sanomalehtivai-kuttajana.

"On aikoja, on taistelua, jossa kuukausi on kuin vuosi ja vuosi vastaa kymmentä vuotta", kirjoitti Palmgren Vapaan Sanan viisivuotiskatsauksessa vuonna 1949. Viisi vuotta aikaisemmin kommunistit ja muu sodanvastainen oppositio oli päässyt vankiloista ja maan alta julkiseen toimintaan; myös Palmgren oli vapautettu vankeudesta, johon hänet oli jatkosodan ajaksi tuomittu. Demokraattisen käänteen kestänyt neljä vuotta, vapautuksen aika oli pysähtynyt kylmän sodan oikeistokäänteeseen.

"Kun Vapaa Sana viisi vuotta sitten perustettiin, se tapahtui suuren murroksen hetkellä, jossa historiamme sarnat kääntyivät. Kokonaisen sukupolven ajan kestänyt ulko- ja sisäpoliittinen järjestelmä luhistui, kansallinen politiikkamme kääntyi toiseen suuntaan. Tämän käänteen ensimmäiseksi tuliksi tuli Vapaa Sana, tämän uuden kansallisen ja yhteiskunnallisen suuntauksen järjestäjä se on sitten jatkuvasti ollut, ensin hallitussuunnan, sitten oppositio- pää-äänenkannattajana. Myrskyinen aika on kuvastunut sen sivuilla: toisen maailmansodan loppu-selvittelyt ja jälleenrakennustyö, maailmanpoliittisten voimien uusi ryhmittely, satamijoukkojen ihmisiä, joukkojen sirtyminen sosialismin leiriin, kapitalismin piirissä alkanut uusi talouspula, atomivoiman astuminen

Suuren käänteen tribuuni ja taistelevan journalismin haaste

historian peliin... Tai kotimaassa sotapolitiikan kanssa suoritettu tilinteko, suuret uudistusohjelmat, edistyk-sen ja taantumuksen kumppailu vaaleissa toisensa jälkeen, suhteitten kehitys Neuvostoliittoon, nykyisen hallituksen aikana käyty taistelu sodanjäl-keisestä suuntauksesta ja perusoikeuk-sista..."

Tämä "suuren tapahtu-mien aikakautta" Vapaa Sana kuvasti sivuillaan. Mutta "ei vain kuvastanut", sillä Vapaa Sana pyrki olemaan paitsi "ajan kuvastaja, uutislehti", myös "taistelija, paljastaja, ju-listaja, opettaja, aatelehti",

"aktiivinen tekijä ajan tapah-tumisessa" – uuden ajan tri-buuni.

"Aniharvoin on mikään sanomalehti aloittanut uransa sellaisissa vaikeuk-sissa kuin Vapaa Sana, aniharvoin on myöskään mikään lehti syntynyt sellai-sesta tarpeesta kuin Vapaa Sana. Vai-keudet eivät ole koskaan poistuneet: samalla kun Vapaa Sana on taistellut itse kehityksen suunnasta, samalla se on taistellut omasta olemassaolostaan. Aatelehdistön perustaminen aikana ja yhteiskunnassa, jossa sitä vastassa on vanhan, vakiintuneen, rahan nojautu-van lehdistön kymmenkertainen yli-voima, on mahdollinen vain taistellen, työtekevien joukkojärjestöjen tukeen nojautuen (...)"

Ainoastaan demokraattisten järjestöjen joukkotoiminta saattoi turvata Vapaan Sanan aseman painokannesarjoja ja taloudellista painostusta vas-taan.

Suuret perspektiivit

Uuden ulkopoliittisen tie-toisuuden levittäminen kuului Vapaan Sanan keskeisiin teh-täviin, ja historiallisten perspektiivien tajullaan Palmgren toi tähän keskeisen panoksen. Tekstejä Vapaan Sanan vuosi-kymmeneltä -kokoelma sisäl-tää Snellmania, Castrénia ja Leinoa käsitteleviä kirjoituk-sia, jotka ovat laajoja esitöitä Suuren linjan vastaaviin lu-kuihin. Niissä Palmgren aset-taa Snellmanin realistisen ja edistyskellisen ohjelman Castrénin "suomalaisen itse-murhan ohjelmää" vastaan. Leino-virikkeestä liikkeelle lähtevä esse "Se on suomet-tarelaista" puree myöhem-päänkin itsesensuuri- ja suo-mettumisvääntelyyn. Palmgre-nin lähtökohtana on porvaril-lisen sivistyneistön esittämä syytös, että Suomen oloissa ei vapaa, asioiden ytimiin mene-vä julkinen keskustelu ole (ul-kopoliittisen käänteen jäl-keen) ollut mahdollista. Palm-gren täsmentää, että tämän valonaran, henkisesti velton mentaliteetin syypää on kes-keisesti porvarillinen sivisty-neistö itse, joka sensuurista tek-kee itselleen verukkeen välttää itsekritiikkiä. "Siltä taholta, jonka aatejärjestelmää katas-trofi koski ja jolle kaikkien arvo-vojen uudelleenarvioiminen ennen muita olisi kuulunut, on näihin haasteisiin vastattu vain tympeällä vaikenemisel-la, kuluneilla fraaseilla, help-pohintaisella virnuilulla." Kansallista itsetilitystä väiste-tään, "historiallisella kohtal-onhetkellä, jolloin ennen kaikkea tarvittaisiin älyllistä rohkeutta ja rehellisyyttä, meidän henkinen ilmapiirim-me on älyllisen valheellisuu-den ja raukkamaisuuden läpi-tunkema".

Palmgren vetää linjaa niin 30-, 40- kuin 50-lukuunkin. Hän siteeraa hyväksyvästi Matti Kurjensaaren kuvausta 30-luvun Suomen henkisistä pikkupiirteistä, maasta, joka "lammikkona" kuvasteli maailmaa omien mittojensa mukaan". Palmgren osoittaa, miten "suomalainen surkeus" ilmeni vaikkapa V. A. Kos-kenniemen Goethe-teoksessa, josta tuli kirjoittajansa "kun-nianarvoisan ikävyyden" kuva samalla tavoin kuin "al-kukansat tekevät puujumalan-sa oman kuvansa mukaan".

30-luku oli aikaa, jolloin "itsenäiset henget silvottiin" ja "kapinoitsijat haudattiin elävältä". Tuon ajan eräänä edushahmona Palmgren tar-kastelee T. Vaaskiveä, jota kä-sittelevä esse Individualismin itsetuho on suggestiivinen ku-vaus intellektuaalisesta har-hautumisesta: "luonnoton nuoruus, työkammiioon sidot-tu ansarielämä kirjojen kes-kellä, suunnaton lukeneisuus, omien kirjallisten yritysten jättäjäistorsot, erakon täydelli-nen elämänvieraus". Palm-gren siteeraa Vaaskiven tun-nuksia: "pelkään, että (...) henkeni juuret ovat kasvaneet syvälle (...) hedelmättömään kuvitteluun, että jatkuvasti

kainta antiaan. Hänen laajo-jen linjanvetojensa ohella myös hänen erillisten ekskur-sioidensa kysymyksenasettelut ovat vielä tänäinkin ajankoh-taisia: tutkielmat erillissodan myytistä (vrt. ajopuuvääntely), venäläisvihan juurista (vrt. Klinge) ja nuijasodasta (vrt. Ylikangas).

Uusi kulttuuri

Vapaa Sana -kokoelma al-kaa uuden kulttuurin lähtö-lojitsuilla. Palmgren etsii uutta vitaliteettia ja sensibilitteettiä. Hän arvostelee vanhaa kult-tuuria ja "suomalaista sur-keutta", jonka aikana kontakti maailmankirjallisuuteen kat-kesi. Hän odottaa uuden so-siaalisen hengen puhaltavan tieltään "jääkauden mustu-neet röykkiöt". Palmgrenin kirjoituksissa hahmottuu uusi kulttuuripolitiikka: hänen ar-tikkelinsa ovat valmistelua SKDL:n kulttuuriohjelmaan (maamme ensimmäiseen lajis-saan), ja sen valmistuttua se on hänen aseenaan "akate-miataistelussa".

Palmgren vetää linjaa niin 30-, 40- kuin 50-lukuunkin. Hän siteeraa hyväksyvästi Matti Kurjensaaren kuvausta 30-luvun Suomen henkisistä pikkupiirteistä, maasta, joka "lammikkona" kuvasteli maailmaa omien mittojensa mukaan". Palmgren osoittaa, miten "suomalainen surkeus" ilmeni vaikkapa V. A. Kos-kenniemen Goethe-teoksessa, josta tuli kirjoittajansa "kun-nianarvoisan ikävyyden" kuva samalla tavoin kuin "al-kukansat tekevät puujumalan-sa oman kuvansa mukaan".

30-luku oli aikaa, jolloin "itsenäiset henget silvottiin" ja "kapinoitsijat haudattiin elävältä". Tuon ajan eräänä edushahmona Palmgren tar-kastelee T. Vaaskiveä, jota kä-sittelevä esse Individualismin itsetuho on suggestiivinen ku-vaus intellektuaalisesta har-hautumisesta: "luonnoton nuoruus, työkammiioon sidot-tu ansarielämä kirjojen kes-kellä, suunnaton lukeneisuus, omien kirjallisten yritysten jättäjäistorsot, erakon täydelli-nen elämänvieraus". Palm-gren siteeraa Vaaskiven tun-nuksia: "pelkään, että (...) henkeni juuret ovat kasvaneet syvälle (...) hedelmättömään kuvitteluun, että jatkuvasti

enemmän *heijastan* kuin *olen*"; "sisäinen ontous voi-daan ehkä onnistuneesti kor-vata pintakuullolla"; "elämän mitättömyyttä" vastaan aset-taan "unen majesteettisuus", fantasiassa korvataan "loista-van suurpiirteisesti koko puuttuva elämäkokemus". Palmgren löytää Vaaskivestä estetismin suomalaisen edus-tajan, porvarillisen taiteen ris-tiriitojen traagisen ilmentäjän, joka päätyi uskomaan, että "luultavasti kaikkien luovaan työhön sisältyy jokin kauhea elämää tuhoava momentti, jo-kin vihamielinen puoli, jonka laatua emme osaa määritellä". Palgren toteaa, että Vaaskivi halveksissaan joukkoa sortui individualismin itsetuhoon.

Uutta vitaliteettia, sensibili-teettiä ja myös uutta indivi-dualiteettia Palmgren löytää työväenkirjallisuudesta ("Kahleet murtuvat – muusat laulavat"). Hän kirjoittaa in-noittuneita rivejä Turtiaisesta, Wuolijosta, Valasta, Siner-vosta ja Sasu Punasesta. Uusia virikkeitä tulee sekä neuvosto-kirjallisuudesta että amerikka-laisesta kirjallisuudesta, joita "ensimmäisen tasavallan" kustannuspolitiikka oli syrji-nyt. Palmgren matkustaa Tukholmaan tapaamaan Jean-Paul Sartrea, piirtää täs-tä vaikeasta kohteesta osuvan muotokuvan ja puolustaa häntä kaavamaisia kritiikoita vastaan. Herkullisen ironian ase-in Palmgren miekkailee ai-kansa muotigurujen Arnold Toynbeen, Ortega y Gassetin ja Pitirim Sorokinin kanssa. Hän lausuu mielipiteensä Mika Waltarin tekosyvälli-syyksistä ja alkavasta "50-lukulaisuudesta".

Palmgrenin kiehtovimpiin esseisiin kuuluu esitely Agnes von Krusenstjernasta, ruotsa-laisen aatelin kronikoitsijasta, joka oli samalla koko ruotsa-laisen yhteiskunnan ylle leviä-vän väsymyksen ennustaja. Palmgren tarkastelee Kru-senstjernaa vitaliteetin katoa-misen kuvaajana. Krusenstjer-na, jonka motto oli "kynässä-ni on verta", liittyy käänteisel-lä tavalla Palmgrenin toistu-vaan "luokkavastakohtien Erokseen" teemaan, jonka elin-voimaisen puolen edustajana hän tarkastelee Dreiseriä, Strinbergiä, Lawrencea ja Sil-lanpäää.

Proletaarisen julkisuuden haaste

Palmgren pyrki asettamaan journalismille mahdollisim-man korkeat standardit. Demokraattisten lehtimiesten järjestössä IOJ:ssa pitämäs-sään puheenvuorossa Tosi-asiat parasta propagandaa hän käsitteli työväenlehtien vai-keuksia: toimittajien taloudel-lisen aseman huonous vai-keuttaa pystyvän ammattivoi-man saamista lehtien palve-lukseen, ja ne toimittajat, jot-ka aatteellisista syistä tyytyvät jatkuvaan alipalkkaukseen, joutuvat täydentämään sitä hajottavilla sivutoilla. Palm-gren edellyttää yleensäkin aatelehdistöltä, että ylevä tar-koitus ei oikeuta itsetyytyväi-syyteen eikä välinpitämättö-myteen tosiasioiden tarkkuu-dessa: se rappeuttaa toimitta-jaa sekä ammattitaidollisesti että moraalisesti. "Mikään retoriikka ei lisäksi propagan-da-arvoltaan vedä vertoja tosi-asioille, tosiasiat ovat parasta propagandaa."

Pääkirjoitusten laatijana Palmgren sai tekstiinsä usein erikoista painokkuutta, pää-kirjoituksille ominaisen sana-helinän välttämällä (on tietysi yleisesti hyväksytyiksi. Hie-noa jos näin on, mutta Palm-grenin haaste tänään ei ole vain siinä mitä hän sanoi sil-loin, vielä vähemmän siinä mitä hän (Koiviston valitsija-miehisytydestä päätellen) ajat-telee tänään. Vapaan Sanan haasteissa ei ole kysymys vain aikaansa edellä olleista ajatuk-sista vaan *suhteesta julkisuu-den rakenteeseen*. Porvarilli-nen tiedotusvälineistö hallit-see tänään entistä lujemmin ja entistä subliimimmin keinoin. Työväenlehtien niille tarjoa-ma vaihtoehto on harvoin to-dellista vastajulkisuutta. Niil-lä on korvaamaton tehtävä järjestöjulkisuuden, järjestöjen sisäisen kiinteyden ylläpitä-misen, välineinä. Mutta porvaril-liselle yhteiskunnalle ne eivät tarjoa minkäänlaista haastet-ta, saati uhkaa. Siihen niiden kirjoittelu on joko liiaksi lit-tukuksi vesittynyttä tai kaavo-i-hin kangistunutta. Raoul Palmgrenin jäntävät, innosta-vat ja taistelevat kirjoitukset 30 vuoden takaa ovat muistut-sia siitä, mitä on parhaimmil-laan vastajulkisuuden haaste.

maa vuotta myöhemmin sen asiaperusteet (mutta eivät ehkä henkilöperusteet) olisivat olleet vältettävissä. Palmgre-nin kohtelun epäoikeudenmu-kaisuutta ei ole vielä tarpeeksi selvästi tunnustettu. Hän on ansainnut korkealuokkaisem-man puolustuksen kuin sen, minkä Kalevi Haikara esittää lsänmaan vasen laita -teoksessaan (joka vainohar-haisuudessaan on irvikuva ar-vostelemastaan "stalinismit-ta"). Love Kirjat on tehnyt tärkeän työn Palmgrenin mer-kityksen tunnustamiseksi. Lo-ven molempien Palmgren-valikoiden toimitustyö on poikkeuksellisen innoittunut-ta ja informatiivista.

Varauksena voisi todeta tai-pumuksen Palmgrenin henki-lön ylikorostukseen muiden tärkeiden persoonallisuuksien ja ajan suurten joukkoilikei-den kustannuksella. Muuta-missa toimituksellisissa kom-menteissa (Sartre, proletariaa-tin diktatuuri) mestarointi vie metsään.

Tänään Palmgrenia ylistä-vät sosialidemokraatit ja Hel-singin Sanomatkin, jonka ar-vostelija toteaa monien Palm-grenin 30 vuoden takaisen ajatusten olevan tulossa nyt yleisesti hyväksytyiksi. Hie-noa jos näin on, mutta Palm-grenin haaste tänään ei ole vain siinä mitä hän sanoi sil-loin, vielä vähemmän siinä mitä hän (Koiviston valitsija-miehisytydestä päätellen) ajat-telee tänään. Vapaan Sanan haasteissa ei ole kysymys vain aikaansa edellä olleista ajatuk-sista vaan *suhteesta julkisuu-den rakenteeseen*. Porvarilli-nen tiedotusvälineistö hallit-see tänään entistä lujemmin ja entistä subliimimmin keinoin. Työväenlehtien niille tarjoa-ma vaihtoehto on harvoin to-dellista vastajulkisuutta. Niil-lä on korvaamaton tehtävä järjestöjulkisuuden, järjestöjen sisäisen kiinteyden ylläpitä-misen, välineinä. Mutta porvaril-liselle yhteiskunnalle ne eivät tarjoa minkäänlaista haastet-ta, saati uhkaa. Siihen niiden kirjoittelu on joko liiaksi lit-tukuksi vesittynyttä tai kaavo-i-hin kangistunutta. Raoul Palmgrenin jäntävät, innosta-vat ja taistelevat kirjoitukset 30 vuoden takaa ovat muistut-sia siitä, mitä on parhaimmil-laan vastajulkisuuden haaste.

NUORI – OPISKELIJA KANSAN SANA ON SINUNKIN LEHTESI

- se kirjoittaa ja ottaa kantaa Savon ja Pohjois-Karjalan tapahtumiin Kd-liikkeen näkökulmasta
- omat nuorisosivut myös Sinun käytössäsi – tartu kynään ja kirjoita! TILAA! TILAA!

Kuopio Itkonienkatu 7
puh. 971-121100

Varkaus Petroskoink. 18
puh. 972-23 160

Joensuu kouluk. 39
puh. 973-23 738

ST SATAKUNNAN TYÖ

Puunaulakatu 5, 28100 PORI 10, puh. 18 272

Tiesitkö!

Nyt Ystävyysmatkoista saa muiden matkatoimistojen matkat yhtä nopeasti ja samalla hinnalla: jopa **erikoistarjoukset!** Sillä tietokonepääte tuli taloon.

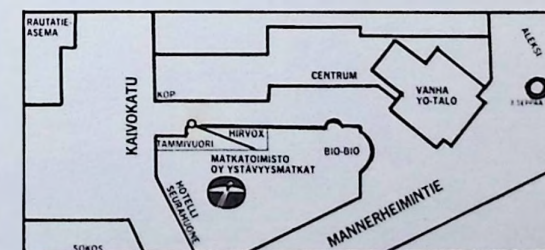
Tietokonepäättellä voimme varata seuraavien matkatoimistojen matkat:
Finnmatkat • Lomamatkat • Etumatkat • TOP CLUB • Matkarengas

Eikä tässä kaikki.

Nyt saat meiltä myös kaikki **LENTOLIPUT**.
Finnairin lentojen paikkatilanteen saamme suoraan samasta tietokonepääteestä.

Ja tietysti edelleen saat entistä laajemmasta valikoimasta meidän omat edulliset ja ystävälliset matkamme Neuvostoliittoon.

Myyntitoimistomme
on avoinna
Kaivotalossa
ma-pe 9.00–17.00
Kaivokatu 10, Helsinki

Ystävyysmatkat

Helsinki 90-175 522, Tampere 931-111 268, Turku 921-510 285, Kouvola 951-22 500, Imlra 954-32 202

Huntti ajatuksista

– tue vasemmiston vapaata keskustelua!

Soihtu avasi keskustelun puoluejulkisuudesta SKP:ssä. Keskustelun rajat ovat puolesta vuodessa olennaisesti avartuneet – muutkin ovat tulleet mukaan. On tullut mahdolliseksi puhua yli vanhojen osapuolirajojen, yli kokemusrajojen. Soihtu ei ole ollut minkään "linjan" äänitorvi tai työrukkanen, tavoitteena on ja on ollut avoin, esteetön ajatusten vaihto.

Mutta tämäkin on riittänyt siihen, että liikkeen perinteiset rahavirratt eivät johda ainakaan Soihtuun kassaan. Avoimuudesta ei tässä pelissä makseta.

Historiallinen jälkeen-jääneisyys

Soihtu on koreilematta esitellyt suomalaisen vasemmiston historiallista jälkeen-jääneisyyttä. Kapitalismi on ollut juoksemassa kumoa jiltään karkuun. Siksi Soihtu on ollut ja on avaamassa ovia kansainväliseen keskusteluun. Miten arvioivat kommunistit, marxilaiset tutkijat ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet tilannetta Suo-

mea pitemmälle kehittyneissä kapitalistisissa maissa? Mitä ratkaisuja radikaalit voimat esittävät muualla Euroopassa?

Uusi tutkimus ja uusi kokemus

Soihtu ei pyri olemaan mikään tiedejulkaisu. Tarkoituksemme on kulkea tieteen ja politiikan rajamaastoissa, välittää uudemman tutkimuksen näkökulmia poliittiseen keskusteluun. Haluamme siis ankkuroida edistysliikkeen politiikan todelliseen Suomeen, ei kuviteltuun tai oletettuun todellisuuteen.

Mutta aivan yhtä tärkeää kuin uusi tutkimustieto on uusi kokemus edistysliikkeen toiminnasta: uusista liikkeistä, puolueiden ja ammattiyhdistysliikkeen uusista mahdollisuuksista, sivistyneistön edistysliikkeen ammattikäytännön mahdollisuuksista jne.

Tämä ei ole ilmaista puuhaa...

Suomi on pieni maa. Lehti ilman suurten kustantajien tai suurten järjestöjen

selkänojaa on uhkayritys. Soihtu on aivan epäilemättä tällainen uhkayritys, joka voi tulla toimeen vain, jos lukijat sitä haluavat. Kannattaako jatkaa vai alistua? Päätävätkö vanhat rahakirstujen vaalijat, kuka saa sanoa mitään?

Ehdotamme: tue Soihtua

Pahimmassa tapauksessa vain menetät satasen, jonka kuitenkin menettäisit ennemmin tai myöhemmin. Parhaassa tapauksessa olet luomassa jotain uutta ja kestävä, muutosta jota haluat. Emme pane pahaksemme myöskään ammattiliittojen, puolueosastojen, edistysliikkeen järjestöjen ja vastaavien mahdollisia päätöksiä maksaa suuria summia rahaa tilillemme 762 69-4.

Tee edes jotain: pane rahasi likoon Soihtuun puolesta.

PS: Soihtuun loppuvuoden numerot 4-6 voit tilata edullisesti maksamalla 25 markkaa ps-tilille 762 69-4.

TOIMITUS Pertti Rovamo (vastaava), Keijo Ahola, Matti Hyvärinen. Paikallistoimittajat: Ulf Forsman (Turku), Heikki Mäki-Kulmala (Tampere), Jukka Nykyri (Oulu), Arto Koho (Joensuu).

KIRJEENVAIHTAJAT Markku Maunula (Moskova), Jouko Jokisalo (Berliini), Arnold Bruns (Bonn), Ilkka Almonkari (Varsova).

TOIMITUSNEUVOSTO: Erik Arnkil, Susanna Dahlgren, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Matti Hokkanen, Eero Hovi, Tapani Hietaniemi, Jouko Kajanoja, Reijo Kalmakurki, Antti Karvonen, Kimmo Kevätsalo, Reijo Käkelä, Tuomo Lankila, Jorma Laurila, Juhani Lehto, Leevi Lehto, Jorma Lindfors, Harri Manner, Marja-Leena Mikkola, Pertti Multanen, Vesa Oittinen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aino Saarinen, Martin Scheinin, Jussi Silvonen, Christoffer Tigerstedt, Kaarlo Tuori.

LEVIKKI Kari Loponen

TOIMITUS JA KONTTORI

3. linja 7 B 37, 00530 Helsinki 53. Puh. (90) 736112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1982 (6 numeroa)

– kotimaahan 55,-

– ulkomaille 70,-

– tukitilaus 150,-

Tilaukset ps-tilille 762 69-4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihtuun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

HINTA 10,-